

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nastja Babnik

Transspolnost in socialno delo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nastja Babnik

Transspolnost in socialno delo

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ljubljana, 2016

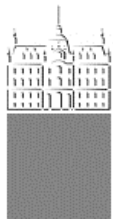
Zahvaljujem se doc. dr. Ani Mariji Sobočan za mentorstvo, podporo, kritiko in pomoč pri nastajanju diplomske naloge. Zahvaljujem se vsem študentkam in študentom Fakultete za socialno delo, ki so bili pripravljeni sodelovati v raziskavi.

Zahvaljujem se tudi mojim staršem, ki so mi v času šolanja stali ob strani.

Posebna zahvala gre mojemu možu za vso pomoč, podporo in spodbudo v času pisanja diplomske naloge.

Let's stop 'tolerating' or 'accepting' difference, as if we're so much better for not being different in the first place. Instead, let's celebrate difference, because in this world it takes a lot of guts to be different.

(Kate Bornstein)

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Nastja Babnik**, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06110042**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

» Transspolnost in socialno delo«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 21.6.2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 21.6.2016

Podpis avtorja/-ice:

Podatki o diplomski nalogi

Ime in priimek: Nastja Babnik

Naslov naloge: Transspolnost in socialno delo

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Strani: 88

Število tabel: 3

Število grafov: 56

Število prilog: 4

Mentorica: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Ključne besede: spol, pravno priznanje spola, spolna identiteta, metode socialnega dela, kompetence, transfobija

Povzetek:

V nalogi sem raziskovala poznavanje transspolnosti med študenti in študentkami Fakultete za socialno delo. Diplomsko nalogo sem začela s teoretičnim delom, kjer sem spregovorila o: biološkem in družbenem spolu; transspolnosti; spolni in transspolni identitetah; prečkanju meje; transspolnosti pri mladostnikih in otrocih; disforiji spola; postopku potrditve spola; pravnem priznanju spola v Sloveniji; transfobiji oz. diskriminaciji, s katero se transspolne osebe srečujejo; ter o metodah socialnega dela in kompetencah, za katere menim, da bi lahko bile primerne pri delu s transspolnimi osebami. V empiričnem delu sem s kvantitativno raziskavo ugotavljala, kako dobro študenti in študentke poznajo pojme, ki so pomembni za delo s transspolnimi osebami, in katere metode socialnega dela prepoznavajo kot uporabne pri delu s transspolnimi osebami. Zanimala sta me tudi njihovo lastno (samo)vrednotenje kompetentnosti za delo s transspolnimi osebami in njihovo mnenje o vključitvi teme transspolnosti v študijski proces. Rezultati raziskave so pokazali, da študentje in študentke ne vedo veliko o transspolnosti, vendar kljub temu ocenjujejo, da bi znali sodelovati s transspolnimi osebami. Prav tako je raziskava pokazala, da študentke in študentje menijo, da bi ta tema morala biti vključena v študijski proces.

Information About the Graduation Thesis

First and last name: Nastja Babnik

Title of the graduation thesis: Transgender and Social work

City: Ljubljana

Year: 2016

Number of pages: 88 Number of tables: 3 Number of charts: 56 Number of annexes: 4

Mentor: doc. dr. Ana Marija Sobočan

Keywords: gender, legal recognition of gender, gender identity, competences, social work methods, transphobia

Abstract:

In the graduation thesis I researched knowledge of transgender among students of the Faculty of social work, University of Ljubljana. I started the thesis with a theoretical work, where I first discussed about the following topics: sex and gender; transgender; gender and transgender identities; crossing the border; transgender in adolescents and children, gender dysphoria; process of gender reassignment; legal recognition of gender in Slovenia; transphobia and discrimination, which transgender people face and social work methods and competences, which I think it would be appropriate when working with transgender people. In the empirical part I by a quantitative survey assessed how well students know the concepts that are important when working with transgender people, and which social work methods they recognized as useful in working with transgender people. I was also interested in their self-assessment of competency to work with transgender people and their opinions on the inclusion of transgender topic in the study process. The results have shown that, students do not know much about transgender, but nevertheless estimated to be able to work with transgender people. The research also revealed that students believe that this topic should be included in the study process.

Kazalo vsebine

1	Teoretični uvod.....	1
1.1	Spol.....	1
1.1.1	Biološki spol.....	1
1.1.2	Družbeni spol.....	5
1.2	Transspolnost.....	6
1.2.1	Spolna identiteta.....	6
1.2.2	Transspolne identitete in prečkanje meje.....	7
1.2.3	Transspolnost pri otrocih in mladostnikih.....	10
1.2.4	Disforija spola.....	11
1.2.5	Postopek potrditve (operativne spremembe) spola.....	13
1.2.6	Pravno priznanje spola v Sloveniji.....	14
1.2.7	Transfobija in diskriminacija transspolnih oseb.....	15
1.3	Metode socialnega dela.....	16
1.4	Kompetence socialnega dela.....	21
2	Opis problema.....	25
3	Metodologija.....	27
3.1	Vrsta raziskave in spremenljivke.....	27
3.2	Definicije pojmov.....	28
3.3	Merski instrument.....	30
3.4	Populacija in vzorčenje.....	30
3.5	Zbiranje podatkov.....	30
3.6	Obdelava in analiza podatkov.....	30
4	Rezultati.....	32
4.1	Rezultati anket.....	33
4.1.1	Spol, letnik in študijska smer.....	33
4.1.2	Pojmi na temo spola in spolnih identitet.....	34
4.1.3	Možnost operativne spremembe spola v Sloveniji.....	56
4.1.4	Transfobija.....	57
4.1.5	Diskriminacija transspolnih oseb.....	58
4.1.6	Bi morali SD (znati) sodelovati s transspolnimi osebami?.....	60
4.1.7	Metode SD.....	60
4.1.8	Kompetence.....	62
4.1.9	Ali transspolnost spada v SD?.....	64
4.1.10	Transspolnost in študijski program prve stopnje SD.....	64
4.1.11	Želite še kaj dodati?.....	65
4.2	Preverjanje hipotez.....	66

5	Razprava	68
6	Sklepi	75
7	Predlogi	77
8	Uporabljena literatura	78
8.1	Internetni viri	79
9	Priloge	80

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Spremenljivke v anketi	27
Tabela 4.1: Število vseh anketirancev in anketirank – razdeljeno po spolu, letnikih in modulih	32
Tabela 4.2: Število anketirancev in anketirank z veljavnimi anketami – razdeljeno po spolu, letnikih in modulih	33

Kazalo grafikonov

Grafikon 4.1: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "biološki spol"	34
Grafikon 4.2: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "biološki spol"	34
Grafikon 4.3: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "družbeni spol"	35
Grafikon 4.4: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "družbeni spol"	35
Grafikon 4.5: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "spolna usmerjenost" ...	36
Grafikon 4.6: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "spolna usmerjenost"	36
Grafikon 4.7: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "spolna identiteta"	37
Grafikon 4.8: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "spolna identiteta"	37
Grafikon 4.9: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "razkritje"	38
Grafikon 4.10: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "razkritje"	39
Grafikon 4.11: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "disforija spola"	39
Grafikon 4.12: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "disforija spola"	40
Grafikon 4.13: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "motnje spolne identitete (GID)"	40
Grafikon 4.14: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "motnje spolne identitete (GID)"	41
Grafikon 4.15: Deleži povprečno izbranih ocen študentk za poznavanje pojmov na temo spola	41
Grafikon 4.16: Deleži povprečja pravilnosti poznavanja pojmov na temo spola	42
Grafikon 4.17: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "transseksualec"	42
Grafikon 4.18: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "transseksualec"	43
Grafikon 4.19: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojma "FTM (<i>female to male</i>) – transmoški"	43
Grafikon 4.20: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "MTF (<i>male to female</i>) – transženska"	44
Grafikon 4.21: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "MTF (<i>male to female</i>) – transženska"	44

Grafikon 4.22: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "transvestit"	45
Grafikon 4.23: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "transvestit"	45
Grafikon 4.24: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem " <i>queer</i> "	46
Grafikon 4.25: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem " <i>queer</i> "	46
Grafikon 4.26: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "androgina identiteta" ..	47
Grafikon 4.27: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "androgina identiteta" ..	47
Grafikon 4.28: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "kralj/-ica preobleke" ..	48
Grafikon 4.29: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "kralj/-ica preobleke" ...	48
Grafikon 4.30: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem " <i>butch</i> identiteta"	49
Grafikon 4.31: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem " <i>butch</i> identiteta"	49
Grafikon 4.32: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "nebinarna identiteta" ..	50
Grafikon 4.33: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "nebinarna identiteta" ..	50
Grafikon 4.34: Povprečni izbranih ocen študentk o poznavanju pojmov na temo spolnih identitet	51
Grafikon 4.35: Povprečni deleži o pravilnosti poznavanja pojmov na temo spolnih identitet....	51
Grafikon 4.36: Povprečje ocen vseh pojmov po letnikih	52
Grafikon 4.37: Povprečni deleži izbire določene ocene o poznavanju pojmov po letnikih	52
Grafikon 4.38: Povprečni deleži o pravilnosti poznavanja pojmov po letnikih	53
Grafikon 4.39: Povprečni deleži določene ocene o poznavanju pojmov po letnikih in modulih	54
Grafikon 4.40: Povprečni deleži glede na ustreznost poznavanja pojmov po letnikih in modulih	55
Grafikon 4.41: Ali veste, ali je pri nas možna operativna sprememba spola?	56
Grafikon 4.42: Kako dobro poznate postopek, v katerem oseba vstopi v spol, ki ga občuti kot svojega?.....	56
Grafikon 4.43: Ste že kdaj slišali za pojem "transfobija"?	57
Grafikon 4.44: Ocena, kako dobro študentke poznajo pojem "transfobija"	57
Grafikon 4.45: Povprečne ocene o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih	58
Grafikon 4.46: Deleži izbranih ocen o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih življenja.....	59
Grafikon 4.47: Ali menite, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami?.....	60
Grafikon 4.48: Povprečne ocene primernosti metod SD pri delu s transspolnimi osebami	60
Grafikon 4.49: Deleži izbranih ocen o primernosti posameznih metod SD pri delu s transspolnimi osebami.....	61
Grafikon 4.50: Povprečne ocene o primernosti kompetenc pri delu s transspolnimi osebami ...	62
Grafikon 4.51: Deleži izbranih ocen o primernosti posameznih kompetenc pri delu s transspolnimi osebami.....	63
Grafikon 4.52: Ali menite, da področje transspolnosti spada v socialno delo?	64
Grafikon 4.53: Ali menite, da ste med študijem dovolj izvedeli o transspolnosti?.....	64
Grafikon 4.54: Ali menite, da bi med študijem morali profesorji vključiti tudi izobraževanje na področju transspolnosti?.....	65

Grafikon 9.1: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti metod SD in samo tistimi, ki niso bile za vse metode enake	80
Grafikon 9.2: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti kompetenc in samo tistimi, ki niso bile za vse kompetence enake	81

1 Teoretični uvod

1.1 Spol

Kot pravi Monro (2005: 10) živimo v svetu, ki je zelo strukturiran po biološkem (ang. *sex*) in družbenem spolu (ang. *gender*). Kategorizacija ljudi na moškega ali žensko prežema našo družbo na vseh ravneh, vključno na ravni jezika, odnosov, družbenih institucij in akademskih razprav. Na družbeni ravni je zelo razširjeno prepričanje, da delujemo na določen način zaradi naših fizičnih lastnosti.

Naša družba je prežeta z binarnostjo spolov. Za našo družbo obstajata samo dva spola – moški ali ženski. Malokdo pa se vpraša, ali je prav, da postavljamo neke okvire in omejujemo svobodo pri spolnih vlogah in izrazih ter identiteti. Meje binarnosti so zelo trdno določene. Na podlagi biološkega spola, ki ti je pripisan ob rojstvu, se skozi socializacijo učiš tudi družbenih vlog, ki so pričakovane za tvoj spol. To pomeni, da če se oseba rodi z moškimi spolnimi organi, potem bo socializacija te osebe potekala v smeri učenja obnašanja, govorjenja, gest in ostalih stvari, ki jih družba sprejema za moško.

1.1.1 Biološki spol

Biološki spol zajema fizični vidik naših teles, ki ga naj bi predvsem določali primarni in sekundarni spolni znaki (dlake po telesu, prisotnost ali odsotnost prsi, višina glasu) (Župevc 2013: 35).

Bolj natančno, biološki spol zajema vsaj pet plasti spola, kot opisuje Fausto-Sterlingova, ki se postopoma razvijajo od oploditve naprej. Te plasti so: kromosomski spol, fetalni gonadni spol, fetalni hormonski spol, notranji reproduktivni spol in genitalni spol (Fausto-Sterling 2014: 17).

Kot piše Fausto-Sterling (2014) je leta 1950 psiholog John Money s svojimi kolegi na univerzi Johna Hopkinsa v Baltimoru izvedel prvo študijo o interseksualnih pacientih. Money je svojo študijo osnoval na podlagi dela z otroki in nekaj odraslimi, ki so se rodili z različnimi kombinacijami spolnih znakov; na podlagi te študije je razvil plastovit model biološkega in družbenega spola. Moški proizvajajo eno vrsto sperme z X-kromosomom in drugo z Y-kromosomom. Ženske pa imajo dva X-kromosoma in zato proizvajajo samo eno vrsto jajčec. Pri oploditvi lahko pride do X- in Y-kromosoma ali pa do dveh X-kromosomov. To je kromosomska plast spola, ki je pomembna za nadaljnji razvoj zarodka. Po osmih

oziroma dvanajstih tednih od spočetja se na podlagi X- ali Y-kromosov začenjajo razvijati ali testisi ali jajčniki. Z razvojem testisov ali jajčnikov se je razvil fetalni gonadni spol. Na podlagi gonadnega spola se začne proizvodnja hormonov in s tem tudi razvoj fetalnega hormonskega spola, ki kasneje prispeva k nastanku maternice, materničnega vratu in jajcevoda ali pa k nastanku semenovoda, prostate in obmodka. Naštetemu skupaj pravimo notranji reprodukivni spol. Proti koncu četrtega meseca razvoja zarodka se razvijejo še penis in modnik ali vagina in klitoritis, čemur pravimo genitalni spol. Od spočetja do rojstva otroka se torej razvije že pet plasti spola, ki se včasih ne ujemajo (Fausto-Sterling 2014: 15–17). Spol, ki ga določajo odrasli novorojenčekom je določen na podlagi zunanjih genitalij – genitalnega spola, torej samo na podlagi ene izmed petih plasti spola (Fausto-Sterling 2014: 18).

Kromosomski in fetalno gonadni spol

Fausto-Sterling (2014) o kromosomski determinaciji spola pravi takole:

Ljudje uporabljajo kromosomsko determinacijo spola, kar pomeni, da ima kromosom dedni genetski element, ki usmeri razvoj zarodka v eno izmed dveh poti. Pri ljudeh najdemo ta element na Y-kromosomu, ki ga pojmujemo tudi kot kromosom, ki določa spol. To ni dovolj natančno, saj Y-kromosom pri večini sesalcev usmerja razvoj v moško smer (Fausto-Sterling 2014: 27).

Zarodek z XY kromosomom osem tednov po spočetju razvije embrionalne testise, medtem ko zarodek z dvema X kromosomoma razvije dvanajst tednov po spočetju embrionalne jajčnike, kar predstavlja fetalno gonadni spol (Fausto-Sterling 2014: 16). Vendar pa ni nujno, da bo razvoj potekal na podlagi kromosomskega spola. Če ima oseba kombinacijo kromosomov XY, še ne pomeni, da je moški. Poglejmo si primer Marie Patiño in Caster Semenya, ki ju predstavlja avtorica Fausto-Sterling.

Maria Patiño, španska prvakinja v preskakovanju ovir, je pozabila potrebno potrdilo o spolu, ki bi ga morala leta 1988 predložiti olimpijskim uradnikom v Seulu. Pred nastopanjem se je morala zglasiti na sedežu nadzora, kjer so ji za izvedbo testa spola vzeli nekaj celic iz ustne votline. Zaradi nekaterih nepravilnosti je morala ponovno opraviti test. Olimpijski uradniki so ji pred začetkom tekme povedali, da ni opravila testa spola in da ne sme tekmovati. Ker je izgledala kot ženska in se je tako tudi počutila, ni nikoli razmišljala o tem, da morda ni

ženska. Test spola pa je razkril, da je imela Maria Y-kromosom in da njene sramne ustnice zakrivajo testise ter da nima jajčnikov in maternice (Fausto-Sterling 2000: 1). Južnoafriška tekačica Caster Semenya je poleti leta 2009 za nekaj sekund izboljšala rekord v teku na 800 metrov. Čeprav je za moškim zaostala za dobrih osemnajst sekund, je njen rezultat sprožil pritožbe, da je Caster v resnici moški. Krovna atletska organizacija ji je prepovedala tekovati, dokler ne opravi testa spola. Več kot leto po tem dogodku so ji dovolili zopet nastopiti (Fausto-Sterling 2014: 13–14).

Tako Maria Patiño kot Caster Semenya imata ugotovljen sindrom neobčutljivosti na androgene. Fausto-Sterling (2000) poudarja, da imajo otroci, ki se rodijo s sindromom neobčutljivosti na androgene močno feminizirane genitalije. Telo ne zaznava testosterona, zato ga celice ne morejo uporabiti, da bi se telo razvijalo v moški smeri. V puberteti ti otroci razvijejo prsi in žensko obliko telesa (Fausto-Sterling 2000: 52).

Hormonski in notranji reproduktivni spol

Spolna žleza in tudi vodi, potrebni za prenos spermijev ali jajčec, so identični tako pri zarodku z Y- in X-kromosomom kot pri zarodku z dvema X-kromosomoma. Z začetkom izločanja hormonov pri jajčnikih ali testisih pride do diferenciacije pri spolnem razvoju (Fausto-Sterling 2014: 33). Fausto-Sterling (2014) spolni razvoj opiše takole:

Ko začnejo delovati fetalne spolne žleze, se dvojni par vodov začne spreminjati. Približno do 8. tedna fetalni testisi pri ljudeh proizvedejo dva ključna hormona. Prvi, antimüllerjev hormon (AMH), povzroča zakrnitev paramezonefreničnega voda in s tem prepreči možnost ženskega razvoja. Drugi hormon, fetalni testosteron, spremeni mezofrenične vode in jih spodbudi, da se preoblikujejo v semenovod, obmodek in semenska mešička. To zgodnje izražanje fetalnega hormonskega spola torej zavira ženski razvoj in spodbuja moško diferenciacijo. Pri XX-zarodkih se začnejo med 8. in 12. tednom diferencirati fetalni jajčniki. Estrogen, ki ga sprva proizvede mati ter nato fetalni jajčniki, spodbudi paramezonefrenične vode, da se razvijejo v jajcevode, ob njihovi združitvi po anatomske sredini pa se razvijejo maternica, maternični vrat in zgornji del vagine. Medtem ko se pod vplivom fetalnega hormonskega spola razvije ta ženska zasnova, mezonefrenični vodi propadejo, najverjetneje zaradi odsotnosti testosterona (Fausto-Sterling 2014: 34).

Genitalni spol

Prikazala sem, kako hormoni pri zarodku vplivajo na razvoj notranjih reproduktivnih organov in s tem notranjega reproduktivnega spola.

Fausto-Sterling (2014) pojasnjuje, da se sočasno z vzpostavitvijo notranjega reproduktivnega spola začne razvijati genitalni spol. Tudi tu je ključnega pomena fetalni hormonski spol. Tudi tu je zarodek sprva indiferenten, bipotenten glede zunanjih delov – penisa, klitoritisa, modnika in sramnih ustnic. V času indiferentnosti imajo tako XX- kot XY-zarodki identičen falus. Falus pa se odziva na fetalni hormonski spol. Pod vplivom androgenov, na primer testosterona ali dihidrotestosterona, se falus razvije in diferencira v penis. Pod vplivom estrogena postane falus klitoritis. Podobno se tudi labioskrotalni izboklini, ki sta v bipotentni fazi identični, pod vplivom androgena zlepita in razvijeta v modnik ali pa se ne zlepita in se razvijeta v velike sramne ustnice. Orugenitalni gubi se pod vplivom androgenov medialno zlepita, obdata sečnico in postaneta telo penisa, ob odsotnosti androgenov pa se ne zlepita in se razvijeta v male sramne ustnice (Fausto-Sterling 2014: 35–36).

Možganski spol

Kot pravi Fausto-Sterlingova (2014: 42): » [...] si pod pojmom možganski spol predstavljamo anatomske in funkcionalne razlike v možganih moških in ženskih zarodkov, ki bi po rojstvu vodile k spolno določenim vedenjskim razlikam.«

Naj poudarim, da je teorija o možganskem spolu hipoteza, ki pa ni znanstveno dokazana. Kljub temu, so to teorijo razvijali na podlagi eksperimentov z mišmi, s pticami in podganami. Prišli so do različnih dognanj, ki so jih potem poskusili prenesti na človeške možgane in s tem potrditi možganski spol. Vsa ta dognanja in primerjave niso dokazale obstoja možganskega spola, vendar nam vseeno prikažejo zanimive znanstvene izsledke. Poleg eksperimentov z živalmi so potekali tudi kvazieksperimenti pri ljudeh, ki prav tako niso prinesli pomembnih dognanj na področju možganskega spola, saj se, kot pravi Fausto-Sterling (2014: 51):

[Č]loveški možgani se razvijajo počasi in enakomerno skozi fetalni razvoj. Dojenček sicer pride na svet z osnovami – z zasnovo vseh možganskih delov (velikimi možgani, malimi

možgani itn.) in s številnimi živčnimi celicami (nevroni). Vendar pa te živčne celice zahtevajo še veliko izpopolnjevanja.

Po Župevc (2013: 43) že samo dejstvo izmuzljivosti nedvoumnega vpliva delovanja možganov na človekov družbeni spol predstavlja določen dvom – družbenega spola ne gre preprosto zreducirati na delovanje enega človeškega organa (ali v končni fazi tudi ne na delovanje več organov skupaj), ki naj bi torej določal naše celotno in celostno delovanje.

1.1.2 Družbeni spol

Določitev spola ob rojstvu otroka neposredno sproži proces spolne socializacije, torej oblikovanje družbenega spola osebe (Fausto-Sterling 2014: 18).

Vsekakor pa, kot pravi Koletnik (2016: 18), je:

[D]ružbeni spol [...] družbeni konstrukt, ki v naši družbi deli ljudi na moške in ženske [ter] jim s tem predpisuje določene stereotipne spolne identitete, spolne izraze in tudi spolne vloge. Družbeni spol predstavlja individualno (pre)oblikovano spolno identiteto, katere osnova je samoidentifikacija. [...] [T]ako zajema vse obstoječe spole, ne samo ženskega in moškega iz binarnega spolnega sistema. Družbeni spol predstavlja družbeno in individualno oblikovane karakteristike, ki izvirajo iz procesov socializacije in deidentifikacije s spolom(i). [...] [T]emeljil naj bi na biološkem spolu oziroma [...] na spolu, pripisanem ob rojstvu, ki je dalj časa veljal za ultimativno resnično in naravno utemeljitev binarnosti moškosti [ter] ženskosti, vendar je povezava med biološkim [...] in družbenim spolom zapletena, [ker] ne izhajata enoznačno drug iz drugega.

Fausto-Sterlingova (2014: 19) pravi, da ima:

[P]osameznik [...] biološki spol (moški, ženski, nedoločen, drugo); v stik s svetom pa vstopa skozi raznovrstne družbene, spolne konvencije. Posameznik tako razvije lastno prezentacijo spola, ki se lahko naslanja na biološki spol in ki jo drugi interpretirajo v sklopu posamičnih spolnih okvirjev posameznikove kulture.

1.2 Transspolnost

Že v prejšnjem poglavju sem omenila binarnost spolov. To pomeni, da imamo v družbi priznana dva spola – spol ženske in spol moškega. Vseh ostalih spolov oziroma vseh ostalih spolnih identitet, ki se ne ujemajo s tema dvema spoloma, naša družba ne sprejema.

[T]a boleča dvojnost družbenega spola je seveda tesno povezana z njegovimi »biološkimi« koreninami. Temelji namreč na »dejstvu«, da obstajata le dva in edino dva biološka spola – moški in ženski – ki sta podstat za vznik družbenega spola, ravno tako le v dveh izvedbah (Župevc 2013: 51).

Judith Butler pravi: »[P]redpostavka o binarnem sistemu družbenega spola implicitno vzdržuje prepričanje, da družbeni spol posnema biološkega; tako je družbeni spol odsev biološkega ali kako drugače omejen z biološkim spolom« (v Župevc 2013: 51).

Če sem to poglavje začela z binarnostjo spolov, ki je še kako zelo pomembna za nadaljevanje, pa bom sedaj nadaljevala z definicijo transspolnosti, o kateri govori tudi Koletnik (2016):

Transspolnost je krovni pojem za vse spolne identitete, ki so osnovane in (pre)oblikovane v skladu s posameznikovimi/-činimi čutenji in z doživljanji sebe ne glede na spol, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu. Transspolne so vse identitete, ki presegajo binarnost cispolnosti. Transspolnost ne temelji na nujnosti ujemanja ob rojstvu pripisanega biološkega spola in osebne spolne identitete, temveč zajema vse spolne identitete, ki niso v skladu s cisnormativnostjo oziroma niso v skladu s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu (Koletnik *et al.* 2016: 24).

1.2.1 Spolna identiteta

Transspolnost torej vključuje spolno identiteto, ki ni v skladu s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu.

Spolna identiteta je pomemben del posameznikove identitete, je niz predstav, pojmovanj in vrednotenj, ki jih ima o sebi kot o pripradniku določenega spola in o svoji vlogi v zvezi s tem. Spolna identiteta se začne oblikovati zgodaj v otroštvu, z zavestjo posameznika o tem,

ali je ženska ali moški. Pozneje se pod vplivom socializacije in izkušenj razvija ter oblikuje dalje (Musek in Pečjak 1997, v Fridl 2009: 15).

Menim, da je to najbolj groba definicija spolne identitete, ki bi ustrezala samo v primeru obstoja dveh spolov – moškega in ženskega. Zato se mi zdi zelo pomembno to, da je spolna identiteta pravzaprav osebna identifikacija lastnega spola, ki ni nujno odvisna od spola, v katerega se je oseba rodila. Vsak človek ima spolno identiteto in ta spolna identiteta ni vezana samo na moški ali ženski spol (LORI 2012: 71).

Pomembno je povedati tudi to, da je »spolna identiteta posameznikova osebna identiteta in osebno doživljanje lastnega družbenega spola. Spolna identiteta se lahko ujema s posameznikovim spolnim izrazom, vendar ujemanje ni nujno.« (Legebitra 2016: LGBTQ slovar).

1.2.2 Transspolne identitete in prečkanje meje

Kot sem že pojasnila, je transspolnost krovni pojem za vse spolne identitete, ki presegajo binarnost spolov.

Nekatere izmed transspolnih identitet o katerih govori Koletnik (2016), so:

- Transseksualne: osebe, ki izkušajo/želijo izkusiti tranzicije oziroma telesne potrditve spola. Transseksualne osebe so tako *MTF* (ang. *male to female*) oziroma *MVŽ* (moški v žensko) – torej ženske, ki jim je bil ob rojstvu pripisan moški spol, in *FTM* (ang. *female to male*) oziroma *ŽVM* (ženska v moškega) – moški, ki jim je bil ob rojstvu pripisan ženski spol.
- Nebinarne (ang. *non-binary*): osebe, ki se ne identificirajo kot ženske ali moški oziroma je njihova identiteta onkraj binarnega spolnega sistema.
- Kvirspolne (ang. *genderqueer*): osebe, ki se ne identificirajo izključno kot ženske ali moški oziroma je njihova identiteta onkraj binarnega spolnega sistema.
- Bispolne (ang. *bigender*): osebe, ki čutijo, da imajo dva spola oz. dve spolni identiteti, npr. žensk[o] in mošk[o], žensk[o] in nebinarn[o] oseb[o].
- Trispolne (ang. *trigender*): osebe, ki čutijo, da imajo tri spole/spolne identitete.
- Spolnofluidne (ang. *gender fluid*): osebe, ki imajo fluidno spolno identiteto, torej njihova spolna identiteta ni definirana fiksno ali pa njihova spolna identiteta prehaja med raznolikimi identitetami.
- Aspolne (ang. *agender*): osebe brez spolne identitete.

- Neutrois: osebe, ki čutijo, da je njihova spolna identiteta nevtralna (Koletnik *et al.* 2016: 26, 29).

Nekatere klasifikacije vključujejo še druge indetitete, npr. Đurković (2012: 15) dodaja še:

- Transvestitke/-i: osebe, ki se zaradi lastnega zadovoljstva oblačijo v oblačila nasprotnega spola.
- Kralj/-ica preobleke: ženska ali moški, ki se v oblačila nasprotnega spola preobleči zaradi lastnega zadovoljstva, zabave in nastopanja.
- *Butch* identiteta: ženska maskulinega videza in obnašanja. Izraz *butch* označuje vedenje, izražanje, stil in samoidentifikacijo, ki je povezano z moškostjo (moj prevod).

Preseganje binarnosti spolov poskušajo transspolne osebe med drugim doseči tudi s prečkanjem meje med spoloma.

O prečkanju meje nam govorita tudi avtorja knjige *Transgender Phenomenon*, ki pravita, da je začetna točka »uspoljevanja« razvrstitev vsake osebe v enega izmed dveh spolov. Pri določanju meje med spoloma je potrebno ugotoviti, kaj spada v katero kategorijo in kaj je znotraj meje enega spola. Tak pristop je sporen, vendar je ne glede na vsebinske podrobnosti izhodišče transspolnosti želja po uzakonitvi procesov, ki vključujejo prečkanje meje, ki je postavljena na začetku (in kasnejši) umestitvi v enega izmed dveh spolov. Glede na razvrstitev – prepad med binarnima spoloma – obstajajo štirje načini prečkanja meje:

- Trajno prečkanje meje
- Začasno prečkanje meje
- Odpravljanje prepada oz. razkorak med spoloma
- Prizadevanje preseganja prepada oz. razkoraka med spoloma (Ekins, King 2006: 33–34).

Avtorja v nadaljevanju pojasnita, da si lahko pri prečkanju meje pomagamo s podprocesii.

Ekins in King (2006) pravita, da njuni podatki kažejo na pet glavnih podprocesov, s katerimi se sprememba spola doseže v kateremkoli izmed štirih načinov prečkanja meje. Prvi podproces vključuje tako imenovano »brisanje«, kar pomeni odpravo vidikov moškosti ali ženskosti. Moški lahko opravijo kastracijo, ženska pa lahko opravi histerektomijo. Oboji lahko nosijo nevtralna oblačila (unisex) in sprejmejo nevtralni način vedenja (Ekins, King 2006: 37).

Drugi podproces vključuje zamenjavo oziroma nadomestitev. Oseba, ki spreminja spol (z ali brez zunanje pomoči), zamenja dele telesa, identiteto, držo, geste in slog govorjenja, ki je običajno določen za en spol, s slogom govorjenja, določenim za nasprotni spol. Telesno se na primer penis nadomesti z vagino; ravne prsi se nadomestijo z »ženskimi« prsmi; gladka koža zamenja hrapavo kožo; neporaščenost zamenja poraščenost; kratko pričesko zamenja dolga itd. Stopnja sprememb je odvisna od številnih dejavnikov, kot so osebni angažma posameznika, osebne okoliščine, razvoj tehnologije in pripomočki, ki se lahko uporabljajo, in (če to ni zajeto v sistemu zdravstvenega varstva) finančna sredstva, ki si jih oseba lahko privošči (Ekins, King 2006: 37).

Ekins in King (2006) tretji podproces imenujeta prikrivanje. Ta se nanaša na prikrivanje ali skrivanje stvari, ki so v nasprotju z njihovo predvideno predstavo spola. To lahko vključuje skrivanje posameznih delov telesa – zavijanje adamovega jabolka v šal, ovijanje penisa, zakrivanje prsi itd. Toda vse to je odvisno od dejanskih telesnih funkcij. Moški, ki se želi spremeniti v žensko in ima izrazitejšo adamovo jabolko ter poudarjeno temno brado, se bo bolj zatekal k zakrivanju kot nekdo drug, pri katerem so te lastnosti manj izrazite. Kljub temu bodo moški, ki se želijo spremeniti v ženske in ki imajo idealne telesne karakteristike za uresničevanje teh želja, hkrati pa so opravili veliko število sprememb in izrabili vse možnosti, ostali kromosomsko moški in se bodo morali v določenem okolju (na primer pri nekaterih športnih tekmovanjih) še vedno prikrivati. Prikrivanje lahko vključuje tudi skrivanje biografskih detajlov, ki se navezujejo na spol – poroka, rojstni list itn. Za ženske, ki se želijo spremeniti v moške, pa je morda prikaz »moških« lastnosti pomembnejši od prikrivanja ženskih (Ekins, King 2006: 37).

Ekins in King (2006) pravita, da lahko poleg prikrivanja in prikazovanja določenih telesnih lastnosti sprememba spola vključuje tudi namigovanja (četrti podproces) na določene telesne lastnosti. Ker je telo običajno vključeno v socialne interakcije v svoji obleki, je možno s tem namigovati na drugačen spol od tistega, ki je pod oblačilom. Na primer: moški lahko namigujejo na obliko prsi pod modrcem ali dodajo vložke v območju bokov. Ženske lahko dodajo nekaj v svoje spodnjice, kar nakazuje na penis (Ekins, King 2006: 38).

Peti podproces pa avtorja Ekins in King (2006) imenujeta ponovna opredelitev. Če so zamenjava, prikrivanje in nakazovanje relativno lahko dojemljivi pojmi (zlasti v zvezi s sprejemom binarne delitve), pa je ponovna opredelitev bolj subtilna in večplastna. Na neki stopnji se morajo narava telesa, deli telesa in spolne prilagoditve na novo opredeliti. Trans ženska lahko definira brado kot dlake na obrazu, penis pa je lahko opredeljen kot izrastek med nogami. Transmoški lahko opredeli nevtralna oblačila (kot na primer kavbojke in

majice) kot ženska oblačila, ker so bila kupljena v trgovini z ženskimi oblačili. Poleg tega, v primeru preseganja – ko želi spodkopati in preseči binarno razlikovanje –, lahko proces ponovne opredelitve povzroči nove definicije in pomene v sistemu klasificiranja (Ekins, King 2006: 38).

1.2.3 Transspolnost pri otrocih in mladostnikih

Kot piše Fausto-Sterling (2014: 69):

[O]troci najprej razvijejo svoja znanja o biološkem in družbenem spolu, vključno s čutilnimi in kognitivnimi sposobnostmi, potrebnimi za oblikovanje kulturno »ustreznih« povezav med odraslimi aktivnostmi ter moškimi in ženskami. Prav tako razvijejo kulturno »ustrezne« vzorce igre in sčasoma v spol umestijo tudi sebe, najprej tako, da sprejmejo oznako moški ali ženska, in pozneje tako, da označijo tudi same sebe.

Koletnik (2016: 42) opozarja, da so lahko tako otroci kot mladostniki transspolne osebe. Otroci se svojih spolnih vlog in spolne identitete začnejo učiti že takoj po rojstvu, zaradi česar lahko transspolni otrok čuti neujemanje spola že od drugega ali tretjega leta dalje. O transspolnosti se veliko ne govori, ker je to tabuizirana tema podobno kot tudi vse ostale, ki so del seksualnosti in spolnih identitet; posledično to pomeni, da otroci in mladostniki nimajo dovolj znanja oz. informacij, zaradi česar imajo občutek, da so rojeni v napačnem telesu.

Mallon (2016) pravi, da se za transspolne mladostnike razkritje začne z večjim zavedanjem, da je nekdo drugačen, kar se odraža v tem, kako nekdo vidi sebe glede na spol in kako ga vidijo drugi. V začetnih fazah razkritja so transspolni posamezniki prisiljeni v kategoriziranje svojega življenja tako, da skrivajo pravi del sebe, ostajajo skriti za vsako ceno oziroma da upravljajo s svojim spolom. Razkritje je neprekinjen proces. Začne se s priznanjem prave identitete sebi, kasneje pa se vsak posameznik znajde v situacijah tveganja in možnosti, ko se razkriva pred družino, prijatelji, verskimi skupinami, učitelji in sošolci, delodajalci in sodelavci ter medicinskim osebjem (Mallon 2009:7).

Prav tako Mallon (2009) poudarja, da se transspolni mladostniki s transspolnostjo spoprijemajo na različne načine. Vsi ti načini so na začetku funkcionalni, kasneje pa lahko povzročijo akutno zmedenost, strah in obup. Vse to lahko vodi tudi v depresijo. V procesu

spoprijemanja lahko odkrito ali prikrito sodelujejo tudi starši. Spoprijemanje mladostnikov s transspolnostjo vključuje:

- represijo ali izbris spolne identitete. Pri tem mladostnik zavestno ali podzavestno sprejme odločitev prilagoditve spolne identitete v identiteto, ki ustreza spolu pripisanem ob rojstvu.
- negacijo in rekonstrukcijo spolne identitete, kjer mladostnik z zavestnim ali podzavestnim zanikanjem spolne identitete in sprejemanjem vedenja, izražanja, ki potrjuje predpostavke drugih o posameznikovi spolni identiteti, negira lastno spolno identiteto.
- prilagoditev spolne identitete s prilagajanjem kulturnim normam, kjer je to mogoče.

Za transspolne mladostnike je spoprijemanje s spolno identiteto zelo težko. Spolno identiteto bi morali raziskovati, ne pa se z njo spoprijemati v obdobju otroštva, mladostništva in morda tudi v obdobju odraslosti. V takih primerih je prisotna odsotnost kontrole in prisotni so tudi občutki nemoči. S spoprijemanjem se večina transspolnih mladostnikov sreča na kritični točki, saj je že samo obdobje mladostništva zahtevno (Mallon 2009: 7–8).

1.2.4 Disforija spola

Dostop do zdravstvene oskrbe in postopek potrditve spola je za transspolne, transseksualne in cispolno nenormativne osebe pogosto pogojen tudi z diagnozo disforija spola. V Diagnostičnem in statističnem priročniku za duševne motnje IV (DSM-IV) je bila disforija spola poimenovana kot motnja spolne identitete, z novim priročnikom pa je v veljavi izraz disforija spola.

V Diagnostičnem in statističnem priročniku za duševne motnje V (v nadaljevanju DSM-V) se poskušajo z novim izrazom disforija spola predvsem izogniti stigmatizaciji in zagotoviti medicinsko pomoč transspolnim osebam. Predvsem zamenjava besede motnja z disforijo ni samo primernejša, ampak tudi izključuje konotacijo, da ima transspolna oseba motnjo (DSM-V: disforija spola).

V DSM-V disforija spola vključuje konflikt med posameznikovo spolno identiteto in spolom, pripisanim ob rojstvu. Pri mladostnikih in odraslih mora konflikt trajati najmanj šest mesecev in se kaže v vsaj dveh od naslednjih kriterijev:

- izrazito neujemanje med posameznikovo spolno identiteto in spolom, pripisanim ob rojstvu;

- močna želja po operativni odstranitvi posameznikovih primarnih in sekundarnih spolnih znakov;
- močna želja biti drugega spola;
- močna želja, da bi posameznika tretirali oziroma spoznavali kot posameznika drugega spola;
- močno prepričanje posameznika, da ima značilne občutke in odzive drugega spola.

Pri otrocih pa mora konflikt prav tako trajati najmanj šest mesecev, kaže se pa v vsaj šestih od naslednjih kriterijev:

- močna želja, da bi bil posameznik drugega spola, in vztrajanje, da posameznik je drugega spola;
- nošenje oblačil, značilnih za drugi spol;
- želja, da bi v fantazijskih igrah igral posameznika drugega spola;
- močna težnja po igračah, igrah in dejavnosti, ki jih pripisujemo drugemu spolu.
- izbiranje vrstnikov za igro in prijatelje drugega spola;
- močna zavrnitev igrač, iger in dejavnosti, ki so značilne za lastni spol;
- močan odpor do lastnih primarnih spolnih znakov;
- močna želja po fizičnih značilnostih, ki bi se ujemale s spolno identiteto posameznika;

Netipično vedenje za spol je zelo pogost pojav med majhnimi otroki in je lahko del normalnega razvoja. Otroci, ki izpolnjujejo merila za disforijo spola, lahko kasneje v adolescenci in odraslosti nimajo več teh meril oz. disforije, lahko pa jih še vedno imajo (Ameriško psihiatrično združenje: disforija spola).

Zelo pomembno pri diagnozah duševnih motenj je to, da priročniki samo poskušajo uvrstiti simptome in stanja, da bi posamezniki lahko dostopali do zdravstvene pomoči oziroma, kot pravi Koletnik (2016: 58):

Obstoječi sistemi klasifikacije, kot sta Diagnostični in statistični priročnik za duševne motnje (DSM) in Mednarodna klasifikacija bolezni (ICD, Svetovna zdravstvena organizacija, 2007), definirajo različne duševne motnje, ki se razlikujejo v pojavnih oblikah, trajanju, patogenezi itd. Ti sistemi skušajo uvrstiti skupine simptomov in stanj, ne pa tudi posameznike same. V tem pogledu je motnja opis simptoma in stanj, ki jih oseba doživlja, in ne osebe same in njene identitete. To pomeni, da transspolne, transseksualne in cispolno nenormativne osebe nimajo motnje same po sebi, ampak se pristopa k težavam, ki jih

povzroča spolna disforija na način, da jih je moč opredeliti in da jih je moč z različnimi metodami lajšati. Diagnoza spolne disforije pogosto olajšuje dostop do zdravstvene oskrbe transspolnim, transseksualnim in cispolno nenormativnim osebam ter lahko služi za nadaljne raziskave in izboljšanje tovrstne oskrbe.

1.2.5 Postopek potrditve (operativne spremembe) spola

Koletnik (2016: 60) navaja, da je potrebno pred začetkom procesa potrditve spola imeti nekaj individualnih srečanj s psihiatrinjo. Vsaka transspolna oseba, ki se odloči za proces potrditve spola, mora opraviti preglede pri endokrinologu, hematologu, ginekologu, internistku in kirurgu. Če gre pri spremembi spola za mladostnika, potem morajo v celotnem procesu sodelovati tudi pristojni center za socialno delo in družinski zdravnik.

Postopek potrditve spola bi razdelila na tri korake: obiskovanje psihiatra, hormonska terapija in operativni posegi. Koletnik (2016) pravi, da je namen obiskovanja psihiatra v psihodiagnostični obdelavi vprašalnikov in intervjujev, ki jih je psihiater opravil s posameznikom. Osebe se najprej informira o samem procesu potrditve spola, o medicinskih posegih, o delovanju hormonov, možnih reakcijah okolice, o prednostih potrditve spola in tudi o tveganjih. Zato je tudi priporočljivo, da poleg osebe, ki želi spremeniti spol, pride še partner, če gre za mladostnika morajo biti prisotni tudi starši. Tem uvodnim obiskom sledijo redne kontrole pri vseh strokovnjakih v timu, ki sodelujejo v procesu potrditve spola. Hormonska terapija igra pomembno vlogo v procesu anatomske in psihološke tranzicije posameznikov. S terapijo se začne pred operativnimi posegi; povsem mogoče je, da posameznik želi samo hormonsko terapijo, ne pa tudi operativnih posegov. S hormonsko terapijo se začne, ko oseba dobi pozitivno psihosocialno oceno in ko se o vsem, o čemer je bila obveščena, strinja (Koletnik *et al.* 2016: 54–71). Kriteriji za hormonsko terapijo so naslednji:

- trajno in podrobno dokumentirano stanje spolne disforije;
- možnost sprejemanja popolno informirane odločitve in pristanka na terapijo;
- polnoletnost glede na [zakonska določila v določeni] državi (za mladoletne osebe je treba pogledati posebno poglavje v Standardih oskrbe);

- prisotnost večjih zdravstvenih težav [oz.] tistih, vezanih na duševno zdravje, mora biti dobro nadzorovana (Koletnik *et al.* 2016: 70).

Koletnik (2016) v sklopu spremembe spola govori tudi o operativnih posegih, ki so lahko različni. Transspolne ženske (MvŽ) ali spolno nevtralne osebe (ŽvN) lahko opravijo naslednje operativne posege: operativni posegi na prsih (implantanti/lipofiling), odstranitev testisov, oblikovanje vagine, klitoritisa, malih in velikih sramnih ustnic. Poleg teh operativnih posegov so za transspolne ženske možni še naslednji: feminizacija obraza, modifikacija glasu, zmanjšanje adamovega jabolka, feminizacija telesa, obnavljanje lasišča in še preostale operacije estetske narave. Transspolni moški (ŽvM) in spolno nevtralne osebe (MvN) pa lahko opravijo naslednje operativne posege: odstranitev dojke, odstranitev maternice, jajčnikov in jajcevodov, odstranitev vagine, oblikovanje sečne cevi, oblikovanje mošnje, vgraditev testisne proteze in oblikovanje penisa. Poleg teh posegov so možni še naslednji: modifikacija glasu, liposukcija, lipofiling in še drugi estetski posegi (Koletnik *et al.* 2016: 87–88).

1.2.6 Pravno priznanje spola v Sloveniji

Koletnik (2016) postopek pravnega priznanja spola opisuje takole:

Pravno priznanje spola je postopek spremembe imena [in] uradnih podatkov o spolu v uradnih dokumentih in registrih z namenom priznanja spolne identitete posameznika. Pravno priznanje spola bi moralo temeljiti na enem samem izhodišču: samoidentifikaciji osebe in posameznikovi osebni odločitvi za pravno priznanje svojega spola (Koletnik *et al.* 2016: 7).

Poleg tega bi moralo biti pravno priznanje spola hitro, dostopno, transparentno, čeprav je v Sloveniji vse prej kot to.

Koletnik (2016) opozarja, da Slovenija nima posebnega zakona, ki bi urejal pravno priznanje spola. Ima pravilnik o spremembi spola in za spremembo v dokumentih in registrih je potrebno, da posameznik, ki želi spremeniti spol, pridobi diagnozo motnje spolne identitete oziroma diagnozi disforije spola. V Sloveniji brez medicinske obravnave ni mogoče pravno priznanje spola, saj v pravilniku piše, da mora oseba dobiti potrdilo o spremembi spola, ki ji ga lahko napiše samo zdravnik v strokovnem timu. Pri nas je praksa, da lahko takšno potrdilo napiše samo psihiatrinja (Koletnik *et al.* 2016: 9).

Pomembno je povedati to, da po 8. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah: »[T]renutna ureditev spremembe spola v Sloveniji krši vsaj tri človekove pravice: pravico do nedotakljivosti človekove telesne in duševne celovitosti, do osebnega dostojanstva in varnosti, pravico do spoštovanja zasebnosti (Koletnik *et al.* 2016: 9).«

1.2.7 Transfobija in diskriminacija transspolnih oseb

Pojem transfobija zelo dobro opiše Koletnik (2016), ki pravi:

Transfobija je termin, s katerim opisujemo predsodke in diskriminacijo do oseb, ki so prekoračile ali rušijo meje ozkih družbenih spolnih vlog, pravil in stereotipov. Transfobija se kaže v reakcijah strahu, sovraštva, odpora in/ali spolni izraz (kot tudi prepoznani spol oz. spolna identiteta) nista v skladu s pričakovanji družbeno sprejetega spola, ki jim je bil pripisan ob rojstvu. Transfobija je usmerjena proti transspolnim, transseksualnim in cispolno nenormativnim osebam (Koletnik *et al.* 2016: 118).

Transspolne osebe se v vsakdanjem življenju srečujejo z diskriminacijo, ki se jim dogaja na različnih področjih življenja.

Ta področja so: diskriminacija v zdravstvu in medicinski oskrbi, diskriminacija v zakonskem in družinskem življenju, diskriminacija na delovnem mestu in diskriminacija v javnih prostorih.

Diskriminacija v zdravstvu in medicinski oskrbi oziroma pomoči je, kot pravi Koletnik (2016), zelo pogosta, saj medicinsko osebje nima nobenih izobraževanj na temo transspolnosti in spolne identitete. Prav tako v zdravstvenih ustanovah ni dovolj strokovnjakov (v Sloveniji imamo samo en strokovni tim), ki bi bili specializirani za nudenje primernih zdravstvenih storitev. Prav tako je precej pereče dejstvo, da ni dovolj psihiatrov, ki bi imeli izkušnje na tem področju, zato so transspolne osebe na področju zdravstvene obravnave diskriminirane. Pomembne so tudi cene medicinskih uslug v tujini, ki so zelo visoke in si jih marsikatera transspolna oseba ne more privoščiti. Pomembno je vedeti tudi to, da potrditev spola ni kaprica, pač pa nujnost in neizogibnost, da bi transspolna oseba imela normalno vsakdanje življenje (Koletnik *et al.* 2016, gl. tudi LORI 2012).

Diskriminacija se dogaja tudi na področju zakonskega in družinskega statusa. Transspolne osebe na različne načine izražajo svojo spolno identiteto, ki pa je drugačna od tradicionalnih, družbeno opredeljenih spolnih vlog in norm (LORI 2012: 61). Koletnik (2016) poudarja, da

v Sloveniji ni posebnega zakona, ki bi urejal pravni, zakonski in družinski status transspolnih oseb, kar vodi do neenakopravnosti na teh področjih kot tudi do diskriminacije. Nikjer ni tudi pojasnjeno, kako se osebi spremeni zakonski status oz. kaj se zgodi z njim po pravnem priznanju spola (Koletnik *et al.* 2016: 136–137).

Primer diskriminacije v pravnem položaju je tudi to, da v Sloveniji ni zakona, ki bi urejal pravno priznanje spola, kot ga že pozna nekaj evropskih držav, pri nas v zakonodajni praksi ne poznamo zakona, ki bi temeljil na samoidentifikaciji.

Naslednje področje diskriminacije je diskriminacija pri zaposlovanju in na delovnem mestu. Če oseba opravi operativno spremembo spola in tudi s pravnim priznanjem spola spremeni spol (na uradnih dokumentih), potem vsa izobrazba, ki jo je oseba pridobila, ne velja. Naj povem drugače. Če je oseba pridobila univerzitetno izobrazbo pred pravnim priznanjem spola, potem delodajalci menijo, da oseba nima te stopnje izobrazbe, saj je vse to naredila pod drugim imenom oz. spolom. Transspolne osebe se na delovnem mestu srečujejo s ponižanjem, posmehom in z žalitvami.

Diskriminacija se transspolnim osebam dogaja tudi v javnih prostorih. Težave in neprijetnosti v vsakdanjem življenju transspolne osebe se kažejo v tem, da ta ne more uporabljati javnih stranišč, fitnes garderob, ki so v skladu z njeno spolno identiteto, kar ji povzroča občutek globokega neugodja (LORI 2012, gl. tudi Koletnik *et al.* 2016). Zaradi nerazumevanja okolice se morajo transspolne osebe tudi seliti. V javnem prostoru so osebe diskriminirane zaradi tega, ker ta ni nevtralen, saj je ustvarjen na podlagi binarnosti spolov, tako obstajata samo dva spola in vse transspolne osebe kršijo norme javnega prostora (Koletnik *et al.* 2016: 138).

1.3 Metode socialnega dela

V tem poglavju diplomske naloge se bom osredotočila na metode socialnega dela. Ne bom pisala o vseh metodah socialnega dela, ki smo jih spoznali v teh štirih letih študija, pač pa bom naštela metode, ki se mi zdijo pomembne za sodelovanje s transspolnimi osebami. V nadaljevanju bom pojasnila, zakaj menim, da bi te metode lahko uporabili pri delu s transspolnimi osebami.

Metode so naslednje: delovni odnos in osebni stik, izvirni delovni projekt pomoči, v rešitev usmerjena kratka družinska terapija, krepitev moči, zagovorništvo, socialno delo s posameznikom, socialno delo s skupino, analiza tveganja in kulturnokompetentno socialno delo.

Vzpostavljane delovnega odnosa in osebnega stika je zelo pomembna metoda pri delu z vsemi uporabniki, tudi s transspolnimi osebami. Delovni odnos je metoda, ki poveže v sodelovanje tako uporabnika kot tudi socialno delavko. V tem odnosu med socialno delavko in uporabnikom ni hierarhije, skupaj imata nalogo, da soustvarita rešitev. Najprej se je pomembno dogovoriti za sodelovanje, ki ga ustvarijo vsi udeleženi na srečanju. Pri tem dogovoru pristanemo na »dogovor tu in zdaj in o času, ki nam je na voljo, in dogovor o delovnem odnosu, torej dogovor o tem, kako bomo delali« (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 9). V tej metodi mora socialna delavka ustvariti varen prostor za delo, kar je zelo pomembno pri delu s transspolnimi osebami, saj potrebujejo okolje, kjer lahko spregovorijo o svojih problemih, možnih rešitvah, željah, potrebno je namreč ustvariti prostor, kjer ni obsojanja in stigmatiziranja. Poleg instrumentalne definicije problema in soustvarjanja rešitev je pomembno tudi osebno vodenje, kar pomeni, da se mora socialna delavka osebno odzivati, podeliti takšno zgodbo, ki bo morda odprla malo drugačen pogled na problem. Pri instrumentalni definiciji problema je zelo pomembno, da transspolna oseba podeli svojo definicijo problema in tako kasneje morda pride do oblikovanja različnih možnosti. Vsekakor sta pri delu s transspolnimi osebami pomembna sodelovanje in pogovor, ki se nadaljujeta do konca procesa, ki se zgodi čez toliko srečanj, kot jih transspolna oseba potrebuje. Pri transspolnih osebah je zelo pomembno delo s perspektive moči, to pomeni, da iščemo moč, vire, da pomagamo transspolnim osebam, da vidijo tudi svojo moč in vire, ki jim bodo pomagali v življenju pri doseganju ciljev ter rešitev. Zelo pomembna sta tudi koncepta soprisotnosti in znanja za ravnanje. Pri delu s transspolnimi osebami je pri konceptu soprisotnosti pomembno aktivno poslušanje, kar pomeni, da oseba pokaže tudi empatijo in pripravljenost za razgovor. Pri znanju za ravnanje menim, da je pomembno to, da transspolni osebi podeliš strokovno znanje (na primer o operativni spremembi spola, o spremembi osebnega imena) in tudi to, da vzdržuješ delovni odnos in varen prostor. Naslednja metoda je izvirni delovni projekt pomoči. Ta se mi zdi še posebej pomemben, če socialnodelovno sodelujemo s transspolno osebo in z njeno družino. Za vsako družino in uporabnika bi koncept oblikovali posebej, skupaj z družino ali posameznikom bi opredelili dogovore, naloge in roke, do kdaj bomo te naloge izpolnili. Koncept izvirnega delovnega projekta pomoči je dopolnilo koncepta delovnega odnosa. Pomembno je tudi to, da »[v] projektu ne zapišemo le konkretnih nalog, temveč vedno znova tudi ugotovljene razlike, tudi minimalne spremembe v procesu napredovanja k rešitvam. Izviren delovni projekt pomoči na poseben, socialnodelovni način ubesedi ravnanje v socialnem delu« (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005: 16).

Naslednja metoda, ki se mi zdi primerna za delo s transspolnimi osebami in z njihovimi družinami, je k rešitvi usmerjena kratka družinska terapija. Najprej sem razmišljala o primernosti te metode, saj marsikatera transspolna oseba nima podpore družine. Potem pa sem se spomnila, da smo govorili o tem, da svojo družino vsak sam definira in da ni nujno, da so to tvoji starši, bratje in sestra, ampak so lahko tudi tebi drage osebe, ki ti stojijo ob strani.

Pri možnih korakih ravnanja v pogovoru z družino znotraj koncepta k rešitvi usmerjene kratke družinske terapije Čačinovič Vogrinčič (2007) navaja Shazerja in Kim Berg. Možni koraki so naslednji:

- raziskovati življenje klienta
- zbrati kratek opis problema
- postavljanje odnosnih vprašanj
- raziskovanje oziroma sledenje izjemam
- uporabiti lestvico za določanje teže problema
- vprašanja, ki spodbujajo ravnanja obvladovanja in motivacije
- vprašanje o čudežu
- pogajanje o spremembi
- dajanje komplimentov in nalog (Čačinovič Vogrinčič 2007: 39–42).

Pri koraku raziskovanje življenje klienta menim, da transspolna oseba ne bo imela nobenih težav pri odgovarjanju na vprašanja o tem, kaj ima rada, kaj jo motivira, o njenih interesih, kompetencah. Naslednji korak je zbrati kratek opis problema, ki se seveda lahko nanaša na spolno identiteto ali pa na druge probleme, ki so povezani s spolno identiteto oz. z njenim razkritjem. Pri odnosnih vprašanjih je vsekakor dobrodošel pogled tretje osebe, vendar mora biti ta soudeležna na srečanju. Pri koraku izjem mislim, da bi se bilo dobro osredotočiti na dogodke, pri katerih transspolna oseba ni bila diskriminirana zaradi svoje spolne identitete. Menim, da lahko uporabimo tudi lestvico, saj tako dobro ugotovimo težavnost problema in tudi možen napredek. Pri vprašanjih, ki spodbujajo ravnanja obvladovanja in motivacije, lahko ugotovimo, ali sta posameznik in celotna družina dovolj motivirana oz. ali imata dovolj moči za rešitev skupnega problema. Na podlagi odgovorov na ta vprašanja vidimo, ali je potrebna kakšna sprememba v korakih. Naslednji korak, ki ga lahko uporabimo, je vprašanje o čudežu. To je vprašanje, ki ga lahko postaviš vsakomur. Vprašanje bi se v tem primeru seveda navezovalo na transspolnost in bi se lahko glasilo takole: Zamislimo si, da

se je čez noč zgodil čudež in da je problem, ki ga imate s starši, po razkritju izginil. Ko bi se dan po čudežu vrnili domov, kaj bi bila prva stvar, ki bi jo opazili?

Predzadnji korak pri kratki k rešitvi usmerjeni družinski terapiji je pogajanje o spremembah. Tu je poudarek na sprejetju takšnega dogovora, ki bo mogoč in ne bo zapostavljal ne transspolne osebe ne oseb, ki so se udeležile tega srečanja. Zadnji korak, ki je hkrati zelo pomemben, pa je dajanje komplimentov in nalog. Tudi ta korak bi bil zelo dobrodošel pri delu s transspolnimi osebami, saj s komplimenti ljudem krepiš moč. Po izreku komplimentov (vsak izreče drugemu od štiri do pet komplimentov) pa se udeleženi dogovorijo še o nalogah. Naslednja metoda socialnega dela je vsekakor zagovorništvo.

Robert L. Schneider in Lori Ester (2001) sta postavila naslednjo definicijo zagovorništva v socialnem delu: socialnodelavsko zagovorništvo je enkratna in skupna predstavitev ciljev uporabnika oz. uporabnikov v javnem prostoru z namenom, da bi sistematično vplivali na tiste, ki odločajo. Zagovorništvo se izvaja v okolju, ki je nepravilno oz. v sistemu, ki se ne odziva na pravice in potrebe uporabnikov (v Zaviršek *et al.* 2002: 80).

Zagovorništvo je primerna metoda predvsem zato, ker transspolne osebe v mnogoterih situacijah potrebujejo zagovornika, ki bo krepil njihovo moč, ki bo povedal stvari z uporabnikovimi besedami. Situacija, s katero se lahko sreča ena izmed transspolnih oseb, je vsekakor sprememba dokumentov, tudi sprememba spola. Morda se sprašujete, zakaj bi oseba potrebovala moč pri takem dogodku. Razlog je v togosti slovenskih uradnikov, ki se niti ne zavedajo tega, kaj transspolna oseba doživlja v trenutku, ko se razkrije v javnem prostoru. Poleg tega pa lahko zagovorniki v javnosti predstavljajo primere diskriminacije, opozarjajo na nepravilnosti v zakonih in tako poskušajo vplivati na spremembe. Takšen primer je morebitno vplivanje na politično javnost, da bi se napisal in sprejel zakon o pravnem priznanju spola.

Sama menim, da bi socialno delo s posameznikom lahko povezali z metodo vzpostavljanja delovnega odnosa in osebnega stika, saj moraš, ne glede na to, ali delaš s posameznikom ali skupino, znati delati po metodi vzpostavljanja delovnega odnosa. Socialnodelovni odnos je pri delu s posameznikom drugačen kot pri delu s skupino. Seveda k delu s transspolnimi osebami spada ustvarjanje varnega prostora, ker je to neka osnova pri delu z uporabniki. Primer metode, ki jo lahko uporabimo za socialno delo s posameznikom, je individualna krepitev moči, ki jo bom predstavila kot naslednjo metodo.

Metoda krepitve moči je lahko individualna in kolektivna. Pri delu s transspolnimi osebami bi bolj poudarila individualno krepitev moči, ki se mi zdi pomembnejša kot kolektivna. »Individualna krepitev moči izhaja zlasti iz tega, da si posameznik ponovno pridobi zaupanje vase in si okrepi lastne resurse moči« (Videmšek 2008: 214). Pri tej metodi moramo uporabnika podpirati pri njegovih željah, interesih in pri tem, da pridobi tako vpliv kot kontrolo nad svojim življenjem (Dragoš *et al.* 2005: 63).

Pri podpori transspolne osebe pri krepitvi moči moramo upoštevati, da je slovenščina zelo spolno obarvan jezik, zato je zelo pomembno, da transspolno osebo naslavljaš, tako kot oseba sama želi. S takšnim naslavljanjem ji pomagaš krepiti njeno lastno moč. Pri krepitvi moči je potrebno tudi terensko delo (spremljanje transspolne osebe v vlogi zagovornika). Pomembno je tudi sprejemanje posameznikovih posebnosti. To pomeni, da vsako transspolno osebo sprejmeš takšno, kot je, kar pomeni, da je ne diskriminiraš, da jo naslavljaš tako, kot ona sama želi in da je ne zapostavljaš zaradi osebnih okoliščin.

Naslednja metoda je metoda analize tveganja. Flaker in Grebenc (2011) pravita, da je pri tej metodi ključno to, da poskušaš ugotoviti, kako zmanjšati tveganje dogodka, ki se lahko posamezniku zgodi. Pomembno pri analizi tveganja je to, da pri oceni še vedno obdržimo uporabnikovo perspektivo. Analizo lahko opravimo za posameznika, skupino ljudi in značilne dogodke (Flaker in Grebenc 2011: 3–6). Sestavljena je iz naslednjih korakov: opis situacije, mandat, obrazec za izdelavo prve ocene tveganja, kjer govorimo o grožnji, nevarnosti, dobičku in taktikah za zmanjševanje tveganja. Ko smo izpolnili tabelo, napišemo za vse te štiri točke še obrazložitev in potem nadaljujemo z naslednjimi koraki: končna tabela za oceno tveganja, sklep, ukrepi, načrt in spremljanje ter vrednotenje ukrepov (Flaker in Grebenc 2011: 10–12).

Tudi pri delu s transspolno osebo lahko uporabimo to metodo. Sama v nadaljevanju ne bom oblikovala natančnega načrta analize tveganja, bom pa opredelila, kaj bi bila pri transspolni osebi grožnja, kaj nevarnost, dobiček in taktike zmanjševanja. Grožnja za transspolno osebo je lahko diskriminacija v različnih situacijah (na primer v šoli, na delovnem mestu), fizično kot psihično nasilje in nesprejemanje. Nevarnosti pri teh grožnjah bi bile fizične posledice, čustvene težave, depresija, kar lahko na koncu vodi tudi do samomora. Taktike zmanjševanja bi bile lahko naslednje: izogibanje družbe, ki te ne sprejema; pomoč sogovornika v takšnih situacijah; ozaveščanje družbe; spremembe zakonodaje. Dobička v takšni situaciji ne morem opredeliti. Lahko bi bil dobiček to, da zaradi tega, ko veš, kdo so tisti, ki te sprejemajo, postaneš močnejši.

Naslednja metoda je socialno delo s skupino. Tudi to je metoda, ki jo lahko uporabimo pri delu s transspolnimi osebami. Pri metodi socialno delo s skupino je pri skupini potrebno določiti cilje. Pomembno je tudi to, da se skupina »razvija« v smeri tistega, kar potrebujejo transspolne osebe. Menim, da je pri delu s skupino na prvem srečanju potrebno napisati okvir srečanj, ciljev in skleniti dogovor o sodelovanju, ki lahko vključuje medsebojno poslušanje in sprejemanje drug drugega brez obsojanja ter diskriminacije. Pomen skupine pri transspolnih osebah bi bil tudi v tem, da člani skupine dobijo podporo od drugih članov, da delijo izkušnje z drugimi in hkrati slišijo zgodbe in izkušnje drugih. Pri delu s transspolnimi osebami v skupini je pomembno tudi ustvariti varen prostor, kamor bodo vsi člani skupine radi prihajali.

Zadnja metoda, za katero menim, da jo lahko uporabimo pri delu s transspolnimi osebami, je kulturnokompetentno socialno delo. Špela Humljan Urh (2013: 37) pravi, da je kulturnokompetentno socialno delo je predvsem socialno delo, kjer gre za primerno usposobljenost za delo s pripadniki različnih kultur. Sama menim, da lahko kulturno kompetentno delo in kulturne kompetence prevedemo tudi za delo s transspolnimi osebami, kar bom prikazala v naslednjem poglavju, kjer bom govorila o kompetencah socialnega dela.

1.4 Kompetence socialnega dela

Del kulturnokompetentnega socialnega dela so tudi kompetence. »Kompetenca je nabor obnašanja, spretnosti, stališč, ki so povezana z uspešnim obnašanjem glede na določen kontekst. Kulturno kompetentna socialna služba je odzivna na socialne probleme v odnosu do kulture, »rase«, spola ipd.« (Humljan Urh 2013: 37).

Govorimo o nekih vedenjih, odnosih, praksah, zakonodaji, ki bi socialnim delavkam omogočile in jim omogočajo učinkovito delo s pripadniki različnih kultur (Humljan Urh 2013: 37). Humljan Urh (2013) poudarja, da so pri kulturnokompetentnem delu zelo pomembne kulturne kompetence in te lahko v najširšem smislu razdelimo na ozaveščenost, pridobivanje znanja in vzdrževanje spretnosti. Pri ozaveščenosti in njenemu razvijanju govorimo predvsem o reakcijah posameznika do različnosti in hkrati nekega zavedanja lastnih reakcij ter razumevanja v odnosu do te različnosti. Zelo pomembno je tudi pridobivanje znanja. Pomembno se je učiti, samorefleksirati svoje vrednote, prepričanja; s samorefleksijo lahko ugotovimo, če delujemo na podlagi naših vrednot in prepričanj ali ne. Spretnosti pa so praktična znanja, potrebna za delo z manjšinami (Humljan Urh 2013: 63).

V knjigi Kulturno kompetentno socialno delo Špela Humljan Urh piše tudi o kompetencah na osebni ravni; te so naslednje:

- samozavedanje in spoprijemanje z lastnimi predsodki in s kulturnimi vrednotami,
- etnična občutljivost – poznavanje in razumevanje »etnične realnosti«,
- zavest o lastni poziciji privilegiranosti,
- delo po metodi krepitev moči,
- kulturno zagovorništvo,
- socialni aktivizem in skupnostno socialno delo (Humljan Urh 2013: 65).

Menim, da je vse te kompetence možno prilagoditi tudi na kompetence, ki bi jih morala socialna delavka imeti pri delu s transspolnimi osebami.

Pri samozavedanju in spoprijemanju z lastnimi predsodki bi strokovni delavci morali predvsem ozavestiti svoje predsodke, pomagala pa bi tudi samorefleksija. Prav tako bi socialni delavci pri delu s transspolnimi osebami ozavestiti lastna osebna prepričanja, da ne bi vse to vplivalo na diskriminacijo. Menim, da bi se v tem primeru morali socialni delavci tudi zavedati, da družbene norme v naši družbi niso edine pravilne. Zavedati se morajo, da ne obstajata samo dva spola, kljub temu da v naša družba poudarja binarnost spolov. Prav tako pa bi morali »za učinkovito preseganje osebnih predsodkov [...] najprej razumeti dinamiko diskriminacij, rasizmov in njene izvore« (Humljan Urh 2013: 71).

Tudi naslednjo kompetenco na osebni ravni, tj. etnična občutljivost – poznavanje in razumevanje »etnične realnosti« – bi lahko prevedli v delo s transspolnimi osebami. Potrebno se je zavedati, da moramo socialni delavci poznati in razumeti temo transspolnosti, kar pomeni, da moramo poznati pojem in vrste spolnih identitet, poznati bi potemtakem morali tudi postopek operativne spremembe spola in pravnega priznanja spola. Vedeti bi morali tudi, na katerih področjih so transspolne osebe diskriminirane in kakšna je njihova sistemska diskriminacija.

Poleg tega bi se morali zavedati tudi lastne pozicije privilegiranosti. Morda imajo nekatere socialne delavke osebno izkušnjo transspolnosti, vendar večina te izkušnje nima. Najprej se tako morajo zavedati, da nimajo te osebne okoliščine in da so zaradi tega družbeno sprejete, medtem ko transspolne osebe niso. Pri tej kompetenci je pomembno, »[...] da se socialni delavci naučijo prepoznati sebe v obstoječi družbi, da prepoznajo svoj odnos in dejanja kot

pripadniki dominantne skupine in vplive, ki jih imajo lahko ti odnosi in dejanja na vzdrževanje ali ustvarjanje izključevanj« (Humljan Urh 2013: 106).

Naslednji dve kompetenci ne bom podrobno razložila, a lahko zatrdim, da moramo pri delu s transspolnimi osebami vsekakor delati po krepitvi moči in da moramo absolutno biti tudi v vlogi zagovornikov. Teh dveh kompetenc ne bom posebej razlagala, ker jih lahko obravnavamo tudi kot metodi socialnega dela, o čemer sem spregovorila že v prejšnjem poglavju.

Naslednja kompetenca je socialni aktivizem in skupnostno socialno delo. Pri uresničevanju socialnega aktivizma morajo socialni delavci opozarjati na strukturne neenakosti in na spremembe, ki bi omogočile transspolnim osebam večjo enakopravnost. Primer tega je vsekakor opozarjanje, da mora Slovenija spoštovati človekove pravice, kar pa z zdajšnjim zakonom o spremembi spola ne spoštuje.

Pri kompetencah bi še opozorila na pomen (občutljive) komunikacije pri delu s transspolnimi osebami. To pomeni, da moramo socialni delavci znati vzpostaviti občutljivi dialog, da moramo znati tudi aktivno poslušati. Pri občutljivem komuniciranju sta pomembna uporaba nediskriminatornih besed in naslavljanje transspolne osebe tako, kot ona želi, pomembno je tudi, da je naša verbalna govorica enaka neverbalni.

Pri delu s transspolnimi osebami bi bilo pomembno delovati tudi po načelu pozitivne diskriminacije, transspolno osebo je potrebno spoštovati in sprejemati, če pa tega ne zmoreš, pa je bolje, da poveš, da nisi primeren za delo s transspolnimi osebami. Vsekakor je potrebno tudi spoštovati in upoštevati potrebe in vrednote transspolnih oseb.

To poglavje bom zaključila z dvema členoma iz kodeksa etike socialnih delavk in delavcev in kodeksa etičnih načel v socialnem varstvu, saj menim, da sta zelo pomembna pri delu s transspolnimi osebami.

Delo socialne delavke/delavca mora biti antidiskriminatorno usmerjeno, kar pomeni:

- da pri svojem delu uporabnikov ne sme izključevati, omejevati ali zapostavljati na podlagi rase, barve kože, spola, narodnostnega ali etničnega porekla, gmotnega in družbenega položaja, življenjskega stila, seksualne, verske ali idejne usmerjenosti, morebitne socialne označenosti, zmanjšanih duševnih oziroma telesnih sposobnosti;
- da zavrne kakršnokoli sodelovanje v postopkih, ki niso v skladu z načelom iz zgornje alineje;

- da na kršitve načela iz prve alineje opozarja zlasti svoje koleg(ic)e, vodstvo ustanove, v kateri se to zgodi, po potrebi pa o tem obvesti tudi pristojno ter širšo javnost (Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije, 6. čl.).

V procesu nudenja pomoči in podpore uporabnikom delavke/delavci socialnega varstva varujejo dostojanstvo, zasebnost, avtonomijo in individualnost posameznika, upoštevajo njegovo kulturo in vrednote ter si prizadevajo uporabljati njim razumljiv jezik in raven komuniciranja. (Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, 12. čl.).

2 Opis problema

Idejo za pisanje diplomske naloge na temo transspolnosti sem dobila na praksi v tretjem letniku, saj sem sama imela izkušnjo, kjer sem občutila pomanjkanje znanja na tem področju. Za pisanje diplomske naloge na temo transspolnosti in socialnega dela sem se odločila iz razloga, ker se o tej temi ne govori veliko, ker se študenti in študentke v času študija o tej temi ne naučijo veliko oziroma se ne naučijo ničesar in ker se mi zdi, da bi študenti in študentke socialnega dela morali imeti znanje s tega področja.

Najprej sem imela namen opraviti raziskavo na centrih za socialno delo, vendar so moja poizvedovanja o tem, kdo bi bil pripravljen sodelovati, naletela na skoraj gluha ušesa. Skoraj gluha omenjam zato, ker sem opravila dva intervjuja na centrih za socialno delo in tako ugotovila, da se o tej temi ne govori in da s transspolnimi osebami ne sodelujejo. Na podlagi tega sem se potem odločila, da bom naredila raziskavo med študentkami in študenti Fakultete za socialno delo.

Določila sem, da bodo v moji raziskavi populacijo predstavljali študentke in študentje dodiplomskega študija. Predvsem sta me zanimala njihovo poznavanje pojmov, povezanih s transspolnostjo, in poznavanje operativne spremembe spola. Zanimalo me je tudi, ali menijo, da so v času študija izvedeli dovolj o tej temi; ali menijo, da ta tema spada v področje socialnega dela; katere kompetence se jim zdijo pomembne pri delu s transspolnimi osebami; katere metode, ki so jih med študijem spoznavali, bi lahko po njihovem mnenju uporabili pri delu s transspolnimi osebami.

HIPOTEZE:

- Vsaj 70 % študentk in študentov dobro pozna pojme biološki spol, družbeni spol, spolna usmerjenost, spolna identiteta, razkritje, disforija spola in motnja spolne identitete.
- 80 % študentk in študentov slabo pozna različne spolne identitete.
- Vsaj 60 % študent in študentov ve, ali je pri nas mogoča operativna sprememba spola.
- 90 % študentk in študentov slabo pozna oziroma ne pozna postopka, v katerem oseba vstopi v spol, ki ga občuti kot svojega.
- Vsaj 90 % študentk in študentov je že slišalo za pojem transfobija.
- Vsaj 50 % študentk in študentov meni, da so transspolne osebe diskriminirane na različnih področjih življenja.

- Vsaj 60 % študentk in študentov meni, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami.
- 70 % študentk in študentov meni, da bi metode socialnega dela, ki so se jih naučili med študijem, lahko uporabili pri delu s transspolnimi osebami.
- 80 % študentk in študentov se ne počuti dovolj kompetentnih za delo s transspolnimi osebami.
- Vsaj 70 % študentk in študentov meni, da področje transspolnosti spada v socialno delo.
- Vsaj 80 % študentk in študentov meni, da med študijem niso izvedeli dovolj o transspolnosti.
- 50 % študentk in študentov meni, da bi morali v času študija profesorji v izobraževalni proces vključiti temo transspolnosti.

3 Metodologija

3.1 Vrsta raziskave in spremenljivke

Moja raziskava bo poizvedovalna, saj bom spoznavala, kako dobro študenti in študentke socialnega dela poznajo področje transspolnosti ter kako dobro menijo, da so opremljeni za delo s transspolnimi osebami. Poleg tega bo moja raziskava kvantitativna. Kvantitativna bo zato, ker bom dobljene podatke številčno preštela in kvantitativno analizirala. Anketa vsebuje tudi tri odprta vprašanja, kjer pa bom analizirala besedne opise, ki so jih študenti in študentke navedli v odgovorih.

Tabela 3.1: Spremenljivke v anketi

Spremenljivke	Vrednosti spremenljivk
Spol	moški; ženska
Letnik	1.; 2.; 3.; 4.
Modul	Psihosocialna podpora in pomoč; Socialno delo s starimi ljudmi; Socialno delo z mladimi; Socialno delo v delovnem okolju; Duševno zdravje v skupnosti; Socialna pravičnost in vključevanje
7 spremenljivk na temo poznavanja pojmov, ki se navezujejo na spol	ocene od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni najnižjo oceno "ne poznam", 5 pa najvišjo oceno "zelo dobro poznam"
7 spremenljivk na temo poznavanja pojmov, ki se navezujejo na spol	kratek opis pomena
9 spremenljivk o poznavanju pojmov, ki se navezujejo na spolne identitete	ocene od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni najnižjo oceno "ne poznam", 5 pa najvišjo oceno "zelo dobro poznam"
9 spremenljivk o poznavanju pojmov, ki se navezujejo na spolne identitete	kratek opis pomena
Poznavanje možnosti operativne spremembe spola v Sloveniji	da; ne
Poznavanje postopka spremembe spola	postopka sploh ne poznam; postopek zelo slabo poznam; postopek slabo poznam; postopek dobro poznam; postopek zelo dobro poznam; drugo
Poznavanje pojma transfobija	da; ne
Poznavanje pojma transfobija	kratek opis pomena

6 spremenljivk glede na stopnjo diskriminiranosti transspolnih oseb na različnih področjih življenja	ocene od 1 do 3, pri čemer 1 pomeni najnižjo oceno, 3 pa najvišjo
Socialno delovno sodelovanje s transspolnimi osebami	da; ne
9 spremenljivk glede na uporabnost metod SD pri delu s transspolnimi osebami	ocene od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni najnižjo oceno "te metode ne morem uporabiti", 5 pa najvišjo oceno "to metodo lahko vedno uporabim"
12 spremenljivk glede na uporabnost kompetenc pri delu s transspolnimi osebami	ocene od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni najnižjo oceno "ta kompetenca mi nebi pomagala", 5 pa najvišjo oceno "ta kompetenca bi mi zelo pomagala"
Uvrščanje področja transspolnosti v socialno delo	da; ne
Zadostnost pridobljenega znanja med študijem na temo transspolnosti	da; ne
Vključevanje izobraževanja o transspolnosti v študij	da; ne; mogoče
Možnost komentarja	komentar

Spremenljivke v zgornji tabeli so bile uporabljene v anketi za 3. in 4. letnik. V anketi za 1. in 2. letnik je izpuščena spremenljivka »modul«, ostale spremenljivke so enake.

3.2 Definicije pojmov

Pojme, na podlagi katerih sem ocenjevala odgovore v anketi, povzemam po virih in definicijah, ki so se v zadnjih letih uveljavili v slovenskem prostoru, zato menim, da so najbolj relevantne. Organizacije in posamezniki, ki so sodelovali pri oblikovanju teh definicij, so vključeni tudi kot gostujoči predavatelji in predavateljice na FSD (LGBTQ slovar Društva infomacijski center Legebitra in Zavod Transfeministična iniciativa TransAkcija).

Biološki spol je spol, ki je osebi pripisan ob rojstvu, glede na anatomijo njenih genitalij, in ga določi zdravnik. Biološki spol je se nanaša na človekovo anatomijo, spolne organe, raven hormonov, spolnih žlez (gonad) in kromosomov in deli ljudi na moški in ženski spol (Legebitra 2016: LGBTQ slovar).

Družbeni spol je družbeni konstrukt, ki v naši kulturi deli ljudi na moške in ženske in jim s tem predpisuje določene stereotipne spolne vloge, spolne identitete in spolne izraze (Legebitra 2016: LGBTQ slovar).

Spolna usmerjenost se nanaša na spolno in/ali čustveno privlačnost do oseb različnega in/ali istega spola (Koletnik *et al.* 2016: 106).

Spolna identiteta je posameznikova osebna identiteta in osebno doživljanje lastnega družbenega spola (Legebitra 2016: LGBTQ slovar).

Razkritje je proces, kjer posameznik/ca svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto razkrije sebi in/ali deli z drugimi (Legebitra 2016: LGBTQ slovar).

Disforija spola vključuje konflikt med posameznikovo spolno identiteto in spolom, pripisanim ob rojstvu (Ameriško psihiatrično združenje: disforija spola).

Motnja spolne identitete je kategorija v Diagnostičnem in statističnem priročniku za duševne motnje (DSM – IV). Osebe imajo močno in trajno spolno identifikacijo, ki se ne ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, in trajnim nelagodjem zaradi spola, pripisanega ob rojstvu, ali z občutenjem nepripadanja spolni vlogi, povezani s tem spolom (Koletnik *et al.* 2016: 167).

Transseksualec/ka je oseba, ki izkuša/želi izkusiti tranzicije oziroma telesne potrditve spola. Transseksualne osebe so tako MTF (ang. male to female) oziroma MVŽ (moški v žensko) – torej ženske, ki jim je bil ob rojstvu pripisan moški spol, in FTM (ang. female to male) oziroma ŽVM (ženska v moškega) – moški, ki jim je bil ob rojstvu pripisan ženski spol (Koletnik *et al.* 2016: 26).

Nebinarna identiteta je spolna identiteta osebe, ki se ne identificira kot ženske ali moški oziroma je njena identiteta onkraj binarnega spolnega sistema (Koletnik *et al.* 2016: 26).

Kvir (queer) pomeni kritiko vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti (heteronormativnost, homonormativnost) (Legebitra 2016: LGBTQ slovar). Kvir je tudi spolna identiteta, ki presega binarni spolni sistem (Koletnik *et al.* 2016: 167).

Transvestitke/-i so osebe, ki se zaradi lastnega zadovoljstva oblačijo v oblačila nasprotnega spola (Đurković 2012: 15).

Kralj/-ica preobleke je ženska ali moški, ki se v oblačila nasprotnega spola preoblači zaradi lastnega zadovoljstva, zabave in nastopanja (Đurković 2012: 15).

Butch identiteta: ženska maskulina videza in obnašanja. Izraz butch označuje vedenje, izražanje, stil in samoidentifikacijo, ki je povezano z moškostjo (Đurković 2012: 15)

Transfobija je termin, s katerim opisujemo predsodke in diskriminacijo do oseb, ki so prekoračile ali rušijo meje ozkih družbenih spolnih vlog, pravil in stereotipov. Transfobija se kaže v reakcijah strahu, sovraštva, odpora in/ali spolni izraz (kot tudi prepoznani spol oz. spolna identiteta) nista v skladu s pričakovanji družbeno sprejetega spola, ki jim je bil pripisan ob rojstvu (Koletnik *et al.* 2016: 118).

Pri vrednotenju besednih opisov navedenih definicij pojmov nisem dobesečno upoštevala. Kot pravilne odgovore sem upoštevala tiste, ki so smiselno povzeli posamezne definicije pojmov. Primeri pravih, delno pravih in napačnih odgovorov so navedeni v poglavju rezultati.

3.3 Merski instrument

Za merski instrument sem uporabila strukturiran anketni vprašalnik, ki je vključeval 17 vprašanj s 65 podvprašanji. Pri vprašalniku so bili možni odgovori tako odprtega (študentje so na vprašanje odgovorili z besednimi opisi) kot zaprtega tipa (študentje so obkrožili ali označili odgovore). Večina vprašanj v vprašalniku je bila zaprtega tipa.

3.4 Populacija in vzorčenje

Populacija so študentke in študentje prvega, drugega, tretjega in četrtega letnika prve stopnje v študijskem letu 2015/2016 na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani. V vzorec sem zajela celotno populacijo od prvega do četrtega letnika prve stopnje.

3.5 Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo strukturiranega in anonimnega anketnega vprašalnika. Anketa je bila skupinska, saj je anketiranje potekalo tako, da sem se dogovorila s profesorji v času njihovih predavanj (10 minut na začetku ali koncu predavanj). Tretji letnik sem anketirala 30. 3. 2016, ker so v aprilu opravljali študijsko prakso. Preostale letnike pa sem anketirala v tednu od 18. 4. 2016 do 22. 4. 2016. Študente in študentke sem seznaniła z namenom raziskave in jim razdelila vprašalnike.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

Ankete sem ustrezno oštevilčila in rezultate vnesla v program Microsoft Excel 2010. Odgovore na vsa zaprta vprašanja sem vnesla v tabelo (številčne, izbirne da/ne in podobno), odgovore na odprte tipe vprašanj pa sem vsakega posebej ovrednotila. Za ovrednotenje pojmov (na temo spola, spolnih identitet in transfobije) sem uporabila štiri možne oznake:

pozna, delno, napačno, ne pozna. Če so anketiranci opisali pojem, sem ga na podlagi lastne ocene ustreznosti označila z eno od prvih treh oznak (pozna, delno, napačno). Če anketiranec ali anketiranka ni navedla opisa pojma, sem pojem označila kot »ne pozna«. Analiza poznavanja pojmov je potekala v dveh delih. V prvem delu sem analizirala deleže posameznih ocen, ki so jih študenti in študentke navedli kot njihovo oceno poznavanja posameznega pojma, medtem ko sem v drugem delu analizirala deleže oznak pravilnosti poznavanja pojmov. Pri analiziranju pojmov sem izračunala tudi povprečja vseh ocen skupaj, deleže povprečne izbire določene ocene in deleže povprečja pravilnosti poznavanja vseh pojmov skupaj. Pri analiziranju ostalih spremenljivk (vprašanja zaprtega tipa) sem primerjala deleže posamezno izbranih vrednosti spremenljivk. Analiziranje rezultatov zadnjega odprtega vprašanja (»Želite še kaj dodati?«) je potekalo kvalitativno, torej s komentiranjem in z vrednotenjem navedenih odgovorov.

4 Rezultati

Število študentov in študentk, ki so bili v študijskem letu 2015/16 vpisani v študijski program prve stopnje, je bilo 386. Od teh je bilo v raziskavo vključenih 181 študentov in študentk, torej je anketo izpolnilo 47 % vseh potencialnih anketirank in anketirancev.

Porazdelitev anketiranih študentk in študentov po letnikih in študijskih smereh prikazuje spodnja tabela.

Tabela 4.1: Število vseh anketirancev in anketirank – razdeljeno po spolu, letnikih in moduli

Podatki o anketiranih				
Letnik	Moduli	Moški	Ženske	Skupaj
1.	/	2	48	50
2.	/	5	43	48
3.	<i>Vsi moduli skupaj</i>	6	44	50
	Psihosocialna podpora in pomoč	0	13	13
	Socialno delo s starimi ljudmi	0	6	6
	Socialno delo z mladimi	3	9	12
	Socialno delo v delovnem okolju	0	2	2
	Duševno zdravje v skupnosti	2	5	7
	Socialna pravičnost in vključevanje	1	9	10
	<i>Vsi moduli skupaj</i>	1	32	33
4.	Psihosocialna podpora in pomoč	1	5	6
	Socialno delo s starimi	0	3	3
	Socialno delo z mladimi	0	4	4
	Socialno delo v delovnem okolju	0	11	11
	Duševno zdravje v skupnosti	0	2	2
	Socialna pravičnost in vključevanje	0	7	7
Skupaj		14	167	181

Od 181 anketiranih študentk in študentov jih je 157 veljavno izpolnilo anketo. 1 anketa je bila nečitljiva, medtem ko jih 23 ni bilo izpolnjenih v celoti – skupno je bilo torej 24 neveljavnih anket. V nadaljevanju so prikazani samo rezultati veljavnih anket.

Vsi rezultati v nadaljevanju, ki so prikazani z odstotki, so zaokroženi na celo vrednost. Pri tem je največja možna napaka $\pm 0,5\%$. Glede na to, da je veljavno anketo izpolnilo 157 študentk in študentov, je delež posamezne ankete $0,64\%$, kar pa je več od možne napake, zato je po mojem mnenju takšen prikaz rezultatov ustrezen.

4.1 Rezultati anket

4.1.1 Spol, letnik in študijska smer

Tabela 4.2: Število anketirancev in anketirank z veljavnimi anketami – razdeljeno po spolu, letnikih in modulih

Podatki o anketiranih z veljavnimi anketami				
Letnik	Modul	Moški	Ženske	Skupaj
1.	/	2	42	44
2.	/	5	38	43
3.	<i>Vsi moduli skupaj</i>	6	37	43
	Psihosocialna podpora in pomoč	0	11	11
	Socialno delo s starimi ljudmi	0	5	5
	Socialno delo z mladimi	3	9	12
	Socialno delo v delovnem okolju	0	2	2
	Duševno zdravje v skupnosti	2	3	5
	Socialna pravičnost in vključevanje	1	7	8
	<i>Vsi moduli skupaj</i>	1	26	27
4.	Psihosocialna podpora in pomoč	1	3	4
	Socialno delo s starimi	0	2	2
	Socialno delo z mladimi	0	3	3
	Socialno delo v delovnem okolju	0	10	10
	Duševno zdravje v skupnosti	0	2	2
	Socialna pravičnost in vključevanje	0	6	6
Skupaj		14	143	157

Veljavno anketo je izpolnilo 14 (9 %) moških in 143 (91 %) žensk. Razmerje je razumljivo, saj je na FSD vpisanih veliko več žensk kot moških. Prav zaradi višjega odstotka anketirank sem v nadaljevanju uporabljala le žensko obliko sklicevanja.

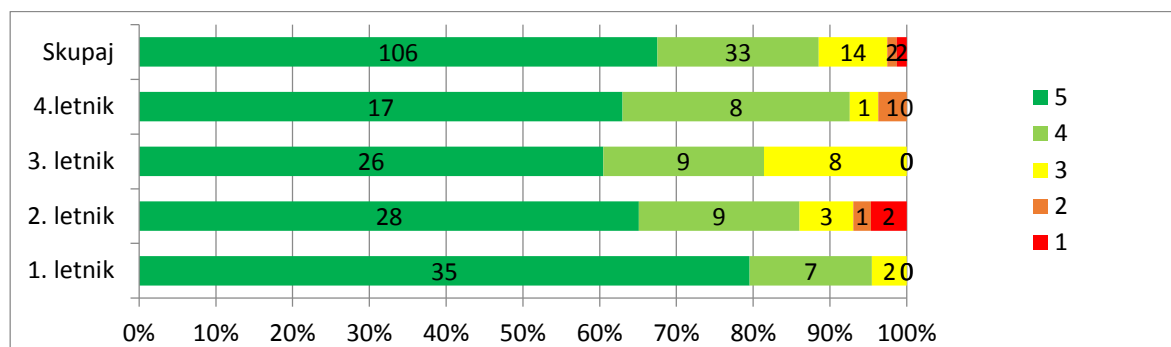
Glede na vpisan letnik je veljavno anketo izpolnilo 44 (28 %) študentk prvega letnika, 43 (27 %) drugega, 43 (27 %) tretjega in 27 (17 %) četrtega letnika.

Po vpisanih modulih so bile študentke razdeljene takole: 15 (21 %) jih obiskuje modul *Psihosocialna pomoč in podpora*, 7 (10 %) modul *Socialno delo s starimi ljudmi*, 15 (21 %) modul *Socialno delo z mladimi*, 12 (17 %) modul *Socialno delo v delovnem okolju*, 7 (10 %) modul *Duševno zdravje v skupnosti* in 14 (20 %) modul *Socialna pravičnost in vključevanje*.

4.1.2 Pojmi na temo spola in spolnih identitet

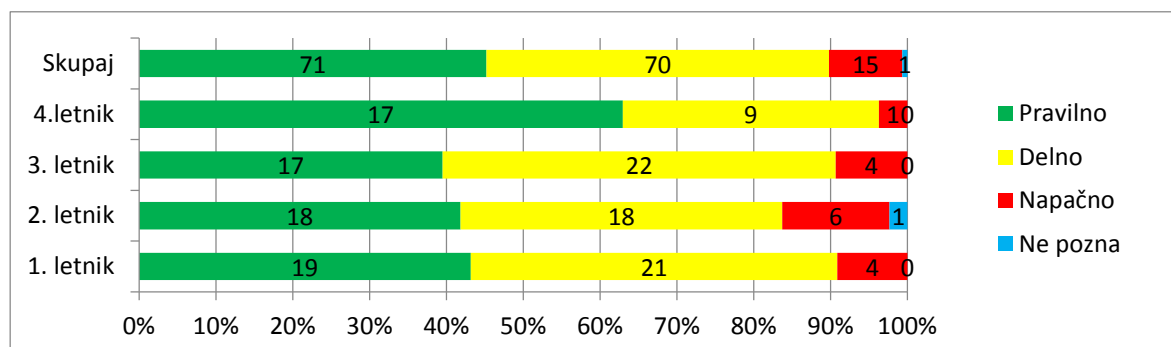
Biološki spol

Grafikon 4.1: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "biološki spol"

Kar štiri petine anketirank prvega letnika meni, da pozna zelo dobro pojem (ocena 5). Delež najvišjih ocen z višjimi letniki nekoliko upada, in sicer na 63 % v četrtem letniku. V prvem in tretjem letniku prav nihče ni ocenil poznavanja pojma z 2 ali manj. Splošno mnenje vseh študentk je, da precej dobro poznajo pojem, saj jih je kar 90 % ocenilo poznavanje pojma z oceno 4 ali 5.

Grafikon 4.2: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "biološki spol"

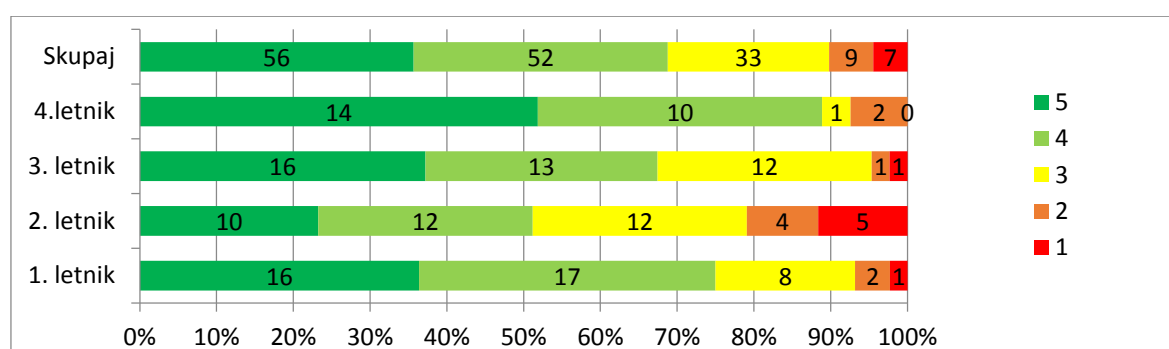

Kot pravilen odgovor o opredelitvi biološkega spola sem upoštevala npr.: »Spol, določen ob rojstvu na podlagi genitalij.«, »Spol določen na podlagi primarnih in sekundarnih spolnih znakov.« in podobno. Delno pravilni odgovori so bili na primer: »Spol, določen/ pripisan ob rojstvu.«, »Spol, s katerim se rodiš.« ipd. Pri delno pravilnih odgovorih anketiranke niso navajale »telesnih značilnosti«, »spolnih organov oz. genitalij«, »bioloških znakov«, kar pa se mi zdi ključno za pravilno razlago pojma biološki spol. Kot napačni odgovori so se pojavljali najpogosteje takšni kot npr.: »moški in ženski«, sledil je odgovor »kakor/kot kaj se rodimo«, pa tudi »prirojeni spol« in »kakšnega spola sem«.

Rezultati o pravilnem poznavanju pojmov kažejo nekoliko pozitivni trend, in sicer je pravilno poznavanje pojma v zadnjem letniku precej višje (63,0 %) v primerjavi z ostalimi tremi letniki (med 40 % in 43 %). V splošnem je odstotek pravilnega poznavanja pojma (45 %) nižji od skupnega povprečja izbrane najvišje ocene anketirank (68 %). Delno pravilno pozna pojem 45 % anketirank, približno desetina pa pojma ne pozna oziroma ga pozna napačno.

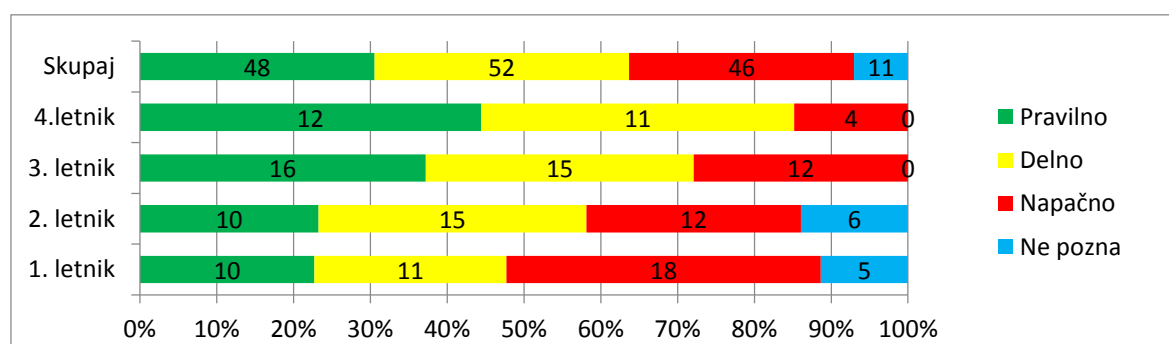
Družbeni spol

Grafikon 4.3: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "družbeni spol"

69 % anketirank meni, da dobro ali zelo dobro (oceni 4 ali 5) pozna pojem. Le desetina študentk meni, da pojem pozna slabo ali zelo slabo (oceni 1 ali 2). Deleži ocen prvega letnika so zelo primerljivi povprečju, medtem ko se pri ostalih letnikih opazi pozitiven trend: narašča delež višjih ocen od drugega do četrtega letnika. V četrtem letniku kar 89 % študentk meni, da pojem pozna dobro ali zelo dobro (oceni 4 ali 5), medtem ko je ta delež v drugem letniku le 51 %.

Grafikon 4.4: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "družbeni spol"

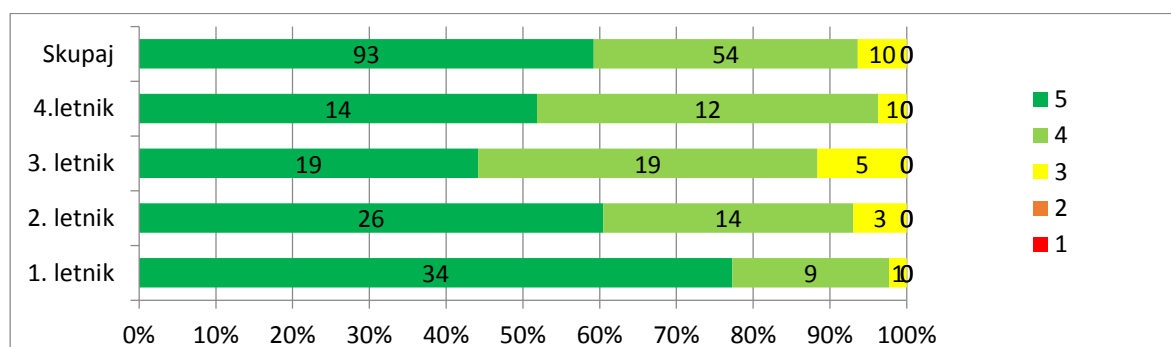
Kot pravilen odgovor za opredelitev pojma družbeni spol sem upoštevala opis, ki je vseboval naslednje pojme oziroma besedne zveze: družbena konstrukcija spola, spolne vloge, družbeno razumevanje določenega spola, pričakovanja, značilnosti, ki naj bi veljale

za določen spol, in podobno. Kot delno pravilne odgovore sem označila tiste, ki so bili pomensko podobni odgovoru: »Spol, ki ga določa družba«. Takšen odgovor je bil zelo pogost, vendar se mi zdi pomanjkljiv. Menim, da mu do pravilnega odgovora manjka vsaj kakšen zgoraj naveden izraz. Kot najpogostejši napačen odgovor se je pojavljal odgovor: »Spol, ki ga kažeš oz. se z njim predstavljaš v družbi.«. V manjšem številu so se pojavljali tudi odgovori: »Spol, s katerim se definiraš/identificiraš.«, »Spol, ki ti je določen ob rojstvu.« in »Kako te družba dojema.«.

Rezultati o ustreznem poznavanju pojma kažejo pozitiven trend z višjimi letniki; najmanj pravilno poznajo pojem študentke prvega letnika (23 %), nato pa se delež povečuje do 44 % v četrtem letniku. Delež napačnih odgovorov oz. nepoznavanje pojma je v prvem letniku 52 %, v četrtem pa le še 15 %.

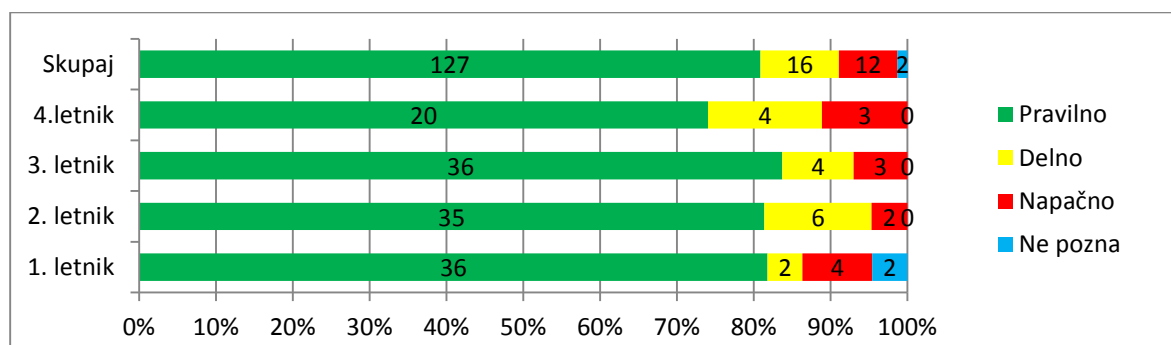
Spolna usmerjenost

Grafikon 4.5: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "spolna usmerjenost"

Splošno mnenje je, da študentke precej dobro poznajo pojem, saj jih je kar 59 % izbralo najvišjo oceno, 34 % pa oceno 4. Prav nobena anketiranka ni ocenila, da pojem pozna slabo ali zelo slabo (oceni 1 in 2). Z višjimi letniki se kaže nekoliko negativni trend, saj je najvišjih ocen pri višjih letnikih nekoliko manj kot pri nižjih.

Grafikon 4.6: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "spolna usmerjenost"

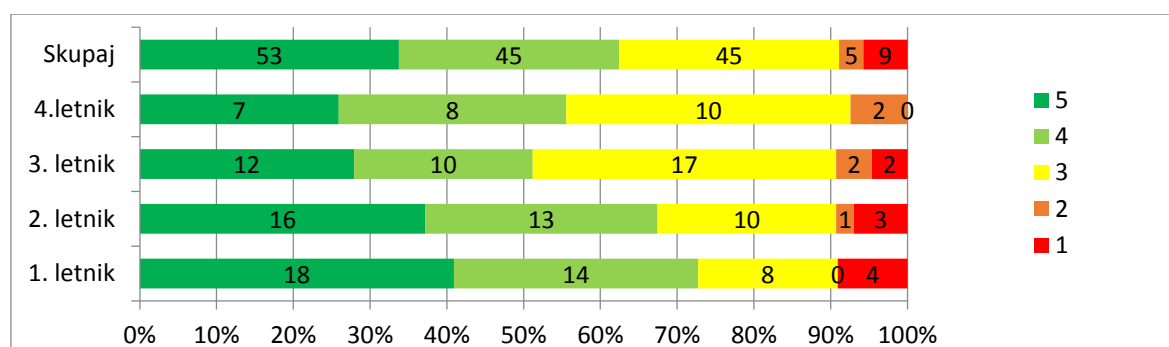

Kot pravilen odgovor o spolni usmerjenosti sem smatrala odgovor: »Kateri spol te privlači«. Takšen (oziroma pomensko soroden) odgovor je bil tudi največkrat naveden. Kot delno pravilne odgovore sem ocenila tiste, ki so navajali različne spolne usmerjenosti (na primer heteroseksualec, homoseksualec, biseksualec ipd.), niso pa poskušali razložiti pomena pojma. Najpogostejši napačen odgovor je vseboval pojem »transseksualnost« kot eno izmed spolnih usmerjenosti.

Rezultati pravilnosti poznavanja pojma ne kažejo trenda, saj so vsi letniki dokaj blizu povprečja, torej študentke vseh letnikov približno podobno dobro poznajo pojem. Pojem pravilno pozna kar 81 %, delno 10 %, napačno 8 % študentk, samo dve študentki (1 %) pojma ne poznata.

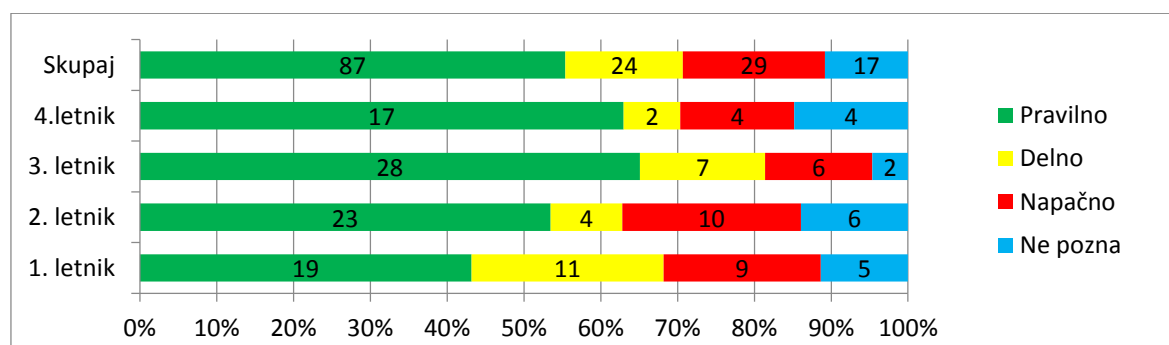
Spolna identiteta

Grafikon 4.7: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "spolna identiteta"

Splošno mnenje študentk je, da dokaj dobro poznajo pojem, saj jih je 62 % ocenilo, da pojem pozna zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5). Le 9 % jih meni, da pojma sploh ne pozna oziroma ga pozna zelo slabo (oceni 1 in 2). Anketa je pokazala nekoliko negativni trend v višjih letnikih, saj odstotek najvišjih ocen pada od 41 % v prvem do 26 % v četrtem letniku.

Grafikon 4.8: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "spolna identiteta"

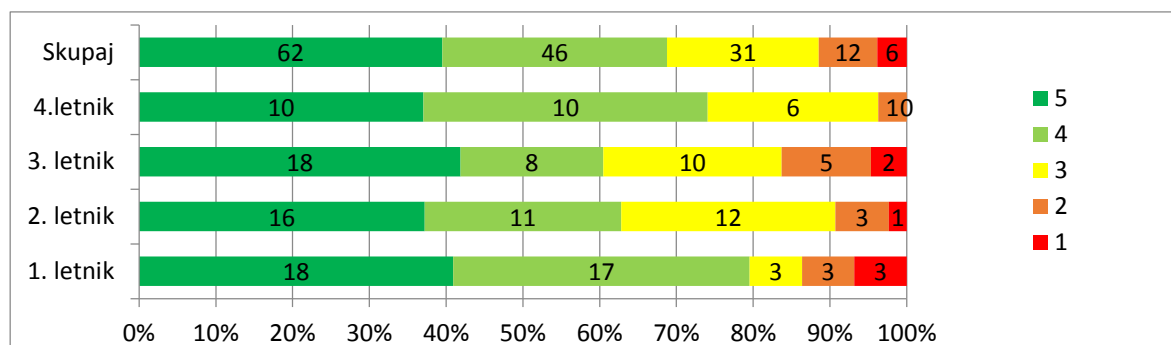

Kot pravilen odgovor za pojem spolna identiteta sem upoštevala odgovore, kot so npr.: »Spol, s katerim se identificiramo/se definiramo.«, »Kateri spol dojemam kot svoj spol.«, »Kako posameznik doživlja sebe/svoj spol.« in »Spol, za katerega čutimo, da nam pripada.«. Kot delno pravilni odgovori so se pojavljali na primer: »Ali se počutiš kot moški ali kot ženska.« in »Kako se sam dojemam/definiram.«. Delno pravilni odgovori so bili bodisi pomanjkljivi ali pa so navajali samo dve možni spolni identiteti (moško in žensko), čeprav vemo, da jih obstaja več. Kot napačni odgovori so bili nekateri zelo pomanjkljivi, v smislu »kdo si«, »moška/ženska«, »identiteta osebe« in podobno. Nekaj preostalih napačnih odgovorov pa je opisovalo pomen pojmov spolna usmerjenost ali družbeni spol.

Rezultati o ustreznem poznavanju tega pojma kažejo nasprotni trend, saj je pravilno poznavanje pojma višje v zadnjih dveh letnikih (65 % v tretjem letniku in 63 % v četrtem) kot pa v prvem (43 %) oz. drugem letniku (53%). Na splošno pojem pravilno pozna 55 % študentk, 29 % pa pojma ne pozna oziroma ga neustrezno pozna.

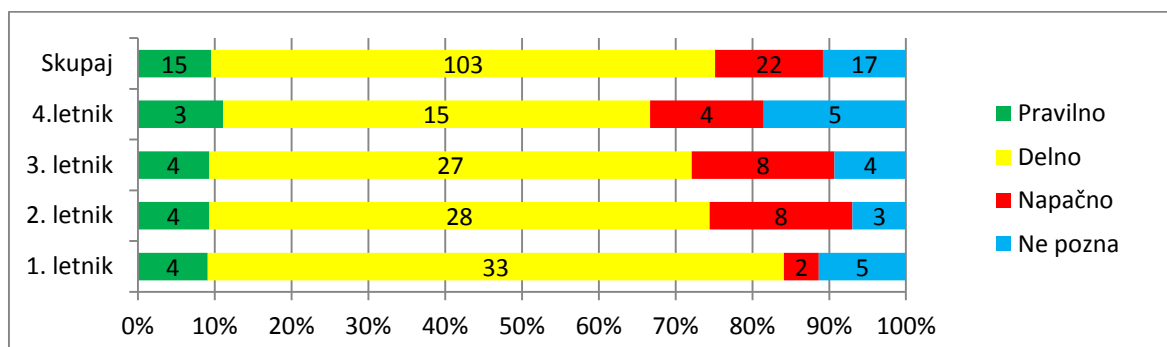
Razkritje

Grafikon 4.9: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "razkritje"

Povprečno 40 % študentk meni, da zelo dobro pozna pojem razkritje (izbrana ocena 5). 29 % jih meni, da pojem pozna dobro (ocena 4), le 11 % pa jih meni, da pojma sploh ne pozna oziroma ga zelo slabo pozna (oceni 1 in 2). Če primerjamo posamezne letnike med seboj, ne opazimo posebnega trenda, saj je povprečje izbranih ocen po letnikih razmeroma podobno skupnemu povprečju posameznih ocen.

Grafikon 4.10: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "razkritje"

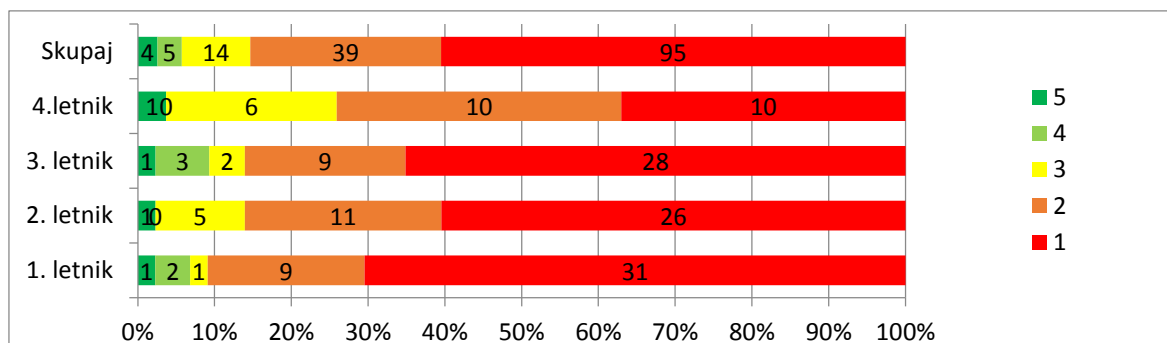

Pravilna razlaga pojma razkritje je: priznanje svoje spolne usmerjenosti ali identitete drugim in sebi. Torej razlaga vsebuje štiri besede ali besedne zveze, ki opisujejo pojem: »spolne usmerjenosti«, »spolne identitete«, »drugim« in »sebi«. Kot pravilne odgovore sem upoštevala tiste, ki so vsebovali vsaj tri izmed njih. Delno pravilni odgovori so bili tisti, ki so vsebovali manj kot tri omenjene besedne zveze, na primer: »Razkritje spolne identitete.«, »Ko poveš, kateri spol te privlači.« in podobno. Kot napačni odgovori so se pojavljali: »Ko razkriješ nekaj o sebi.«, »Da drugim poveš, kdo si.«, »Da se razve nekaj novega.« in podobno.

Ker so študentke pri opisovanju pomena pojma razkritje najpogosteje navedle manj kot tri zgoraj omenjene besedne zveze, je največji delež delno pravih odgovorov (kar 66 %). Le 10 % jih je pravih, 14 % napačnih, medtem ko 11 % študentk pojma ne pozna. Deleži pravih odgovorov se po letnikih praktično ne spreminjajo, se pa nekoliko zmanjšuje delež delno pravih odgovorov od prvega (75 %) do četrtega letnika (55 %).

Disforija spola

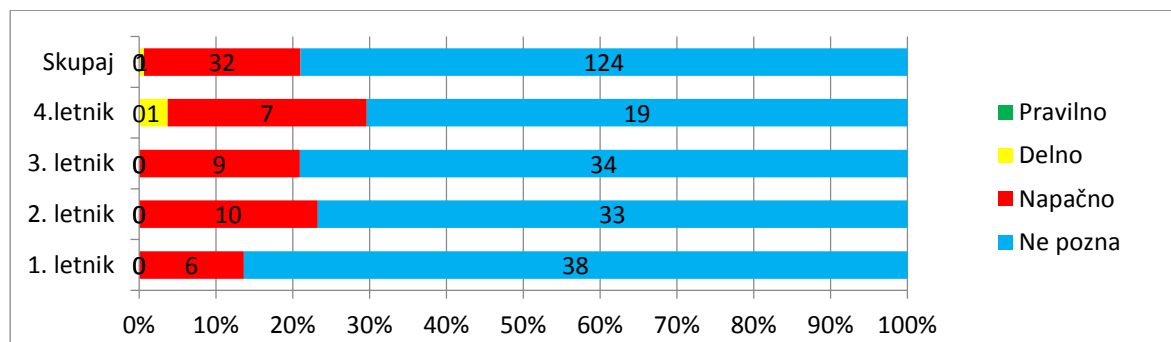
Grafikon 4.11: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "disforija spola"

Splošna ocena študentk je, da precej slabo poznajo pojem disforija spola. Le 6 % jih meni, da pojem poznajo zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5), kar 85 % pa jih meni, da pojem pozna

zelo slabo oziroma ga sploh ne pozna. Zaznati je sicer šibek pozitiven trend, saj je delež ocen 3 ali več v četrtem letniku 26 %, medtem ko v prvem le 9 %.

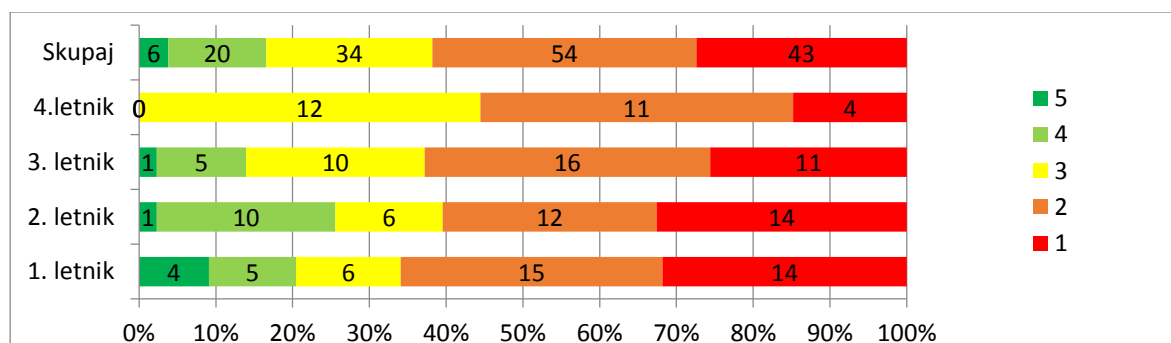
Grafikon 4.12: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "disforija spola"

Pravilni odgovor o pojmu disforija spola je na primer: »Stiska in nezadovoljstvo z občutkom, da ljudje ne sodijo v njihov biološki spol in spolne vloge, ki so povezane z biološkim spolom.« oziroma pomensko soroden odgovor, ki ga pa ni navedla nobena študentka. Edini delno pravilen odgovor je bil: »Biološki in družbeni spol se ne ujemata s spolom, ki ga posameznik pripisuje sebi, kar povzroča psihične težave.«. Najpogostejši napačni odgovori so bili »ujetost v spolu«, »ne veš točno, kateri spol si« in »neujemanje z biološkim spolom«. Dejansko poznavanje pojma je zelo slabo. Le en delno pravilen odgovor se pojavi v četrtem letniku, pravih odgovorov ni. Petina študentk napačno pozna pojem, ostale študentke pa pojma ne poznajo.

Motnje spolne identitete (GID)

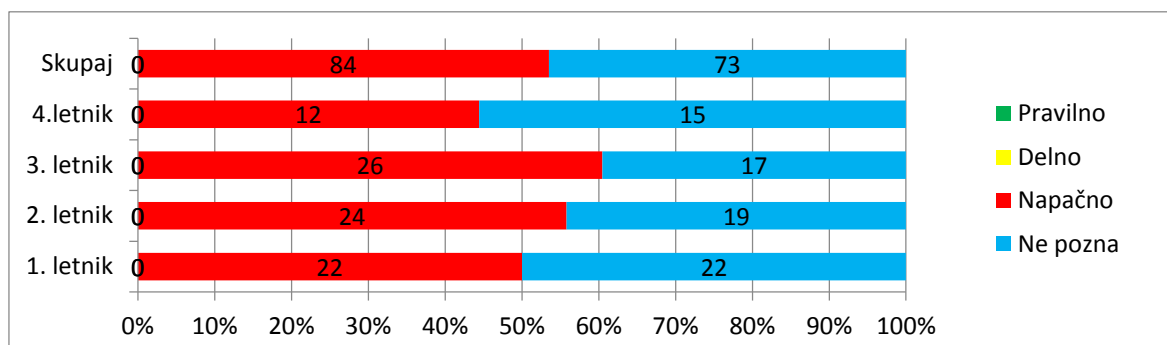
Grafikon 4.13: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "motnje spolne identitete (GID)"

Ocene študentk kažejo na to, da menijo, da razmeroma slabo poznajo pojem motnje spolne identitete. 17 % študentk meni, da pojem pozna dobro ali zelo dobro (oceni 4 in 5). 22 % študentk pojem pozna srednje dobro (ocena 3), največji delež pa je tistih, ki pojem poznajo

zelo slabo ali pa ga sploh ne poznajo (oceni 1 in 2), in sicer 62 %. Med letniki ni opaziti velikih odstopanj z izjemo četrtega letnika, kjer ocen 4 in 5 ni izbrala nobene študentka.

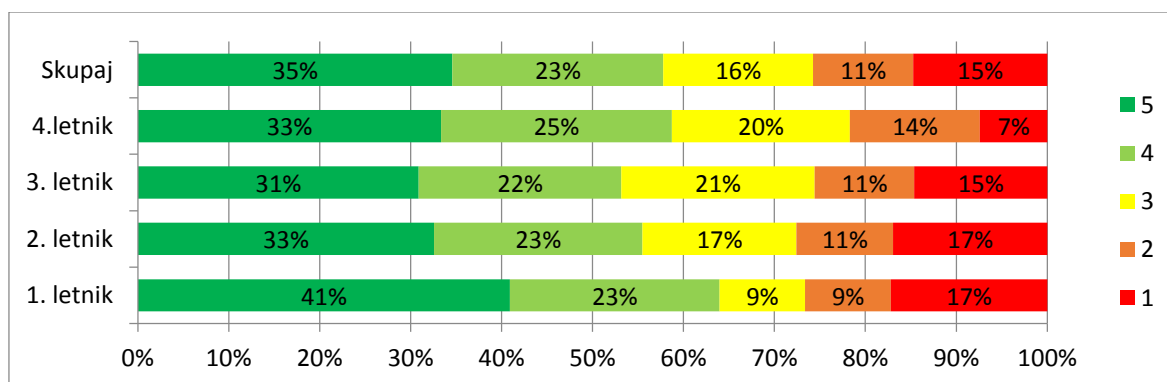
Grafikon 4.14: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "motnje spolne identitete (GID)"

Pravilna razlaga pojma motnja spolne identitete je: »Psihološka diagnoza, ki se uporablja za opis moškega ali ženske, ki čuti močno identifikacijo z nasprotnim spolom in doživlja veliko stisko zaradi njihovega biološkega spola«. Nobena študentka ni pojasnila pojma v tem ali podobnem smislu, zato ni bilo nobenega pravilnega niti delno pravilnega odgovora. Kot napačni odgovori so se pojavljali: »Ujetost v napačnem spolu.«; »Da ne veš točno kaj/ kdo si/kateriga spola si.«; in »Da se počutiš drugačnega spola, kot dejansko si.«. Napačni odgovori so torej precej podobni tistim pri pojmu disforija spola. Več kot polovica odgovorov je bila torej napačna, medtem ko preostali delež kaže na to, da študentke pojma ne poznajo.

Pojmi na temo spola skupaj

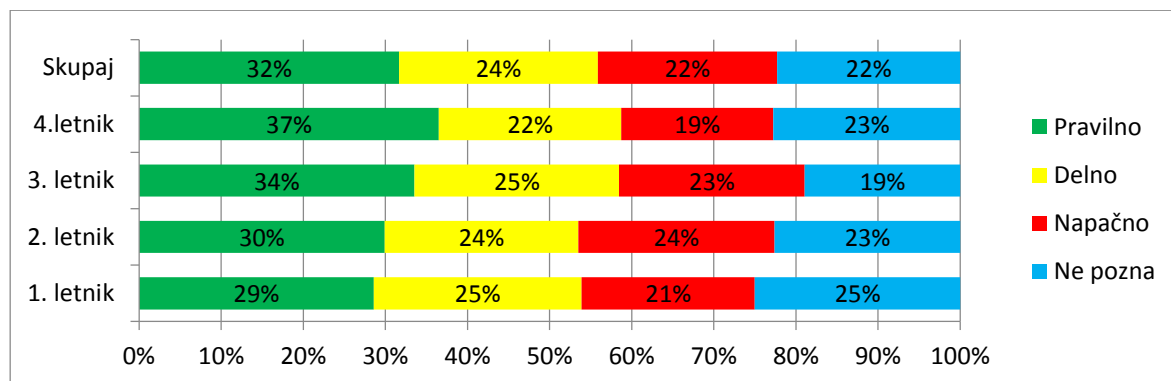
Grafikon 4.15: Deleži povprečno izbranih ocen študentk za poznavanje pojmov na temo spola

Skupni rezultati o poznavanju pojmov na temo spola kažejo, da so študentke povprečno v 35 % izbrale oceno 5, 23 % jih je izbralo oceno 4, oceno 3 16 %, oceno 2 11 % in oceno 1 15 % študentk. Deleži posameznih ocen po letnikih so razmeroma blizu povprečja, manjše

odstopanje predstavlja le nekoliko višji odstotek izbranih najvišjih ocen v prvem letniku (41 %) in nekoliko nižji odstotek izbranih najnižjih ocen v četrtem letniku (7 %).

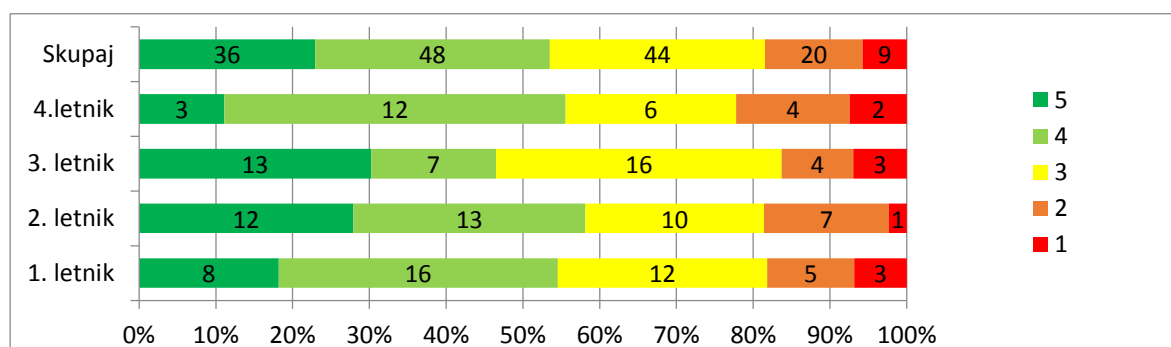
Grafikon 4.16: Deleži povprečja pravilnosti poznavanja pojmov na temo spola

Povprečno je 32 % študentk izkazalo pravilno poznavanje pojmov s področja tematike spola, delno pravilno jih je poznalo 24 % študentk, napačno 22 %, medtem ko jih 22 % ni poznalo teh pojmov. Deleži pravilnega poznavanja pojmov na temo spola so med letniki primerljivi, se pa nakazuje nekoliko pozitiven trend v višjih letnikih, saj se delež pravilnih odgovorov povečuje iz 29 % v prvem letniku do 37 % v četrtem letniku.

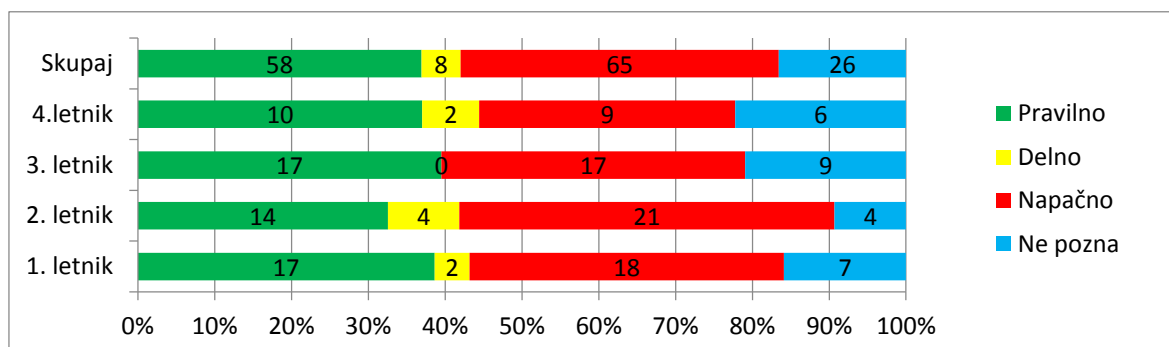
Transseksualec/-ka

Grafikon 4.17: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "transseksualec"

V povprečju več kot polovica študentk (54 %) meni, da dobro ali zelo dobro (oceni 4 in 5) pozna pojem transseksualec. 18 % vseh študentk meni, da pojem pozna zelo slabo oziroma ga sploh ne pozna (oceni 1 in 2). Večjih odstopanj med letniki ni, le pri četrtem letniku lahko opazimo nekoliko manjši delež najvišjih ocen v primerjavi z ostalimi letniki.

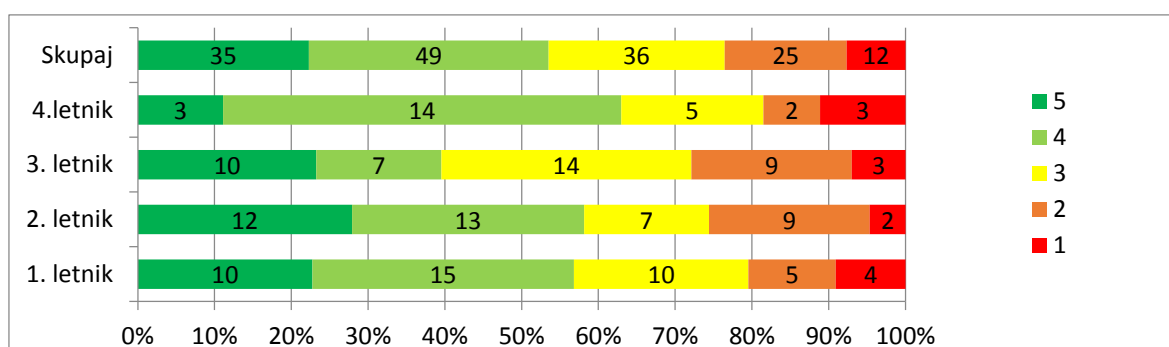
Grafikon 4.18: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "transseksualec"

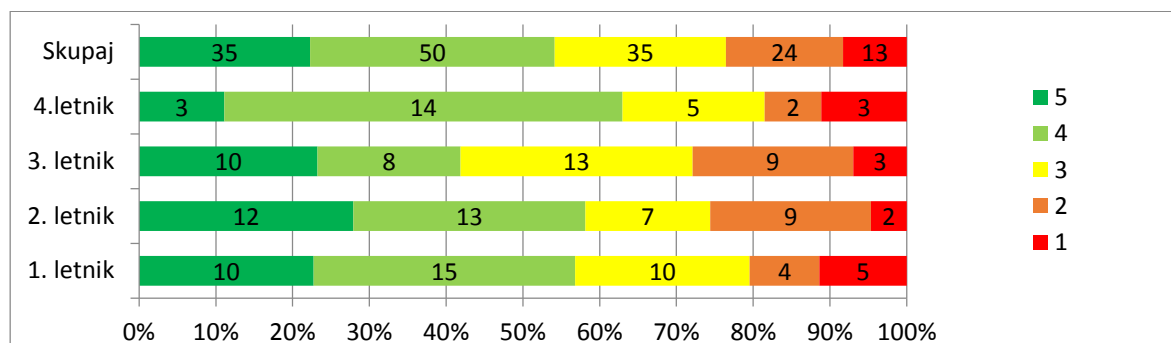
Kot pravilne odgovore sem smatrala na primer: »Oseba, ki je spremenila/zamenjala spol.« ali »Oseba, ki je v postopku operativne spremembe spola.« ipd. Delno pravilni odgovori so navajali, da so transseksualci osebe, ki želijo spremeniti spol. Odgovor je delno pravilen zato, ker je želja po spremembi spola le začetni korak, nato pa transseksualci spremenijo spol oziroma so v postopku spremembe. Daleč najpogostejši napačen odgovor je bil opis transvestita. Sledili so odgovori: »Oseba, ujeta v drugem spolu.«, »Istospolna/bispolna usmerjenost.« in »Oseba, ki se počuti drugega spola, kot je njen biološki.«. Skupno pojem pravilno pozna 37 %, delno pravilno 5 %, napačno 41 %, 17 % študentk pa pojma ne pozna. Rezultati so zelo primerljivi po letnikih, tako da trenda ni opaziti.

FTM (*female to male*) – transmoški in MTF (*male to female*) – transženska

Grafikon 4.19: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojma "FTM (*female to male*) – transmoški"

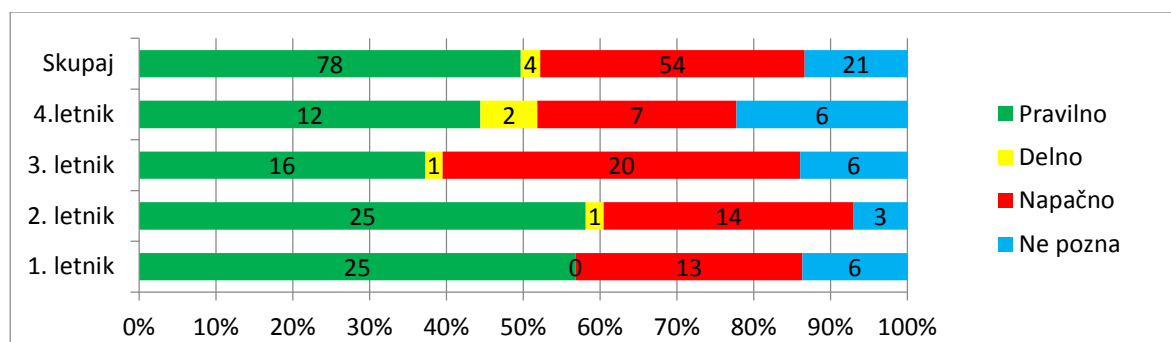

Grafikon 4.20: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem " MTF (*male to female*) – transženska"

Ocene poznavanja pojmov transmoški in transženska so praktično enaki, pojavlja se samo majhno odstopanje v tretjem letniku: pojavi se ena ocena 4 več in ena ocena 3 manj za pojem transmoški v primerjavi s pojmom transženska. Študentke v povprečju menijo, da srednje dobro poznajo pojma. Dobra polovica (54 %) jih meni, da pojma poznajo dobro ali zelo dobro (oceni 4 in 5), medtem ko jih slaba četrtnina (24 %) meni, da pojma zelo slabo oziroma ga sploh ne poznajo. Med letniki ni videti večjih odstopanj, le študentke četrtega letnika so izbrale manj najvišjih ocen oz. so v primerjavi s povprečjem izbrale nekaj več ocen 4.

Grafikon 4.21: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "MTF (*male to female*) – transženska"

Rezultati so pokazali, da je bila pravilnost poznavanja pojma transženska enaka poznavanju pojma transmoški, zato so rezultati o pravilnosti poznavanja obeh pojmov prikazani le v enem grafikonu.

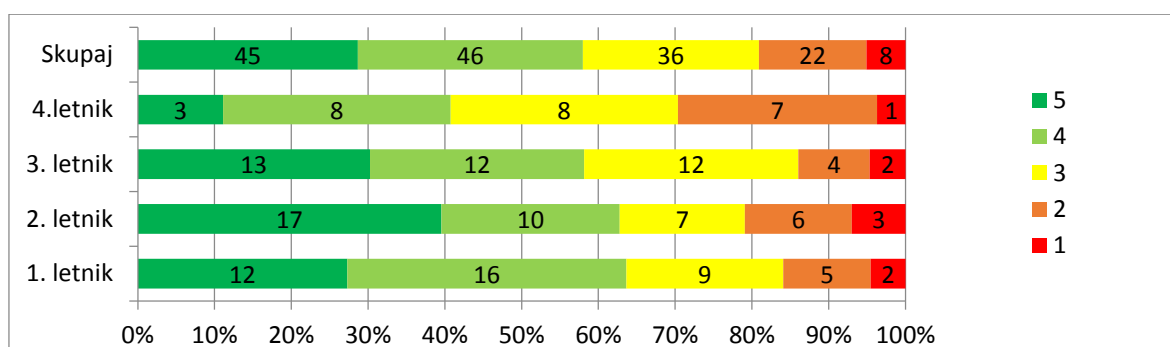
Za pravilne odgovore za pojem transmoški sem smatrala na primer: »Ženska, ki spremeni spol v moškega.«, »Sprememba spola iz ženskega v moškega.« in podobno; nasprotni odgovori pa so veljali za pravilne pri pojmu transženska. Delno pravilni odgovori so bili: »Prehod iz enega spola v drugi – operativen?«, »Nekdo, ki želi spremeniti spol v moškega.« in podobno. Najpogosteje naveden napačen odgovor je bil: »Ženska, ki se oblači v

moškega.«, torej zamenjava pojma s transvestitom. Sledili so odgovori »Ženska, ki se počuti kot moški.«; pogoste so bile tudi zamenjave med pojmom transženska in transmoški.

Rezultati pravilnosti poznavanja obeh pojmov kažejo, da študentke tretjega in četrtega letnika nekoliko slabše poznajo oba pojma (37 % in 44 %) v primerjavi s prvim (57 %) in drugim (58 %) letnikom. V povprečju pojem pravilno pozna polovica vseh študentk, 48 % pa pojma napačno pozna oziroma ju sploh ne pozna.

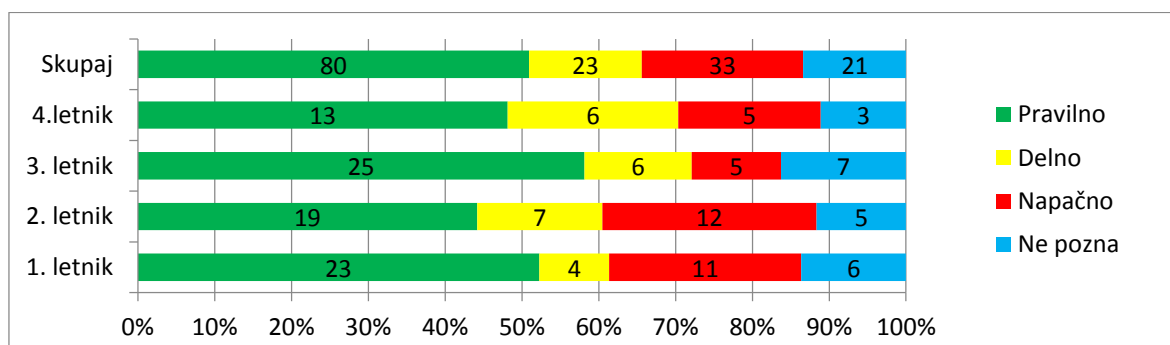
Transvestit

Grafikon 4.22: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "transvestit"

V povprečju več kot polovica študentk (58 %) meni, da dobro ali zelo dobro (oceni 4 in 5) pozna pojem transvestit. 19 % vseh študentk meni, da pojem pozna zelo slabo oziroma ga sploh ne pozna (oceni 1 in 2). Največje odstopanje od povprečnih vrednosti ocen se kaže v četrtem letniku, kjer lahko opazimo nekoliko manjši delež najvišjih ocen v primerjavi z ostalimi letniki.

Grafikon 4.23: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "transvestit"

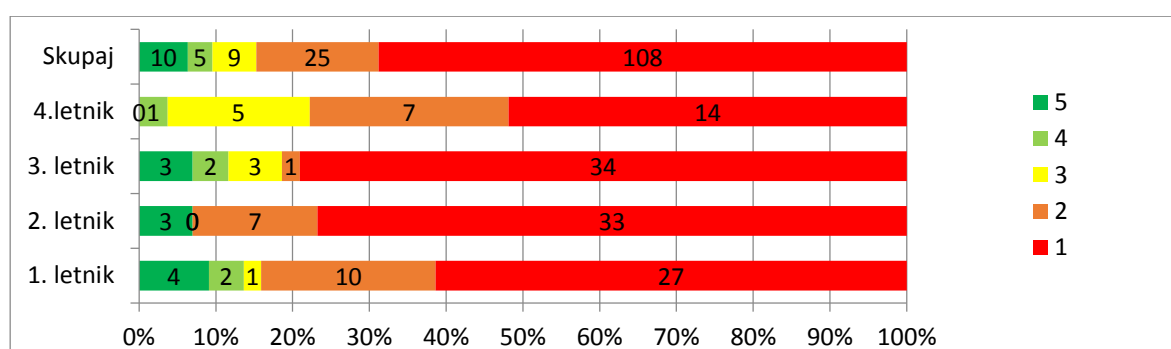
Ustrezno razumevanje pojma transvestit so povzemali pomensko sorodni odgovori naslednji trditvi: »Oseba, ki se preoblači v nasprotni spol.«; ti so bili tudi najpogostejši. Velika večina delno pravih odgovorov je bila v smislu »Moški, ki se oblači v žensko«. Takšen odgovor je delno pravilen zato, ker velja tudi obratno, in sicer da se ženska lahko oblači v moškega.

Večina napačnih odgovorov je navajala spremembo spola, torej so opisovali pomen pojma transseksualec.

Rezultati o ustreznem poznavanju pojma kažejo, da dobra polovica (51 %) študentk pravilno pozna pojem transvestit. 15 % pojem delno pozna, 21 % pojem napačno pozna, medtem ko jih 13 % pojma ne pozna. Večjih odstopanj med letniki glede poznavanja pojma ni opaziti, saj so deleži ocen vseh letnikov primerljivi s povprečnimi deleži vseh letnikov skupaj.

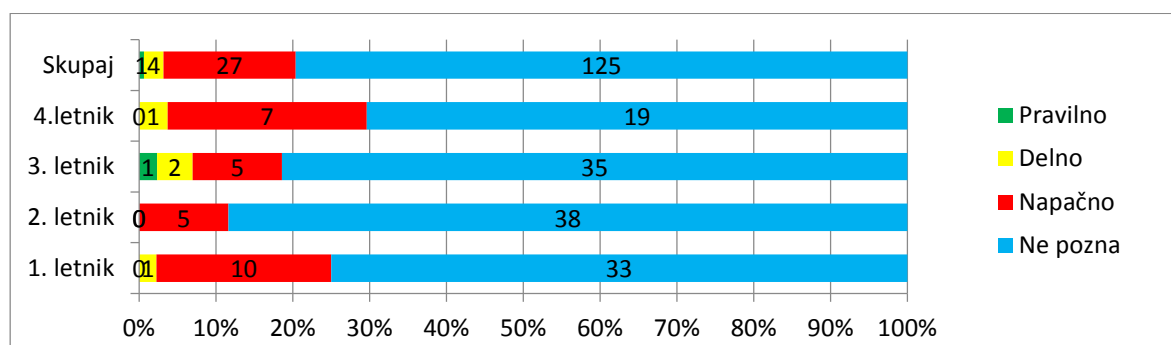
Queer

Grafikon 4.24: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "queer"

Študentke na splošno menijo, da slabo poznajo pojem queer, saj jih je kar 69 % pri tem pojmu izbralo najnižjo oceno. Študentk, ki menijo, da pojem poznajo zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5), je 10 %. V vseh letnikih prevladujejo slabše ocene, pri četrtem letniku pa je opaziti nekoliko večji odstotek izbranih ocen 2 in 3 v primerjavi z ostalimi tremi letniki.

Grafikon 4.25: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "queer"

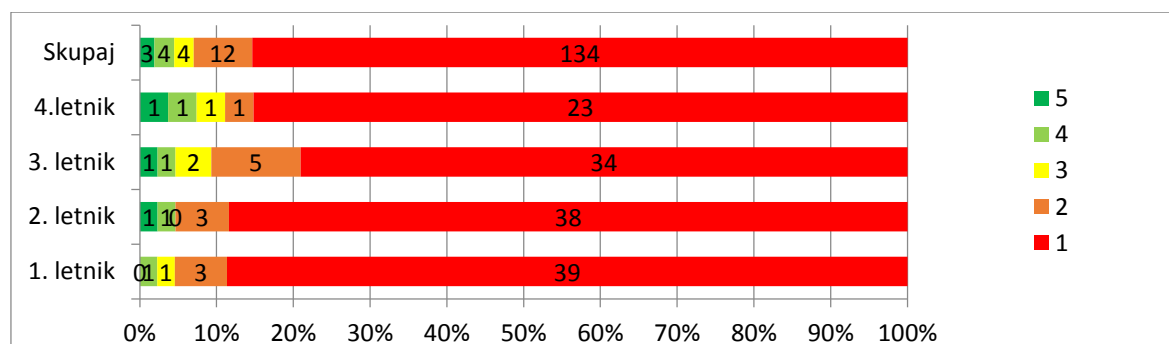

Izmed vseh navedenih je bil pravilni odgovor samo eden, in sicer »Identiteta, ki zavrača vse oblike identitet.« Delno pravilni odgovori so bili pomensko sorodni trditvama: »Oseba, ki zavrača družbene norme spola.«, »Kritika vseh oblik spolnih usmerjenosti.« in podobno. Napačni odgovori študentk so najpogosteje opredelili pojem kot »zamenljivko za

homoseksualca«. Sledili so odgovori: »Neopredeljenost do vsega.«, »Oseba, ki jo privlačijo vsi ljudje, ne glede na spolno usmerjenost.«, »Tisti, ki se preoblači v drug spol.« in podobno. Tudi rezultati ocen kažejo na slabo poznavanje pojma med študentkami. Kar 80 % študentk pojma ne pozna. Napačnih odgovorov je bilo 17 %, štirje odgovori so bili delno pravilni in samo eden izmed njih je bil pravilen.

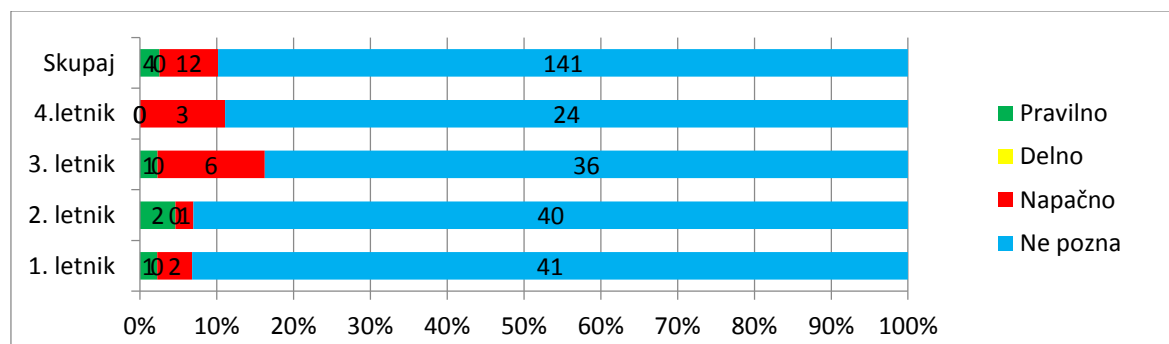
Androgina identiteta

Grafikon 4.26: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "androgina identiteta"

Študentke menijo, da zelo slabo poznajo pojem androgina identiteta, saj jih je kar 85 % izbralo najnižjo oceno. Le 4 % študentk meni, da pojem zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5) pozna. Ocene študentk so v vseh letnikih razmeroma primerljive, minimalno odstopanje se pojavi v tretjem letniku, kjer je nekaj več ocen 2 in 3 kot v ostalih letnikih.

Grafikon 4.27: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "androgina identiteta"

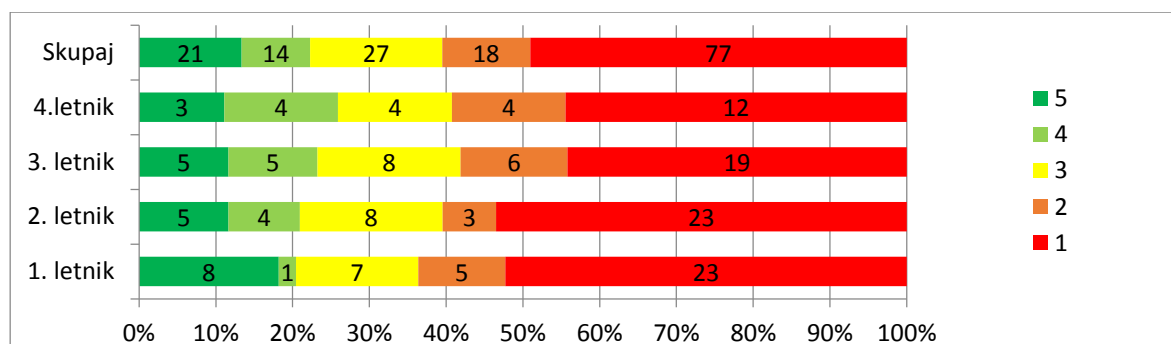
Za pravilen odgovor sem smatrala odgovore v smislu: »Nedefiniran spol (ni očitno vidnih razlik).«, »Oseba, ki ji po njeni zunanosti ne moreš hitro določiti spola.« in podobno. Delno pravih odgovorov ni bilo. Študentke so navedle kar nekaj različnih napačnih odgovorov, nekaj izmed njih je: »Imaš moške in ženske genitalije.«, »Bolj moški izgled.«, »Bolj ženski izgled.«, »Ženska, ki se oblači kot moški in obratno.«, »Napačna identiteta.«, »Prehajanje

med spoli – se lahko odločiš, včasih se čuti kot moški, včasih kot ženska.«, »Da se identificiraš s spolom, v katerem si se rodil.«.

Le 3 % je bilo pravih odgovorov, 8 % je bilo napačnih, medtem ko ostale študentke odgovora niso navedle, kar pomeni, da pojma ne poznajo. V četrtem letniku ni bilo nobenega pravih odgovora.

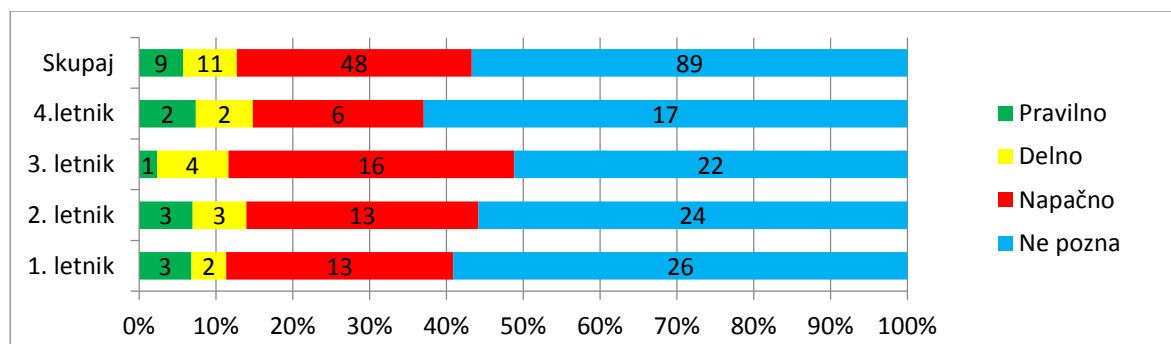
Kralj/-ica preobleke

Grafikon 4.28: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "kralj/-ica preobleke"

Študentke menijo, da slabo do srednje dobro poznajo pojem kralj/-ica preobleke. Skoraj polovica (49 %) študentk meni, da pojma sploh ne pozna. Deleži ostalih izbranih ocen so bolj enakovredni. Najvišji oceni je izbralo 22 % študentk, oceni 2 in 3 pa skupaj 29 %. Med letniki se deleži posameznih ocen bistveno ne spreminjajo.

Grafikon 4.29: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "kralj/-ica preobleke"

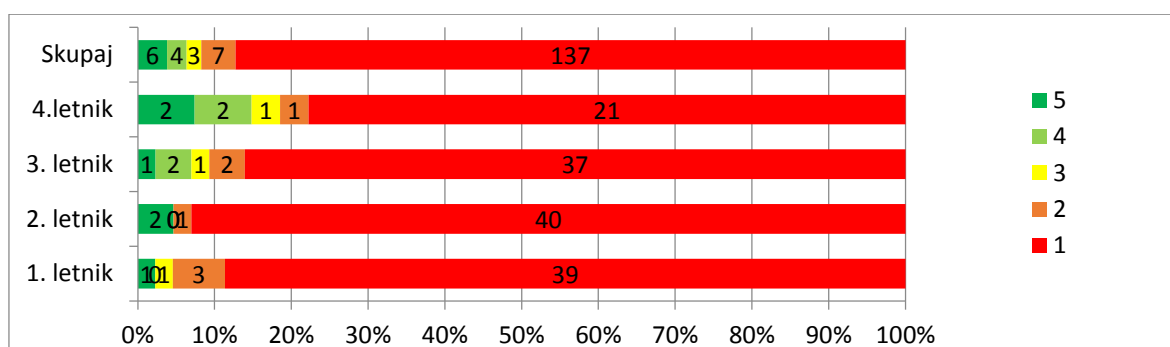

Kot pravilne odgovore sem smatrala tiste, ki so vsebovali besede »šov«, »nastop« in podobno. To se mi zdi pomembno, saj gre v tem primeru zgolj za nastopanje in ne dejansko željo po spremembi spolne identitete (odgovori v smislu »Oseba, ki se za potrebe šova preoblači v nasprotni spol.«). Kot delno pravilni odgovori so se najpogosteje pojavljali opisi »drag queen«. To je angleški izraz za kraljico preobleke, ni pa razlaga izraza. Kot napačne odgovore sem smatrala tiste, ki niso vsebovali zgoraj omenjenih besed, torej na primer:

»Oseba, ki se preoblači v nasprotni spol.«, saj je to pomanjkljiv odgovor, ki opisuje bolj transvestite. Nekateri napačni odgovori so tudi enačili pojem s pojmom transvestit, nekaj izmed njih pa je bilo v smislu »Oseba, ki menja spolno identiteto.« in »Menjavaš spole.«. Rezultati o poznavanju pojma kažejo na to, da ga študentke razmeroma slabo poznajo. Le 6 % jih pojem pozna pravilno ter 7 % delno pravilno. Kar 57 % študentk pojma ne pozna, medtem ko jih 31 % pojem pozna napačno. Večjih odstopanj med letniki ni opaziti.

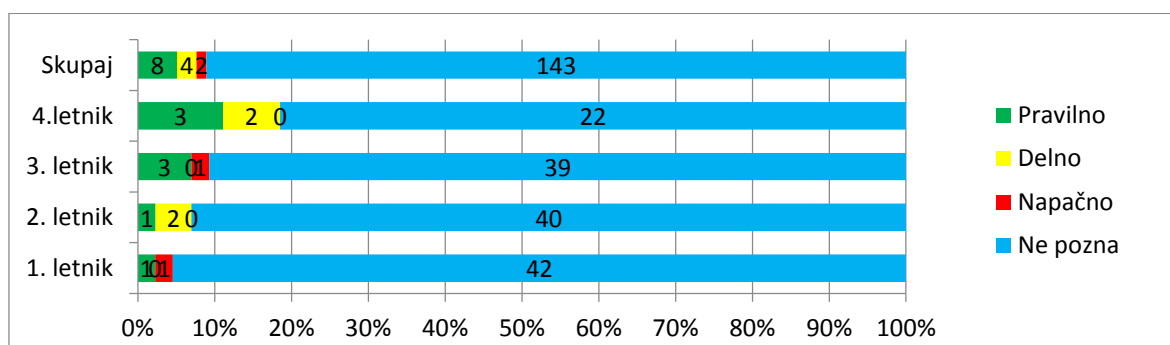
Butch identiteta

Grafikon 4.30: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "butch identiteta"

Študentke menijo, da zelo slabo poznajo pojem butch identiteta, saj jih je kar 87 % izbralo najnižjo oceno. Le 6 % študentk meni, da ga zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5) pozna. Ocene študentk iz vseh letnikov so razmeroma primerljive, manjše odstopanje se pojavi v četrtem letniku, in sicer malenkost več je ocen 4 in 5 kot v ostalih letnikih.

Grafikon 4.31: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "butch identiteta"

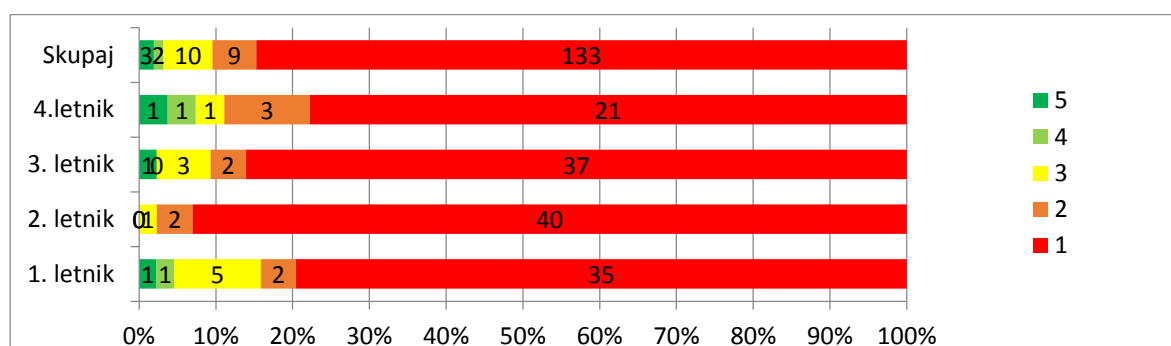
Kot pravilne odgovore za pojem *butch* identiteta sem smatrala naslednje odgovore: »Oseba, ki se obnaša zelo možato.«, »Bolj moški način obnašanja.«, »Identiteta asociirana z moškim družbenim spolom.« in podobno. Delno pravilni odgovori so bili pomensko sorodni odgovoru: »Lezbijka, ki izgleda bolj moško.«. Kar se tiče izgleda, je odgovor ustrezen, ni pa

nujno, da je pripadnica butch identitete tudi lezbijka. Primer napačnega odgovora je »moška identiteta«.

Tudi rezultati o pravilnem poznavanju pojma odražajo podobno sliko kot deleži izbranih ocen študentk. Velika večina (91 %) pojma ne pozna. Le 5 % študentk pravilno pozna pojem, medtem ko so bili štirje odgovori delno pravilni in dva pa sta bila napačna. Kaže se pozitiven trend v višjih letnikih, saj je pravih odgovorov v četrtem letniku 11 %, medtem ko jih je v prvem letniku le 2 %.

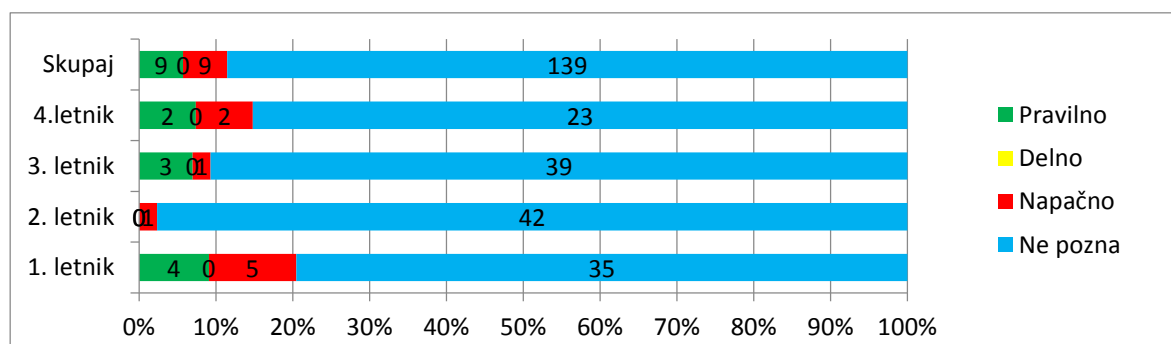
Nebinarna identiteta

Grafikon 4.32: Ocena študentk, kako dobro menijo, da poznajo pojem "nebinarna identiteta"

Splošna ocena študentk je, da zelo slabo poznajo pojem nebinarne identitete. Le 3 % jih meni, da pojem zelo dobro ali dobro (oceni 4 in 5) pozna, kar 85 % pa jih meni, da pojem pozna zelo slabo oziroma ga sploh ne pozna (oceni 1 in 2). Večjih razlik med letniki ni opaziti, le rezultati drugega letnika kažejo na izjemno slabo poznavanje pojma (nobene ocene 4 ali 5).

Grafikon 4.33: Ocena, kako dobro študentke dejansko poznajo pojem "nebinarna identiteta"

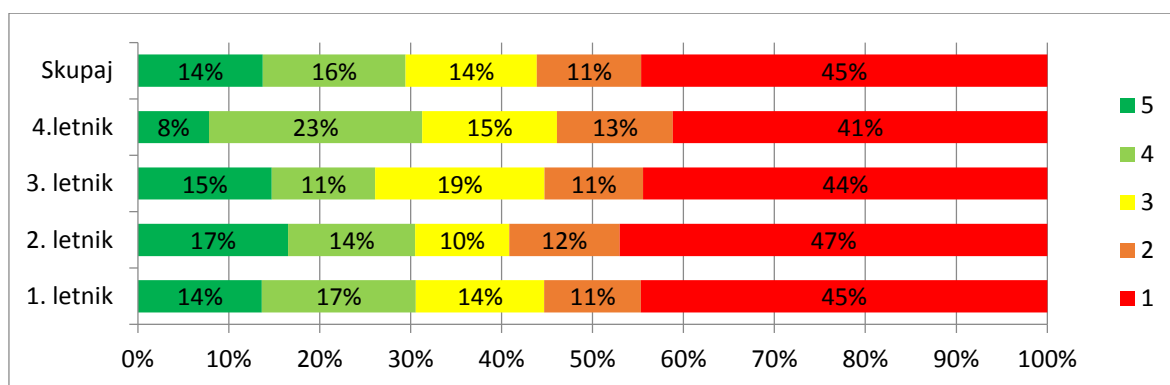
Kot pravi odgovor za pojem nebinarna identiteta sem smatrala odgovore v smislu »Identiteta, ki ni v okviru tradicionalne delitve na ženske in moške.«, »Nepriznavanje delitve spola na ženskega in moškega.« in podobno. Delno pravilnega odgovora ni bilo.

Primeri napačnih odgovorov, ki so jih navajale študentke, so: »Biološka identiteta.«, »Nepovezano s spolno identiteto.«, »Oseba, ki jo zanima samo en spol.« in »Identificiraš se z drugim spolom, kot si se rodil.«.

Rezultati kažejo zelo slabo poznavanje tega pojma, saj ga 89 % študentk sploh ne pozna. 6 % odgovorov je bilo pravilnih, enak delež je bilo napačnih. Rezultati so primerljivi med letniki, z izjemo drugega letnika, kjer vsi, z izjemo enega anketiranca, ki pojem pozna napačno, pojma ne poznajo.

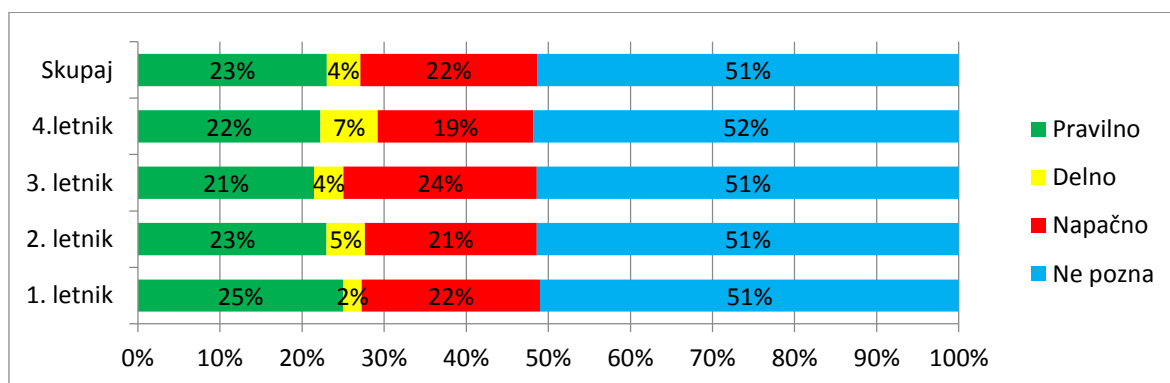
Pojmi na temo spolnih identitet

Grafikon 4.34: Povprečni deleži izbranih ocen študentk o poznavanju pojmov na temo spolnih identitet

Skupni rezultati o pojmi, vezanih na tematiko spolnih identitet, kažejo, da je 14 % študentk izbralo oceno 5, 16 % oceno 4, 14 % oceno 3 in 11 % oceno 2; največ jih je izbralo oceno 1, kar 45 %. Deleži posameznih ocen po letnikih so razmeroma blizu povprečja, manjše odstopanje predstavlja le nekoliko nižji odstotek izbranih najvišjih ocen (8 %) in nekoliko višji odstotek izbranih ocen 4 (23 %) v četrtem letniku.

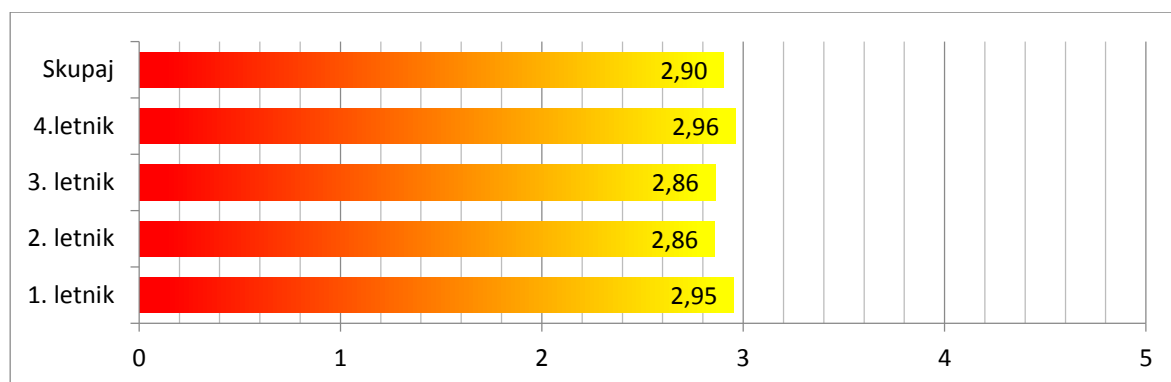
Grafikon 4.35: Povprečni deleži o pravilnosti poznavanja pojmov na temo spolnih identitet

Povprečno so študentke pravilno poznale 23 % pojmov na temo spolnih identitet, delno pravilno 4 %, neustrezno so poznale 22 % teh pojmov, medtem ko jih niso poznale kar 51 % izmed njih. Deleži o pravilnosti poznavanja pojmov na temo spola so med letniki zelo primerljivi. Delež pravih odgovorov je v prvem letniku najvišji (25 %), najnižji pa v tretjem (21 %).

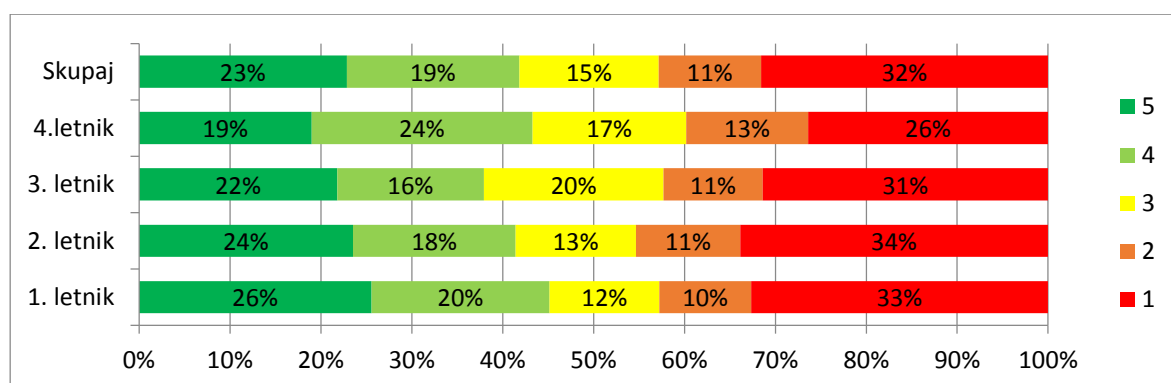
Vsi pojmi skupaj

Grafikon 4.36: Povprečje ocen vseh pojmov po letnikih

Skupna povprečna ocena poznavanja pojmov za vse letnike je 2,9. To pomeni, da študentke menijo, da pojme povprečno (srednje dobro) poznajo. Povprečje ocen je zelo primerljivo po letnikih, saj je med najvišjo (4. letnik: 2,96) in najnižjo (2. in 3. letnik: 2,86) razlike za 0,1 oceno, kar predstavlja samo 2 %.

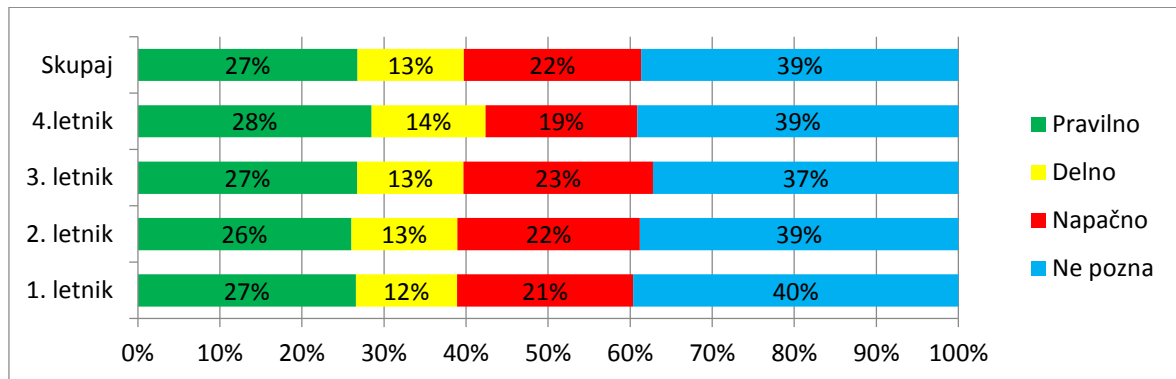
Grafikon 4.37: Povprečni deleži izbire določene ocene o poznavanju pojmov po letnikih

Povprečno so študentke izbrale oceno 5 pri 23 % pojmih, oceno 4 pri 19 %, oceno 3 pri 15 %, oceno 2 pri 11 % in oceno 1 pri 32 % pojmih. Medtem ko povprečje vseh ocen skupaj po letnikih praktično ne predstavlja odstopanj, je pri deležih povprečja posamezno izbranih letnikov drugače. Nižji letniki so izbrali več najvišjih in najnižjih ocen (študentke 1. letnika: ocena 1 je izbrana pri 33 % pojmov, ocena 5 pa pri 26 % pojmov), višji letniki pa manj

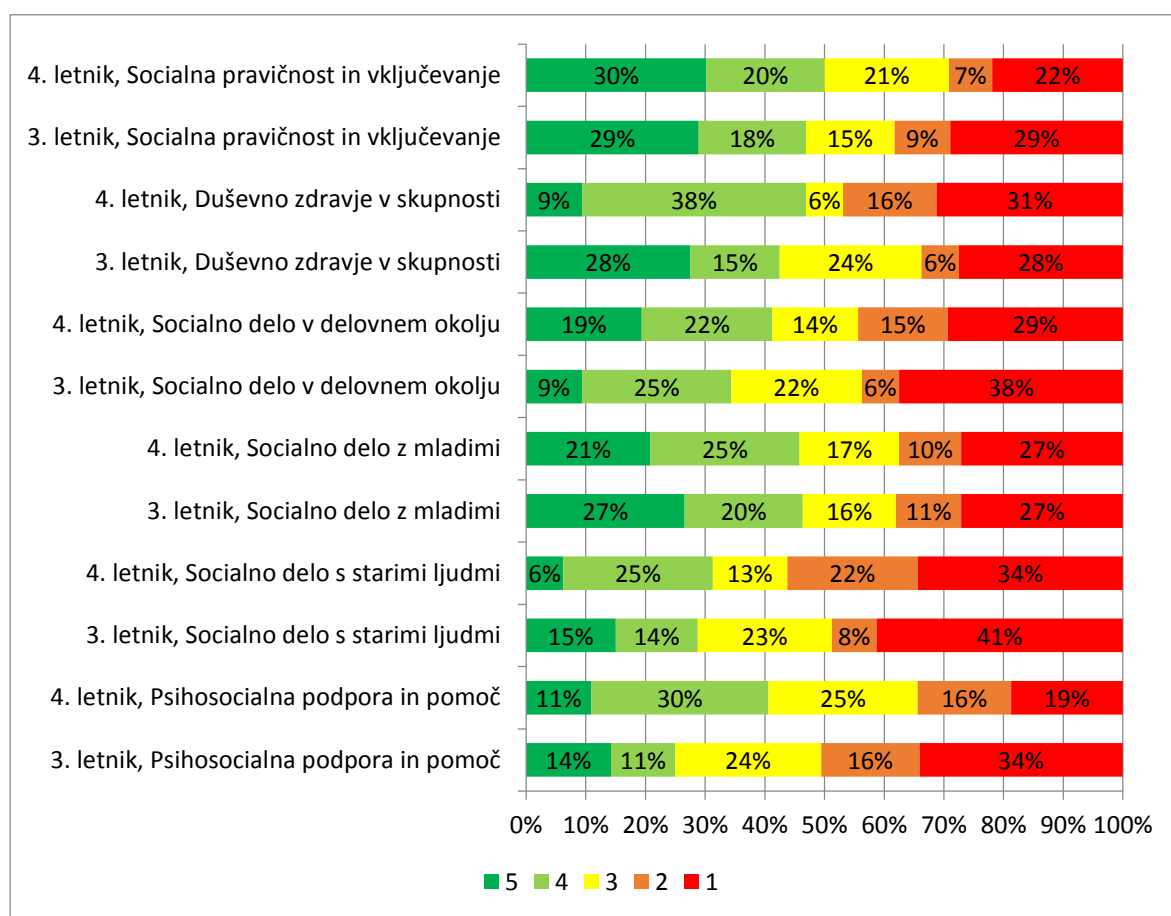
najvišjih in najnižjih ocen (študentke 4. letnika so izbrale najmanj ocen 1 in 5: ocena 1 je bila izbrana pri 26 % pojmov, ocena 5 pa pri 19 % pojmov) in več srednjih (od 2 do 4). V zadnjem letniku je v primerjavi z ostalimi letniki največji delež ocen 4 (24 %).

Grafikon 4.38: Povprečni deleži o pravilnosti poznavanja pojmov po letnikih

Skupaj so študentke povprečno pravilno poznale 27 % pojmov, delno pravilno 13 %, napačno 22 %, 39 % pojmov pa niso poznale. Kljub vidnemu odstopanju deležev posamezno izbranih ocen poznavanja pojmov po letnikih so deleži ustreznega poznavanja pojmov zelo primerljivi po letnikih. Pojavljajo se namreč minimalna odstopanja, med 1- in 4 %. Najvišji letnik ima najvišji delež pravilnega poznavanja pojmov (28 %) ter skupaj najnižji delež neustreznega poznavanja in nepoznavanja (58 %).

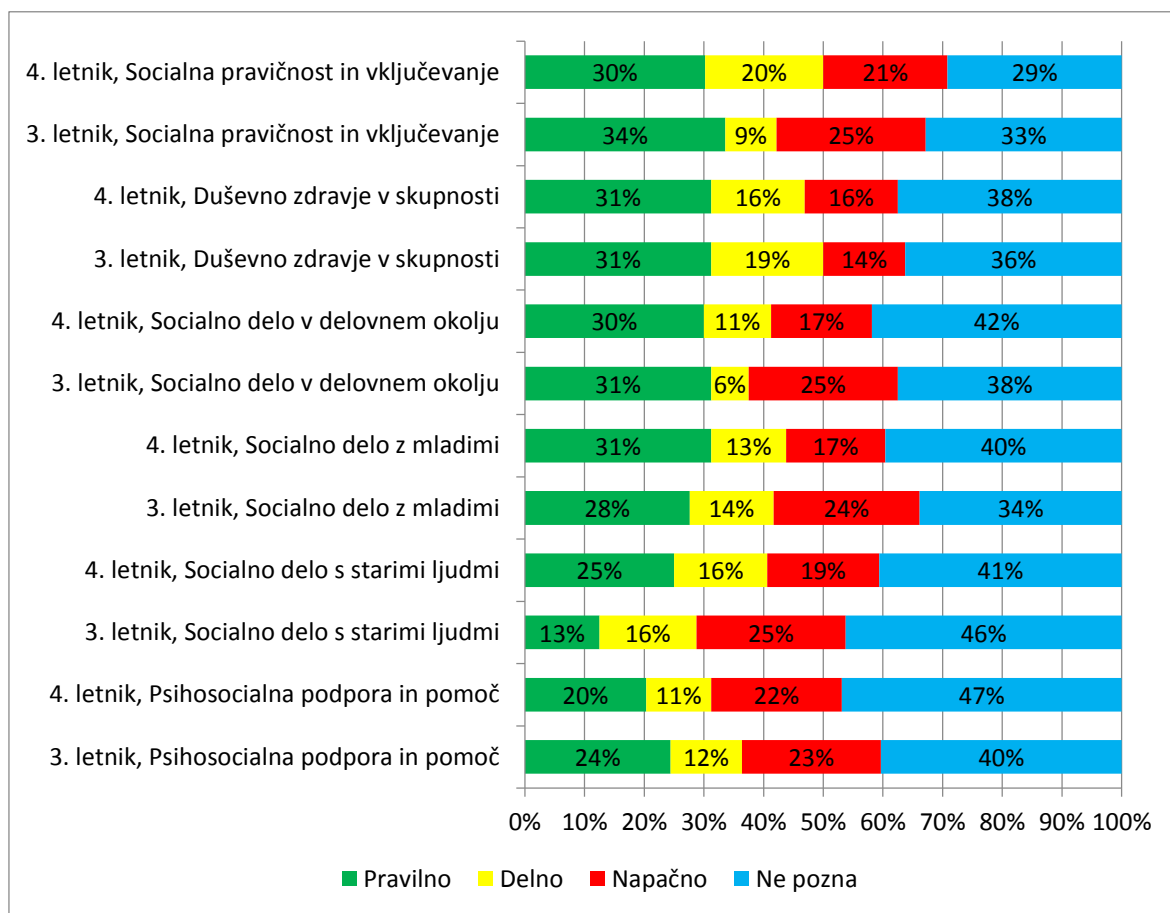
Grafikon 4.39: Povprečni deleži določene ocene o poznavanju pojmov po letnikih in modulih

Primerjava izbranih ocen po letnikih in modulih pokaže, da anketiranke, ki v največjem deležu menijo, da zelo dobro poznajo pojme, obiskujejo modul *socialna pravičnost in vključevanje*. Sledijo anketiranke iz modula *socialno delo z mladimi*. Anketiranke iz modula *socialno delo s starimi* menijo, da pojme poznajo najslabše. Primerjava izbranih ocen v določenem modulu med študentkami 3. in 4. letnika povprečno ne pokaže razlik med obema letnikoma.

Pri tem velja opozoriti, da je bil vzorec anketirank nekaterih smeri v določenem letniku razmeroma majhen (po dve anketiranki sta prisotni na modulih: *socialno delo s starimi ljudmi* in *duševno zdravje v skupnosti* (v 4. letniku) oz. *socialno delo v delovnem okolju* (v 3. letniku); tri anketiranke v 4. letniku obiskujejo modul *socialno delo z mladimi*).

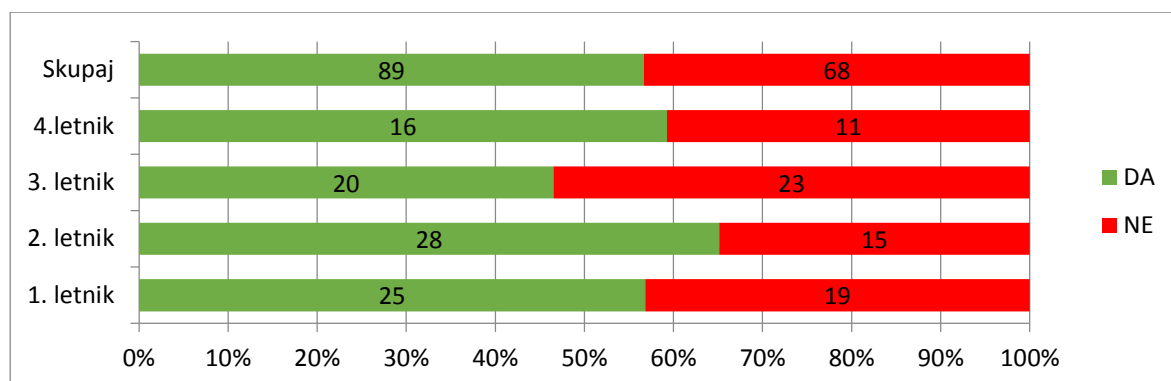
Grafikon 4.40: Povprečni deleži glede na ustreznost poznavanja pojmov po letnikih in moduli

Tudi deleži pravilnega poznavanja pojmov kažejo na to, da študentke, ki obiskujejo modul Socialna pravičnost in vključevanje, najbolj poznajo pojme. Sledijo jim študentke iz modula Duševno zdravje v skupnosti. Najslabše poznajo pojme študentke iz modulov Socialno delo s starimi in Psihosocialna podpora in pomoč, kjer pa glede na povprečje prav tako ni mogoče opaziti bistvenih odstopanj znotraj določenega modula med obema letnikoma.

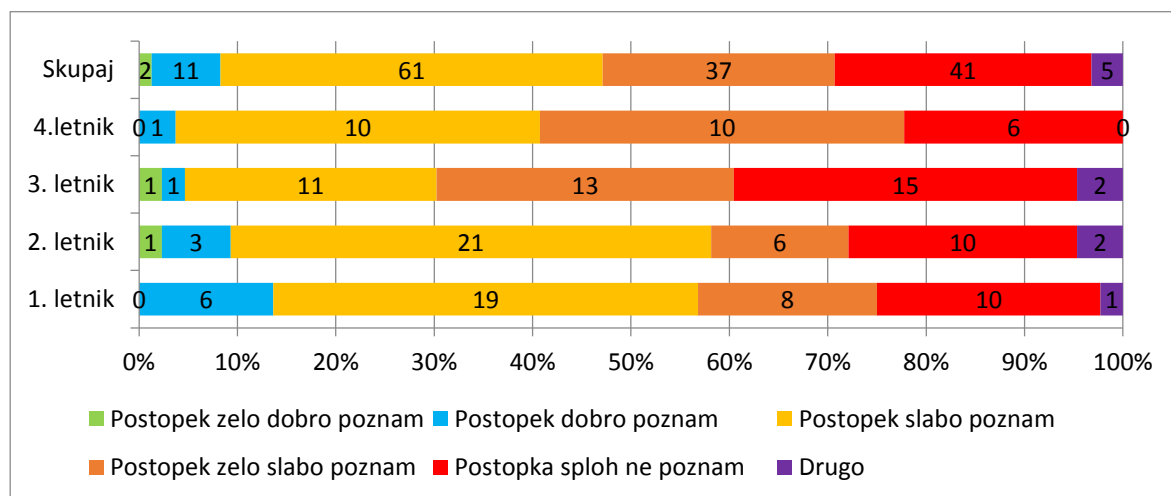
4.1.3 Možnost operativne spremembe spola v Sloveniji

Grafikon 4.41: Ali veste, ali je pri nas možna operativna sprememba spola?

57 % študentk pozna možnost operativne spremembe spola v Sloveniji, 43 % študentk te možnosti ne pozna. Največji delež poznavanja je v 2. letniku (65 %), najnižji pa v 3. letniku (47 %). Deleža poznavanja statusa v 1. in 4. letniku sta blizu skupnega povprečja poznavanja.

Grafikon 4.42: Kako dobro poznate postopek, v katerem oseba vstopi v spol, ki ga občuti kot svojega?

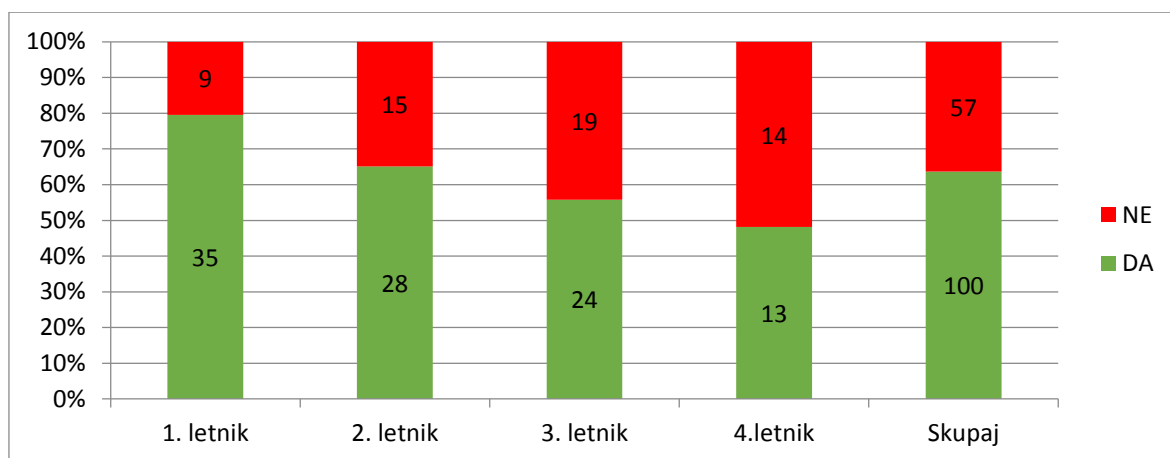

Skupno 8 % študentk zelo dobro ali dobro pozna postopek spremembe spola. Odstotek teh je v prvem letniku najvišji (14 %), v četrtem letniku pa najnižji (le 4 %). V povprečju postopka sploh ne pozna 26 % študentk. Delež poznavanja postopka spremembe spola precej odstopa med letniki, opaziti pa je trend, da študentke višjih letnikov slabše poznajo postopek od tistih v nižjih letnikih.

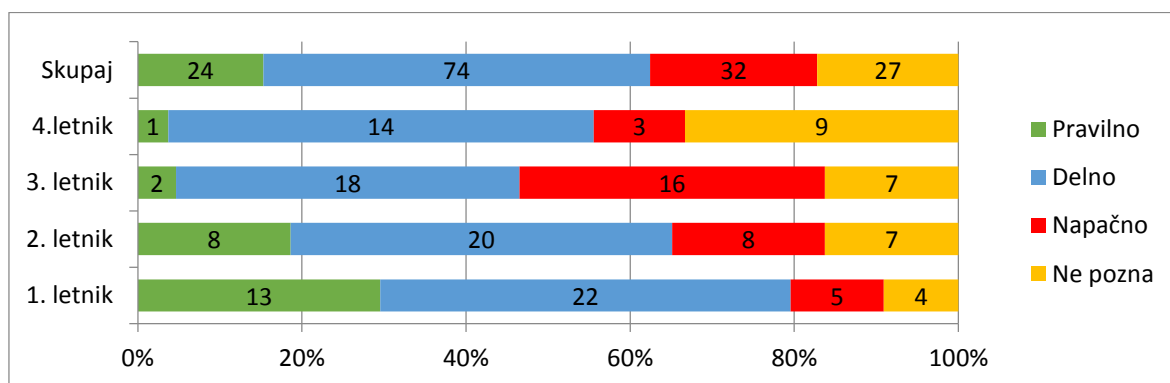
Izbiri »drugo« je izbralo 5 (3 %) študentk. Dve študentki sta navedli, da postopek srednje dobro poznata. Ena izmed ostalih treh študentk je navedla, da je že videla videoprikaz operacije, druga ni poznala odgovora, medtem ko ga tretja ni navedla.

4.1.4 Transfobija

Grafikon 4.43: Ste že kdaj slišali za pojem "transfobija"?

Grafikon 4.44: Ocena, kako dobro študentke poznajo pojem "transfobija"

Skupno je o pojmu »transfobija« slišalo 100 (64 %) študentk. Ob tem se kaže izrazit negativni trend, saj je delež študentk, ki so slišale za pojem, v prvem letniku 80 % in konstantno pada proti deležu, ki je v četrtem letniku le 48-%.

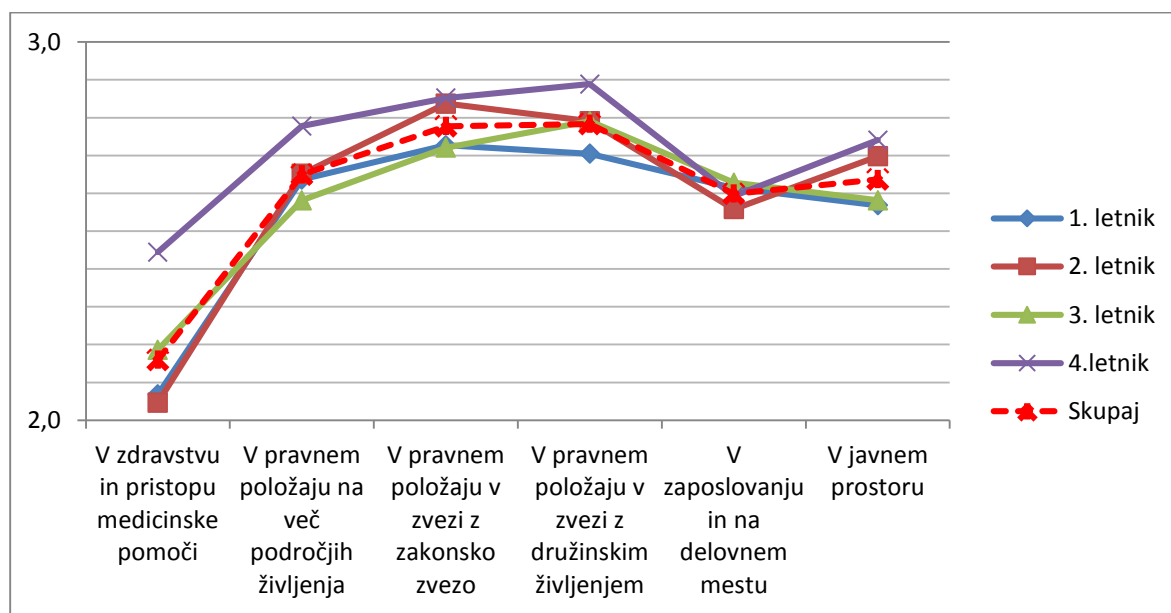
Tudi rezultati moje ocene (na podlagi njihovih opisov), kako dobro študentke dejansko poznajo pojem »transfobija«, kažejo podobno negativni trend; povprečno pravilno pozna pojem 15 % študentk, največ (30 %) v prvem letniku in najmanj (4 %) v četrtem letniku. Veliko je delno pravih odgovorov (kar 47 %), medtem ko je napačnih 20 %. Študentk, ki pojma ne poznajo, je 17 %.

Kot pravilne opredelitve pojma »transfobija« sem upoštevala izraze, kot so na primer »fobija, sovraštvo, nestrpnost do transspolnih oseb« in podobno. Daleč najpogostejši in delno pravilni odgovor je bil »strah pred transseksualci/transseksualnostjo«, nekaj pa je bilo tudi takšnih v smislu »zavračanje transseksualcev«. Takšne odgovore sem kot delno pravilne označila zato, ker pojem transfobija ne opisuje samo strahu pred transspolnimi osebami,

temveč veliko več: nestrpnost, nasilje, neodobravanje, sovraštvo, diskriminacijo do transspolnih oseb in podobno. Kot napačni odgovori so se najpogosteje pojavljali: »strah pred spremembo spola«, »strah pred razkritjem«, »stiska/nezadovoljstvo s svojim spolom« in podobno.

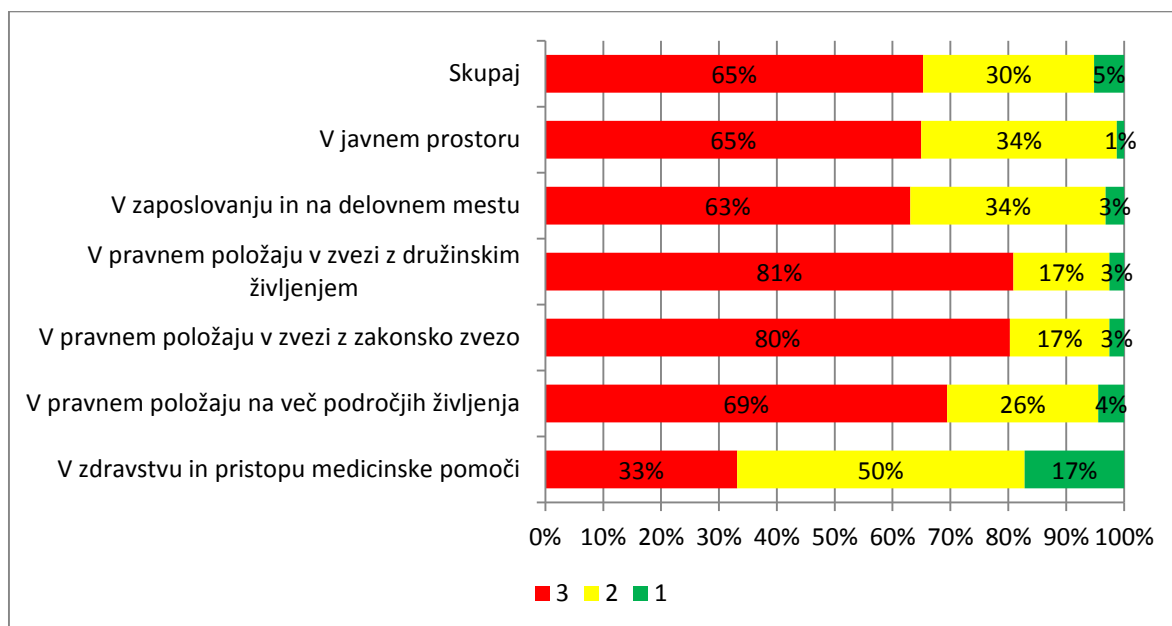
4.1.5 Diskriminacija transspolnih oseb

Grafikon 4.45: Povprečne ocene o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih

Grafikon prikazuje povprečne ocene o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih življenja. Prikazan je samo odsek grafikona (območje ocen od dve do tri), saj so vse povprečne ocene vseh letnikov v tem območju. Ocene diskriminiranosti četrtega letnika odstopajo navzgor v primerjavi z ocenami ostalih letnikov.

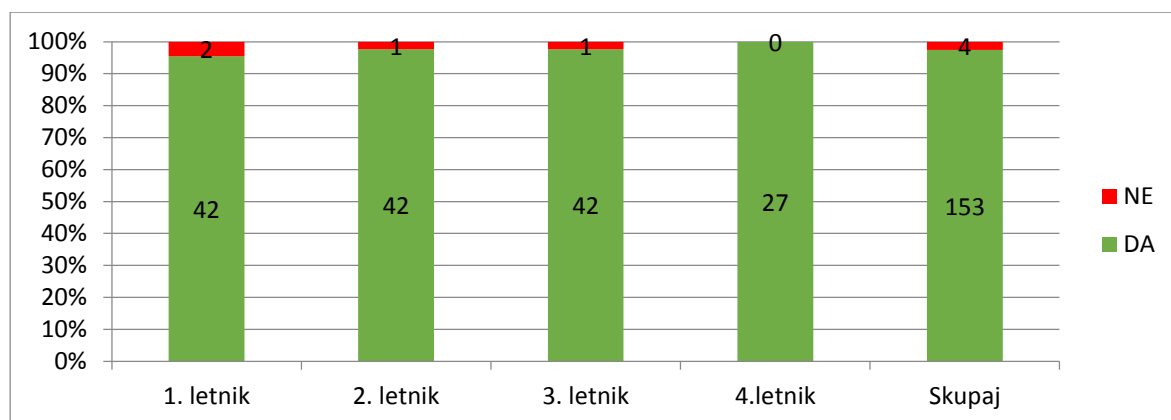
Grafikon 4.46: Deleži izbranih ocen o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih življenja

Graf prikazuje deleže izbranih ocen o diskriminiranosti transspolnih oseb po posameznih področjih življenja za vse letnike skupaj. Skupaj so študentke v 65 % ocenile, da so transspolne osebe diskriminirane, 30 % jih meni, da so delno diskriminirane, in le 5 % je prepričanih, da transspolne osebe na določenem področju niso diskriminirane. Po mnenju študentk so transspolne osebe najbolj diskriminirane na dveh področjih, in sicer na pravnem položaju v zvezi z zakonsko zvezo (80 % je izbralo oceno 3, povprečna izbrana ocena 2,78) in na pravnem položaju v zvezi z družinskim življenjem (81 % je izbralo oceno 3, povprečna izbrana ocena 2,78). Študentke menijo, da so transspolne osebe najmanj diskriminirane na področju zdravstva in pristopu medicinske pomoči (ocena 3 izbrana v 33 %, ocena 2 v 50 % in ocena 1 v 17 %).

4.1.6 Bi morali SD (znati) sodelovati s transspolnimi osebami?

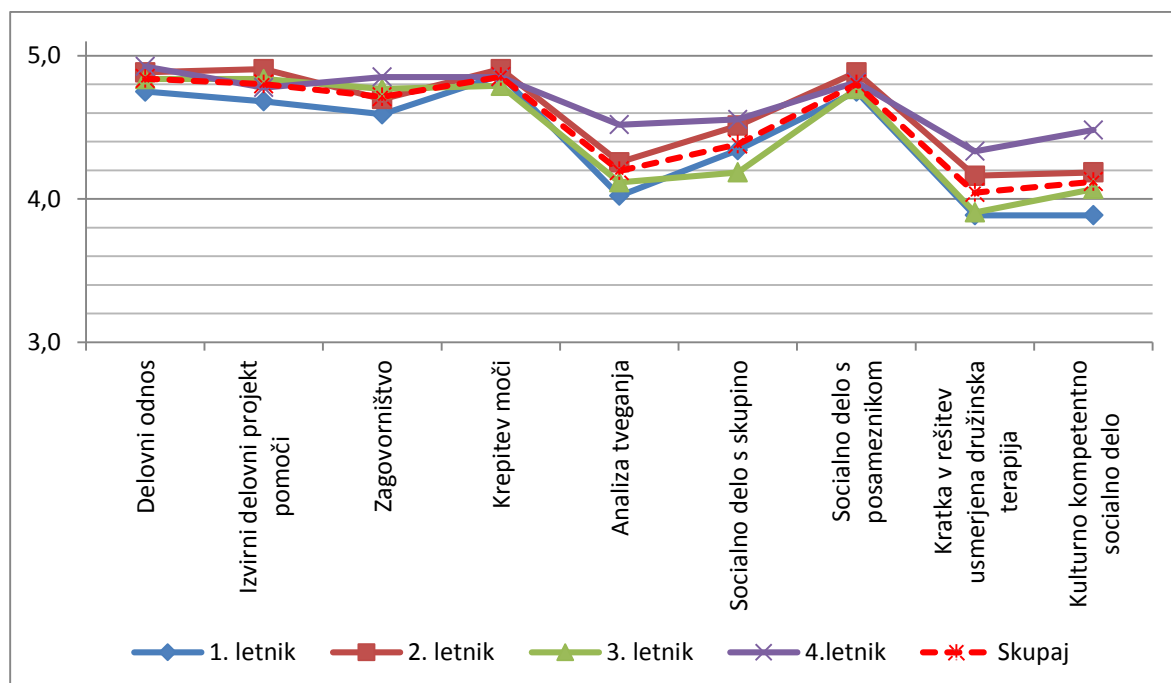
Grafikon 4.47: Ali menite, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami?

Velika večina, kar 153 študentk (97 %), meni, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami. Le 4 (3 %) študenke menijo, da to ni potrebno. Vse študentke četrtega letnika so na vprašanje odgovorila pritrdilno.

4.1.7 Metode SD

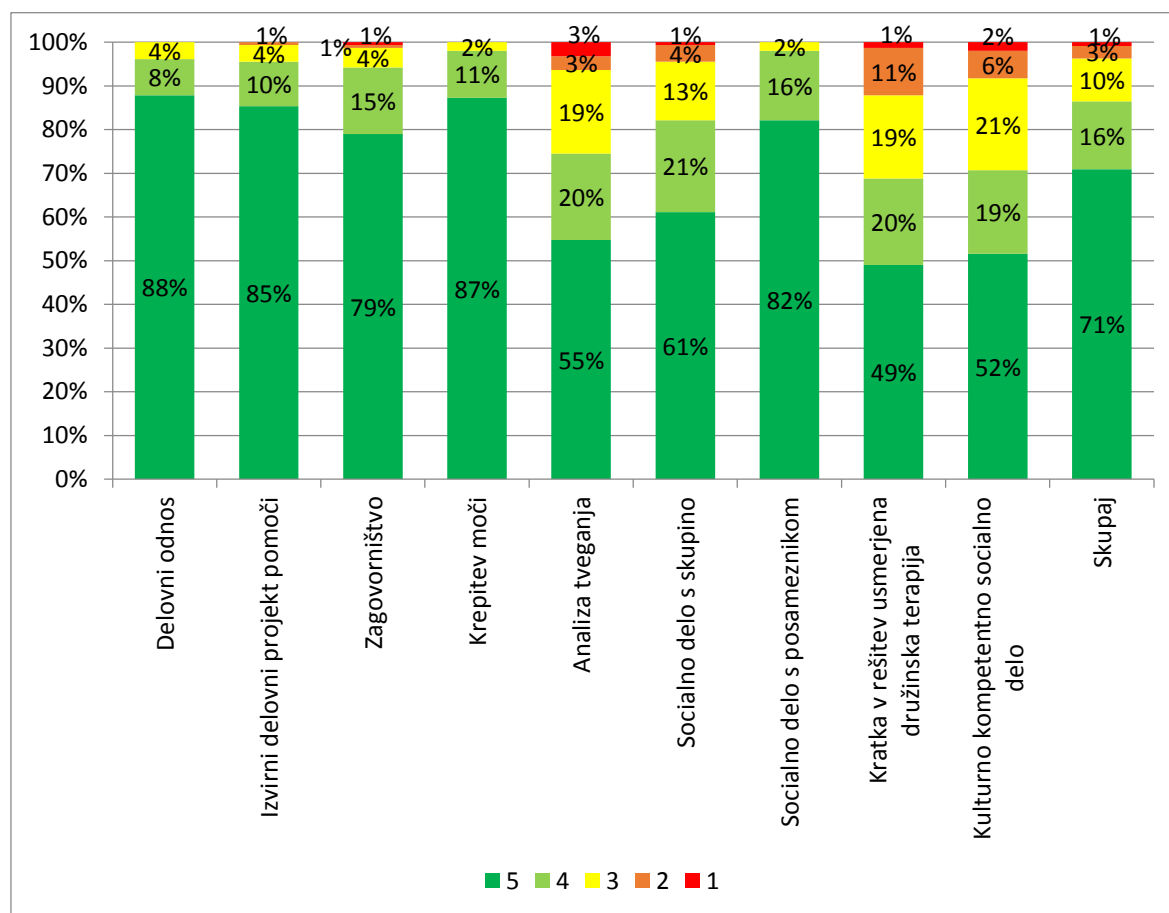
Grafikon 4.48: Povprečne ocene primernosti metod SD pri delu s transspolnimi osebami

Zaradi preglednosti prikazuje graf samo odsek (območje ocen od 3 do 5), saj so vse povprečne ocene vseh letnikov o vseh metodah v tem območju. Povprečne ocene vseh letnikov so v zgornjem območju (nad 3,8). Metoda z najvišjo povprečno oceno je »krepitev

moči« (4,85), sledijo ji metode »delovni odnos« (4,84), »izvirni delovni projekt pomoči« in »socialno delo s posameznikom« (oboje 4,8). Najnižje so bile ocenjene metode »kratka v rešitev usmerjena družinska terapija« (4,04), »kulturnokompetentno socialno delo« (4,12) in »analiza tveganja« (4,2). Večjih odstopanj po letnikih ni opaziti, le nekoliko višje so ocene študentk četrtega letnika o metodah »kulturno kompetentno socialno delo« in »analiza tveganja«.

Grafikon 4.49: Deleži izbranih ocen o primernosti posameznih metod SD pri delu s transspolnimi osebami

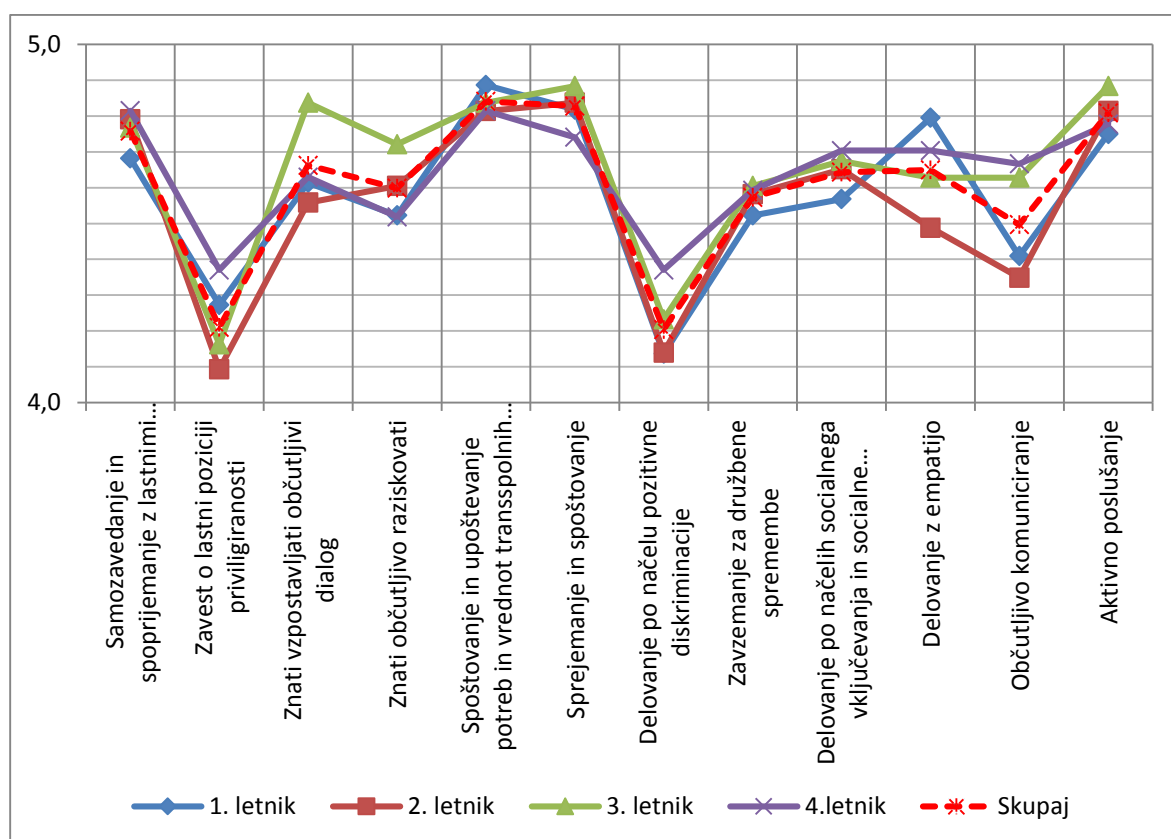
Graf prikazuje deleže izbranih ocen o primernosti metod socialnega dela pri delu s transspolnimi osebami za vse letnike skupaj. V veliki večini so študentke izbirale najvišjo oceno (skupaj v 71 %), najnižja je bila izbrana le v 1 %. Navišji delež izbranih ocen 5 imata metodi »delovni odnos« (88 %) in »krepitev moči« (87 %), najnižji delež najvišjih ocen pa ima metoda »kratka v rešitev usmerjena družinska terapija« (49 %). Za določene metode nobena študentka ni izbrala ocene 1 ali 2.

Kar 51 (32 %) anketirank je ocenilo, da so vse metode SD enako primerne za delo s transspolnimi osebami (vse metode so ocenjene z oceno 5 ali vse s 4). Menim, da si

anketiranci morda niso vzeli časa za razmislek, da bi dejansko ocenili primernost posamezne metode, temveč so površno ocenili vse enako. Seveda moramo tudi te ocene upoštevati, vendar lahko hkrati preverimo njihov vpliv na končne rezultate. Opazimo lahko (priloga A), da so le povprečne ocene o primernosti posameznih metod nekoliko nižje, razmerje med ocenami posameznih metod pa je še vedno ohranjeno, kar je za našo analizo najpomembnejše.

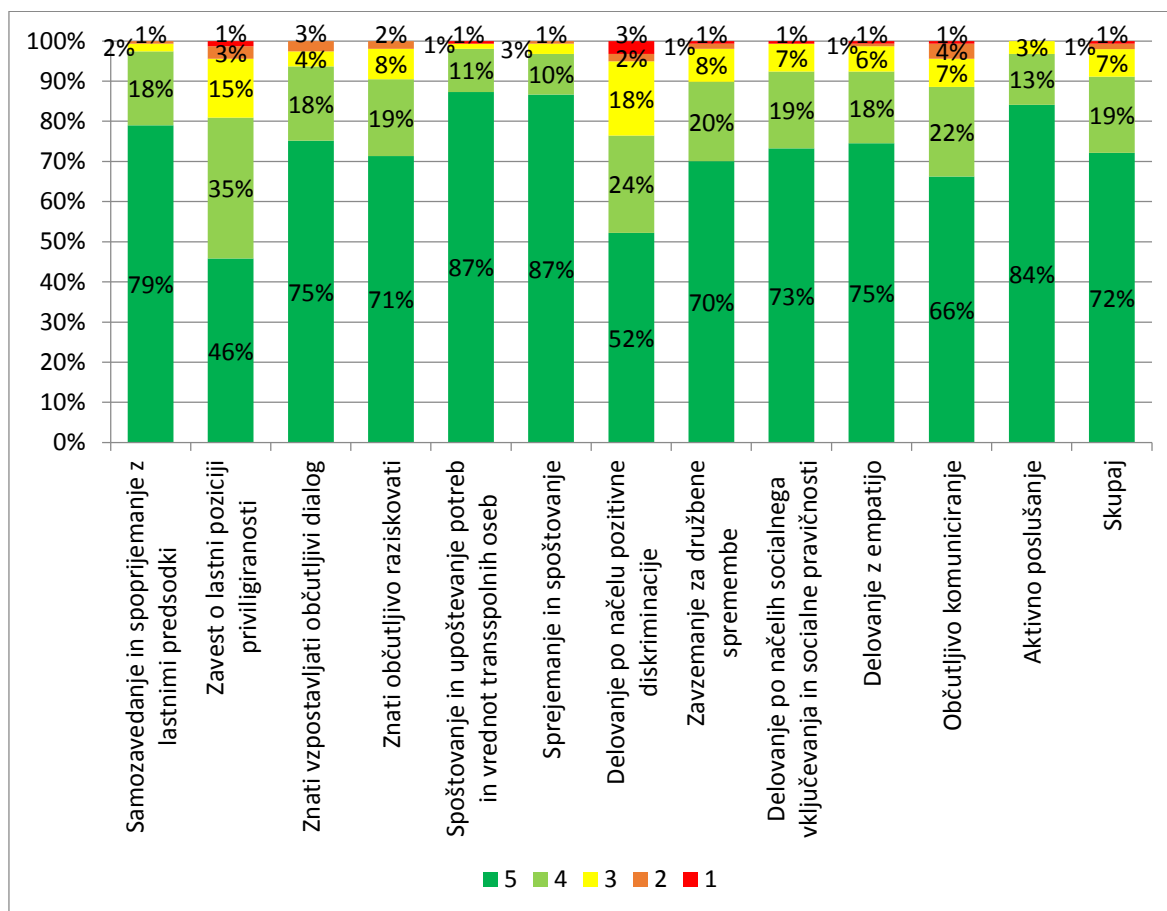
4.1.8 Kompetence

Grafikon 4.50: Povprečne ocene o primernosti kompetenc pri delu s transspolnimi osebami

Zaradi preglednosti prikazuje graf samo odsek (območje ocen od 4 do 5), saj so vse povprečne ocene vseh letnikov o vseh kompetencah v tem območju, torej so vse povprečne ocene v zgornjem območju, nad oceno 4. Kompetenca z najvišjo povprečno oceno (4,84) je »spoštovanje in upoštevanje potreb ter vrednot transspolnih oseb«, sledijo kompetence »sprejemanje in spoštovanje« (4,83), »aktivno poslušanje« (4,81) in »samozavedanje in spoprijemanje z lastnimi predsodki« (4,76). Najnižje sta bili ocenjeni kompetenci »zavest o lastni poziciji privilegiranosti« (4,21) in »delovanje po načelu pozitivne diskriminacije« (4,2). Odstopanje povprečnih ocen je med letniki majhno.

Grafikon 4.51: Deleži izbranih ocen o primernosti posameznih kompetenc pri delu s transspolnimi osebami

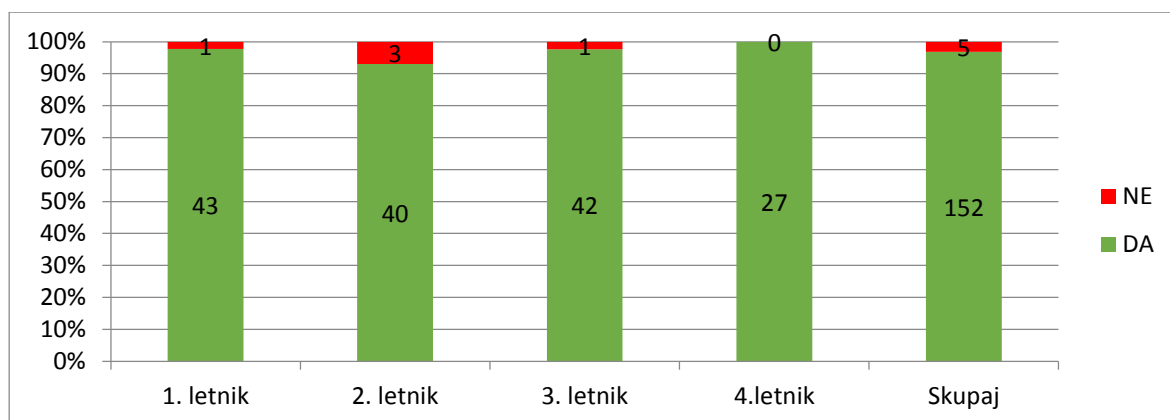

Graf prikazuje deleže izbranih ocen o primernosti kompetenc pri delu s transspolnimi osebami za vse letnike skupaj. Tudi tu so v veliki večini študentke izbirale najvišjo oceno (skupaj v 72 %), obe najnižji oceni (1 in 2) sta bili vsaka izbrani le v 1 % primerov. Najvišji delež izbranih ocen 5 imata kompetenci »spoštovanje in upoštevanje potreb in vrednot transspolnih oseb« ter »sprejemanje in spoštovanje« (obe po 87 %), najnižji delež najvišjih ocen pa ima kompetenca »zavest o lastni poziciji privilegiranosti« (46 %). Pri kompetenci »aktivno poslušanje« nobena študentka ni izbrala ocene 1 ali 2.

Kar 38 (24 %) anketirank je ocenilo, da so vse kompetence enako primerne za delo s transspolnimi osebami (vse metode so ocenjene z oceno 5). Menim, da si anketiranci morda niso vzeli časa za razmislek, da bi dejansko ocenili primernost posamezne metode, temveč so površno ocenili vse enako. Seveda moramo tudi te ocene upoštevati, vendar lahko hkrati preverimo njihov vpliv na končne rezultate. Opazimo lahko (priloga B), da so le povprečne ocene primernosti posameznih kompetenc nekoliko nižje, razmerje med ocenami posameznih kompetenc pa je še vedno ohranjeno, kar je za našo analizo najpomembnejše.

4.1.9 Ali transspolnost spada v SD?

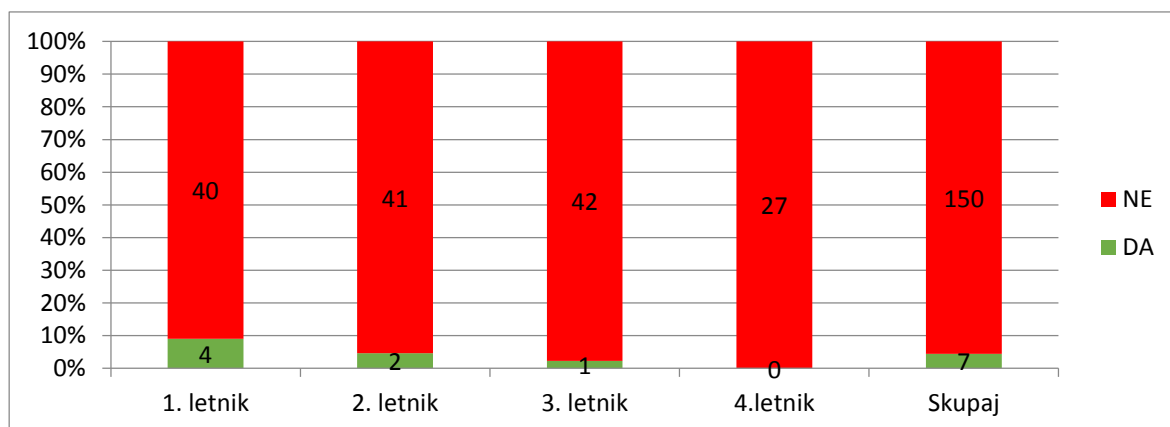
Grafikon 4.52: Ali menite, da področje transspolnosti spada v socialno delo?

Velika večina, kar 152 študentk (97 %), meni, da področje transspolnosti spada v socialno delo. Le 5 (3 %) študentk meni, da transspolnost ne sodi na to področje. Vse študentke četrtega letnika so na vprašanje odgovorila pritrdilno.

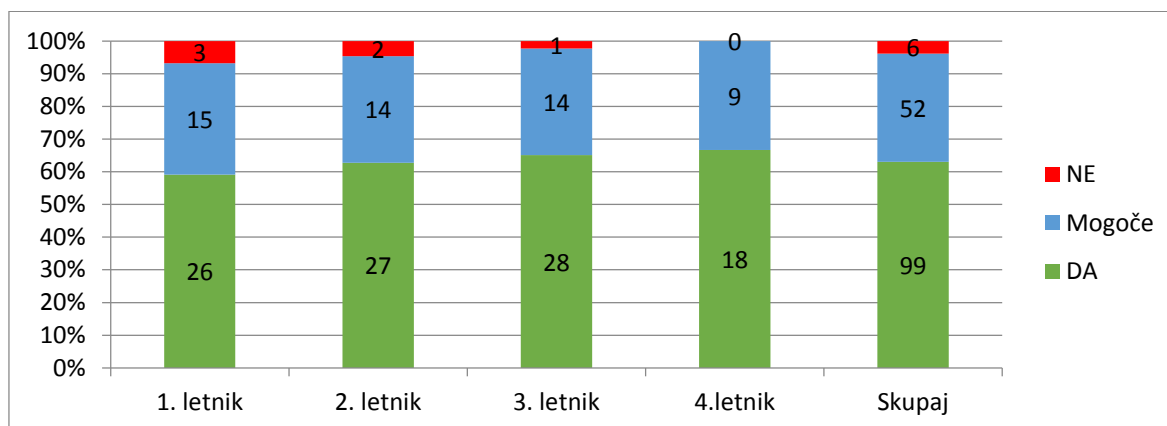
4.1.10 Transspolnost in študijski program prve stopnje SD

Grafikon 4.53: Ali menite, da ste med študijem dovolj izvedeli o transspolnosti?

Tudi pri tem vprašanju je velika večina študentk enotnih. Kar 150 (96 %) jih meni, da med študijem niso izvedele dovolj o transspolnosti. Študentke četrtega letnika so popolnoma enotne, saj so vse na vprašanje odgovorile negativno.

Grafikon 4.54: Ali menite, da bi med študijem morali profesorji vključiti tudi izobraževanje na področju transspolnosti?

99 (63 %) študentk meni, da bi morali profesorji v študijski program vključiti tudi izobraževanje na področju transspolnosti. 52 študentk (33 %) jih ni odločenih in so na vprašanje odgovorile z »mogoče«. Le 6 (4 %) pa jih meni, da ni potrebno, da se v študij SD vključi izobraževanje na tem področju. Ob tem je zaznati pozitiven trend, saj je v prvem letniku pritrdilno odgovorilo najmanj študentk (59 %), v četrtem pa največ (69 %). V četrtem letniku ni nobena študentka negativno odgovorila na vprašanje.

4.1.11 Želite še kaj dodati?

Na zadnje vprašanje »Želite še kaj dodati?« je pozitivno odgovorilo 15 (desetina) študentov in študentk.

Pet izmed njih je navedlo vljudnostne odgovore (pohvala, zahvala, pozdrav ali veliko sreče). Štirje anketiranci so priznali, da zelo slabo oziroma sploh ne poznajo teme transspolnosti.

Dva sta navedla, da je tema zanimiva, hkrati pa sta poudarila, da se o transspolnosti ve veliko premalo. Eden izmed njiju je tudi opozoril na nujnost vključitve teme transspolnosti v študijski proces na FSD.

Ostajajo še štirje različni odgovori. Prvi izmed njih navaja, da anketiranec želi izvedeti več o transspolnosti. Drugemu se zdi smiselno, da se socialni delavec, ki želi delati na področju transspolnosti, posebej izobraži na tem področju. Eden izmed anketiranih navaja primer televizijske serije, v katero je vključena tema transspolnosti, in za katero meni, da je zelo poučna, saj podira tabuje na tem področju. Zadnji izmed omenjenih štirih odgovorov navaja, da ga tema transspolnosti sploh ne zanima.

4.2 Preverjanje hipotez

Prva hipoteza, da vsaj 70 % študentk in študentov dobro pozna pojme biološki spol, družbeni spol, spolna usmerjenost, spolna identiteta, razkritje, disforija spola in motnja spolne identitete ne drži, saj samo 32 % študentk in študentov izkazuje njihovo dobro poznavanje. Tudi če k temu prištejemo delež (23 %) študentk, ki delno pravilno pozna pojme, je to še vedno premalo za potrditev hipoteze.

Tudi druga hipoteza ne drži, saj manj kot 80 % študentk in študentov slabo pozna različne spolne identitete. 23 % študentk in študentov ustrezno pojmuje različne spolne identitete, medtem ko jih delno pozna 4 % študentk in študentov.

Tretja hipoteza, in sicer, da vsaj 60 % študentk in študentov ve, ali je pri nas mogoča operativna sprememba spola, ne drži, saj samo 57 % študentk in študentov ve, da je posameznikom v Sloveniji to omogočeno.

Četrta hipoteza drži, saj več kot 90 % študentk in študentov slabo pozna oziroma ne pozna postopka, v katerem oseba vstopi v spol, ki ga občuti kot svojega. Študentk in študentov, ki dobro oziroma zelo dobro poznajo postopek operativne spremembe spola, je 8 %.

Hipoteza, ki govori o tem, da je vsaj 90 % študentk in študentov že slišalo za pojem transfobija, ne drži, saj je za ta pojem skupno slišalo samo 64 % študentk in študentov.

Šesta hipoteza, ki pravi, da vsaj 50 % študentk in študentov meni, da so transspolne osebe diskriminirane na različnih področjih življenja, drži, saj je samo 5 % študentk in študentov pri odgovoru izbralo oceno 1, ki pomeni, da transspolne osebe niso diskriminirane.

Hipoteza, da vsaj 60 % študentk in študentov meni, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami, drži, saj je tej trditvi podprlo kar 97 % študentk in študentov.

Osma hipoteza, ki pravi, da 70 % študentk in študentov meni, da bi metode socialnega dela, ki so se jih naučili med študijem, lahko uporabili pri delu s transspolnimi osebami, drži, saj je kar 71 % študentk in študentov izbralo najvišjo oceno, kar sem ovrednotila kot odgovor, da bi te metode lahko uporabili pri delu s transspolnimi osebami in da bi jih tudi sami znali uporabiti.

Deveta hipoteza, in sicer, da se 80 % študentk in študentov ne počuti dovolj kompetentnih za delo s transspolnimi osebami, ne drži, saj sem na podlagi njihovih ocen (katere kompetence bi vam pri delu s transspolnimi osebami pomagale), sklepala, da študentke in študentje menijo, da so dovolj kompetentni za delo s transspolnimi osebami.

Hipoteza, ki pravi, da vsaj 70 % študentk in študentov meni, da področje transspolnosti spada v socialno delo, drži, saj je kar 97 % študentk in študentov odgovorilo, da področje transspolnosti spada k socialnemu delu.

Enajsta hipoteza, in sicer, da vsaj 80 % študentk in študentov meni, da med študijem niso izvedeli dovolj o transspolnosti, drži, saj je kar 96 % študentk in študentov odgovorilo, da med študijem niso dovolj izvedeli o transspolnosti.

Hipoteza, ki pravi, da 50 % študentk in študentov meni, da bi v času študija morali profesorji vključiti temo transspolnosti v izobraževalni proces, drži, saj je kar 63 % študentk in študentov odgovorilo pritrdilno.

5 Razprava

Vprašalnik je izpolnilo veliko več študentk kot študentov, kar je prvi izmed razlogov, da rezultatov nisem razčlenila glede na spol. Drugi razlog je ta, da so me bolj zanimala razlike med letniki, zlasti v tretjem in četrtem letniku, in razlike med moduli. Če bi rezultate med moduli in letniki razčlenila še po spolu, ti ne bi bili statistično reprezentativni.

Glede na (samo)oceno študentk in študentov o poznavanju pojma biološki spol je bil pri njegovi opredelitvi naveden nižji odstotek pravih odgovorov od pričakovanega, zato menim, da so se anketiranci nekoliko precenili. Kljub temu je mogoče opaziti, da je odstotek pravih odgovorov v četrtem letniku veliko višji kot pri drugih letnikih; to bi pripisala obravnavi te tematike (biološki/družbeni spol) v sklopu predmeta spol in nasilje. Tudi pri poznavanju pojma družbeni spol se vidi trend, da ga višji letniki bolje poznajo, kar bi prav tako pripisala temu, da se v četrtem letniku govori o spolu.

Pri opredelitvi pojma spolna usmerjenost se pri ocenah kaže pozitiven trend, saj višji letniki ocenjujejo, da bolje poznajo pojem kot nižji letniki. Pri dejanskem poznavanju pojma pa so vsi blizu povprečja, čeprav je odstotek najvišji prav pri pojmu spolna usmerjenost. Razlog je verjetno tudi v medijskem diskurzu, saj se je o tem že veliko govorilo tudi v različnih medijih. Malo drugače pa je pri pojmu spolna identiteta, kjer se pri ocenah kaže nekoliko negativen trend, a je mogoče na drugi strani opaziti pozitiven trend, kar se tiče pravih poznavanja pojma; to pomeni, da se pri pojmu spolna identiteta niso precenili pri oceni o njegovem poznavanju.

Pri pojmu razkritje je precejšen odstotek delno pravih (66 %) odgovorov, saj je večina odgovorov vsebovala besedno zvezo »razkritje drugim«, čeprav je pomembno tudi to, da se ne razkriješ samo drugim, temveč tudi sebi. Menim, da je razlog v tem, ker se vedno poudarja razkritje drugim, nikoli pa se ne govori o samorazkritju.

Pri pojmi disforija spola in motnja spolne identitete je zelo velik odstotek nepoznavanja pojmov, saj kar več kot 70 % študentov in študentk ne pozna pojma disforija spola, pri motnji spolne identitete je odstotek sicer nižji (46 %), a je hkrati tudi veliko več napačnega poznavanja pojma (54 %). Menim, da študenti in študentke pojma ne poznajo, ker se o transspolnosti že samo po sebi ne govori veliko in s tem tudi ne o disforiji spola ter motnji spolne identitete.

Pri poznavanju različnih spolnih identitet so rezultati precej različni. Pri pojmu transseksualec/transseksualka ocene kažejo, da študentke menijo, da pojem poznajo povprečno dobro (54 %), dejansko stanje pa je malo drugačno, saj pojem pravilno pozna 37

% študentk. Napačno pojem pozna kar 41 % študentk, kar je kar velik odstotek. Predvsem pojem transseksualec zamenjujejo s pojmom transvestit. V nadaljevanju sem spraševala o pojmu transženska in transmoški, ki sta pojma v sklopu transseksualca, transseksualke. Rezultati so pokazali, da je pravilnost obeh pojmov vselej ista. Tudi tu je bil najpogostejši napačen odgovor povezan z razlago pojma transvestit. Ti rezultati prikazujejo tudi bolj negativen trend, saj študentke v četrtem in tretjem letniku slabše poznajo pojma kot študentke v prvem in drugem letniku. Ustrezno pojem transvestit pozna dobra polovica študentk (51 %), napačni odgovori pa največkrat zamenjujejo pomen pojma transvestit s pomenom pojma transseksualec.

Še en tak pojem, ki ga študentke velikokrat zamenjujejo s pomenom pojma transvestit, je kralj/ica preobleke. Študentke sicer menijo, da slabo oz. srednje dobro poznajo pojem, pri dejanskem poznavanju pojma pa vidimo, da več kot polovica (57 %) pojma ne pozna in da ga zelo malo študentk (6 %) pravilno pozna. Menim, da študentke morda bolje poznajo angleški izraz za kralja/ico preobleke, ki je *drag queen* oz. *drag king*, saj se ta izraz pogosteje uporablja kot slovenski.

Naslednje spolne identitete študentke zelo slabo poznajo. *Queer* oziroma »kvir« spolno identiteto študentke zelo slabo poznajo, saj kar 80 % študentk pojma ne pozna. Pri androgini identiteti so študentke same menile, da zelo slabo poznajo pojem, kar se odraža tudi pri dejanskem poznavanju, saj ni nekega odstopanja med oceno poznavanja in dejanskim poznavanjem. Pojma androgina identiteta ne pozna kar 89 % študentk in samo 3 % študentk pravilno pozna pojem. Naslednja identiteta je *butch* identiteta, ki je večina študentk ne pozna, saj jih je kar 87 % izbralo oceno ena, ki pomeni, da pojma ne poznajo. Tudi pri dejanski opredelitvi pojma se vidi nepoznavanje, saj kar 91 % anketiranih ni znalo odgovoriti, kaj po njihovem mnenju pomeni ta pojem. Zadnja izmed identitet je nebinarna identiteta; rezultati kažejo, da kar 85 % študentk meni, da pojem zelo slabo pozna oziroma da ga ne pozna. Pri dejanskem poznavanju pa vidimo, da je odstotek nepoznavanja malo višji, saj ga 89 % študentk ne pozna. Menim, da poznavanje spolnih identitet v tej raziskavi prikazuje dejansko stanje poznavanja, saj se na fakulteti ne učimo o transspolnosti in vse te spolne identitete so del teme o transspolnosti. Predvsem se mi zdi, da je razvidna razlika med identitetami, o katerih so študentke lahko slišale v medijih, in med identitetami, ki so prezrte tako v medijih kot tudi na fakulteti.

Pri poznavanju pojmov so študentje in študentke najprej obkrožili oceno, s katero so izrazili poznavanje pojma, nato pa so morali pojem tudi opredeliti. Na podlagi tega sem lahko primerjala, kako dobro mislijo, da poznajo pojme in kako te pojme v resnici poznajo. Pri

odgovorih, kjer so opredeljevali posamezne pojme, sem naredila naslednje kategorije: pravičen odgovor, delno pravičen odgovor, napačen odgovor in da pojma ne pozna. Za vse, ki so obkrožili oceno ena, sem jih uvrstila v kategorijo, da pojma ne poznajo. Kot pravilne odgovore sem opredelila tiste, ki so minimalno (ali nič) odstopali z razlago pojma v literaturi. Delno pravilni odgovori so bili tisti odgovori, pri katerih je bil pojem sicer ustrezno razložen, a je manjkalo del razlage, ki bi potem ta pojem uvrstila v kategorijo pravičnih. Povprečne ocene pojmov so nekoliko pod oceno 3 (2,9), kar pomeni, da študentke in študentje menijo, da pojme poznajo povprečno (srednje) dobro. Vsekakor se je pokazal takšen trend pri ocenjevanju pojmov, da so študentke in študentje prvega letnika največkrat obkrožili tako oceno 5 kot oceno 1, medtem ko so študentke in študentje četrtega letnika najmanjkrat obkrožili oceno 5 in oceno 1. Pri tem lahko vidimo, da študentke in študentje četrtega letnika menijo, da praktično ni veliko pojmov, ki jih sploh ne bi poznali, kljub temu pa niso popolnoma prepričani v pravilnost razlage tistih pojmov, ki jih poznajo, zaradi česar je najmanj ocen 5. Pri študentkah in študentih prvih letnikov pa vidimo, da se zavedajo, da več pojmov ne poznajo, za tiste, ki jih pa poznajo, pa menijo, da jih poznajo zelo dobro in zaradi tega je bilo največ ocen 5.

Pri povprečnem dejanskem poznavanju pojmov je glede na povprečne ocene poznavanja pojmov minimalno odstopanje, pa vendar lahko opazimo, da študentke in študentje v četrtem letniku najbolj poznajo pojme, saj so imeli največ pravičnih in delno pravičnih odgovorov, najmanj so imeli tudi napačnih, hkrati pa je bilo tudi najmanj takšnih pojmov, ki jih niso poznali. Minimalna odstopanja so v rangi nekaj odstotkov in na podlagi tega vidimo, da se poznavanje pojmov pri višjih letnikih praktično ne izboljšuje oziroma se minimalno izboljšuje, kar bi lahko pripisali tudi temu, da nekateri študentje in študentke obiskujejo predmete, kjer se spregovori tudi o transspolnosti.

Analizirala sem tudi, kako se v tretjem in četrtem letniku ocena poznavanja in dejansko poznavanje pojmov razlikuje glede na module; ugotovila sem, da bistvenih razlik med poznavanjem pojmov v tretjem in četrtem letniku ni, obstajajo pa razlike med samimi moduli. Študentke in študentje modula *socialna pravičnost in vključevanje* so ocenili, da najbolj poznajo pojme in tudi pri dejanskem poznavanju pojmov se je pokazalo, da jih najbolj poznajo prav študentke in študentje tega modula. Najslabše je bilo poznavanje pojmov pri modulu *socialno delo s starimi*, a ta analiza ni najbolj reprezentativna, saj sta bili pri nekaterih moduli samo dve anketiranki v določenem letniku. Zaradi tega bi tu morali upoštevati večjo možno napako kot pri primerjanju po letnikih. Vsekakor pa ti rezultati pokažejo neko stanje o poznavanju določenih pojmov glede na module.

Pri poznavanju možnosti operativne spremembe spola v Sloveniji je 57 % študentk in študentov odgovorilo, da poznajo možnost operativne spremembe spola v Sloveniji, medtem ko 43 % študentk in študentov te možnosti ne pozna. Med tistimi, ki to možnost poznajo, jih je največ v 2. letniku (65 %), najmanj pa v 3. letniku (47 %), zato menim, da se poznavanje možnosti ne izboljšuje z višjimi letniki. Mogoče ni opaziti ne negativnega kot tudi ne pozitivnega trenda, temveč se pojavlja razpršenost po letnikih. Pričakovala sem, da bo odstotek poznavanja višji, saj se je v zadnjem letu tema transspolnosti večkrat pojavljala tudi v medijih, v teh prispevkih je bila tudi omenjena možnost operativne spremembe spola. Pričakovala sem, da bo poznavanje študentov v višjih letnikih večje, saj imajo študentje in študentke v tretjem letniku pri predmetu *antropologija* predavanje o antropologiji spola, v četrtem letniku pa imajo študentke in študentje izbirni predmet *gejevske in lezbične študije v socialnem delu*, kjer se govori tudi o transspolnosti, in tudi pri modulu *socialna pravičnost in vključevanje* se študentje in študentke srečajo s temo transspolnosti.

Pri poznavanju postopka spremembe spola je 8 % študentk in študentov odgovorilo, da zelo dobro oziroma dobro poznajo postopek. Odstotek poznavanja postopka je v prvem letniku najvišji (14 %), v četrtem letniku pa najnižji (le 4 %), kar kaže na negativen trend, saj poznavanje postopka spremembe spola upada z višjimi letniki. Po mojem mnenju prvi letniki (kot se je že izkazalo pri oceni glede poznavanja pojmov) večkrat menijo, da nekaj dobro oziroma zelo dobro poznajo, a se pri dejanskem poznavanju izkaže drugače. Zato morda pri temi o operativni spremembi spola manjka vprašanje, ki bi se nanašalo na sam opis postopka. Le tako bi lahko ugotovila dejansko poznavanje postopka, zdaj gre namreč le za oceno študentk in študentov. Rezultati me niso presenetili, saj sem že v hipotezi nakazala, da bodo študentje in študentke slabo poznali postopek operativne spremembe spola, kar se je z odgovori tudi potrdilo.

Izrazito negativen trend se pri študentih višjih letnikov kaže pri poznavanju pojma transfobija. Nihče izmed anketiranih ni podal pravilnega odgovora, pač pa so se pojavili le delno pravilni, ki so zajemali samo eno komponento transfobije (in sicer strah) in samo eno spolno identiteto (transseksualce), kar pa je vsekakor premalo. Predvsem pa so me presenetili napačni odgovori, ki govorijo o tem, da je transfobija strah pred spremembo spola in stiska ter nezadovoljstvo s spolom.

Ko govorimo o diskriminaciji transspolnih oseb, govorimo o diskriminaciji na več področjih in ravno zato me je zanimalo, kaj o njej menijo študentje in študentke. Ugotovila sem, da je med samimi področji, na katerih so transspolne osebe lahko diskriminirane, nekaj odstopanj. Odstopanje je predvsem na področju zdravstva in pristopu medicinske pomoči, kjer študentje

in študentke menijo, da so transspolne osebe najmanj diskriminirane. Po mojem mnenju študentke in študentje verjetno niso razmišljali o operativni spremembi spola in o zagotovitvi te medicinske pomoči. Kljub temu da se študentkam in študentom zdi, da so transspolne osebe najmanj diskriminirane na področju zdravstva in pristopu medicinske pomoči, je povprečna ocena diskriminacije na tem področju (kot tudi na drugih področjih) nad oceno 2; kar pomeni, da študentke in študentje menijo, da diskriminacija obstaja, vendar je na nekaterih področjih višja kot na drugih. Študentke in študentje četrtega letnika v primerjavi z ostalimi letniki menijo, da so transspolne osebe bolj diskriminirane. Mislim, da je razlog v njihovem boljšem poznavanju teme, čeprav je še vedno ne poznajo dovolj dobro.

97 % študentov in študentk vseh štirih letnikov je prepričanih, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami. Predvsem četrti letnik je enoten, da bi morali znati sodelovati, saj so vsi odgovorili pritrdilno. Pri tem socialnodelovnem sodelovanju s transspolnimi osebami se mi poraja vprašanje o tem, ali menijo, da bi znali socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami. To vprašanje je bolj vezano na to, ali menijo, da bi morali znati, kot pa na to, če bi oni sami znali socialnodelovno sodelovati. To se mi zdi manjko.

Povprečje ocen o primernosti metod socialnega dela pri delu s transspolnimi osebami je razmeroma visoko, in sicer je nad 3,8. Predvsem me preseneča, da med študenti posameznih letnikov ni nekih bistvenih odstopanj. Pojavljajo pa se odstopanja med ocenami posameznih metod, ki so po mojem mnenju nastala predvsem zaradi tega, ker si nekdo ni znal natančno predstavljati, kako bi metodo lahko uporabil, a je hkrati vseeno menil, da je primerna za uporabo pri delu s transspolnimi osebami. Ko sem analizirala to vprašanje, sem ugotovila, da so nekateri študenti in študentke ocenili, da so vse metode enako primerne za delo s transspolnimi osebami, saj so jih ocenili z oceno 5 ali vse s 4. Menim, da si študentje in študentke niso vzeli dovolj časa za razmislek; to dejstvo sem tudi upoštevala, pri preverjanju vpliva na rezultate sem ugotovila, da te ocene ne vplivajo na razmerje med ocenami posameznih metod. Študentke in študentje menijo, da je za delo s transspolnimi osebami najbolj primerna metoda *krepitev moči*, kjer je povprečna ocena 4,85, sledi ji metoda *delovnega odnosa*, *izvirni delovni projekt pomoči in socialno delo s posameznikom*. Najslabše so bile ocenjene metode: *v rešitev usmerjena kratka družinska terapija*, *kulturno kompetentno socialno delo* in *analiza tveganja*. Kot sem že omenila, je verjetno, da si kdo od študentov in študentk ni znal natančno predstavljati, kako bi to metodo lahko uporabil pri delu s transspolnimi osebami.

Ocene primernosti kompetenc pri delu s transspolnimi osebami so razmeroma visoke, saj so vse nad oceno 4. Pri odgovoru na to vprašanje ni večjih odstopanj med študenti posameznih letnikov, prihaja pa do nekaj odstopanj med kompetencami. To bi pripisala nepoznavanju določenih kompetenc oz. njihove uporabe. Kot sem napisala, ni večjih odstopanj med letniki; po mojem mnenju je razlog to, da se že študentje tudi prvih letnikov pri nekaterih predmetih učijo o kompetencah. Nekateri izmed študentov in študentk so za vse kompetence izbrali isto oceno (oceno 5), kar je po mojem mnenju zopet posledica tega, da si morda niso vzeli dovolj časa za premislek. Kljub temu je razmerje med ocenami kompetenc še vedno ohranjeno, zato te ocene ne spremenijo pomena analize. Kar se mi zdi pomembno poudariti je to, da je bila med najnižje ocenjenimi kompetencami kompetenca *zavest o lastni poziciji privilegiranosti*, saj menim, da se pri delu s transspolnimi osebami vsekakor moramo zavedati lastne pozicije privilegiranosti; naša spolna identiteta namreč ujema z biološkim spolom in ravno zaradi tega nismo diskriminirani na različnih področjih življenja, kar predstavlja ta privilegij.

Kar 97 % študentk in študentov meni, da tema transspolnosti spada v socialno delo. To se mi zdi pomembno, saj so študentje in študentke pri odgovoru na naslednje vprašanje navedli, da so v času študija premalo izvedeli o transspolnosti. Študentk in študentov, ki menijo, da so premalo izvedeli o transspolnosti, je 96 %, kar pomeni, da se študentje in študentje zavedajo, da tema spada na področje socialnega dela, hkrati pa se zavedajo tudi, da o tej temi vedo veliko premalo.

Razmeroma veliko študentov in študentk (63 %) meni, da bi profesorji v času študija morali v svoja predavanja vključiti tudi temo transspolnosti. Pomembno se mi predvsem zdi, da je pozitiven trend opaziti v višjih letnikih (v četrtem letniku je pritrdilno odgovorilo kar 69 %, v prvem pa le 59 %); iz tega lahko sklepam, da po eni strani bolje poznajo temo oziroma vedo, da tudi ta tema spada na področje socialnega dela, hkrati pa se jim zdi zaželeno, da bi o tej temi govorili tudi na fakulteti.

Zame je pomembno tudi to, da so vsi anketirani rešili vprašalnik na primeren način; nihče ni bil s svojimi odgovori na kakršen koli način žaljiv ali diskriminatoren. Kljub temu da se niso vsi strinjali, da področje transspolnosti spada k socialnemu delu in da bi se o transspolnosti morali učiti, ni bil nihče žaljiv.

Želim še omeniti, da je pri zadnjem vprašanju, kjer so lahko študentje zapisali svoje mnenje oz. opažanja na to temo, eden izmed anketiranih zapisal, da se naj tisti, ki želi delati na tem področju, posebej izobrazijo o tej temi. To se mi ne zdi smiselno, menim, da bi ta tema vsekakor morala biti del študijskega procesa, saj se lahko pri delu na katerem koli področju

socialnega dela srečaš s transspolno osebo. Zanimiv mi je bil tudi odgovor, da je na to temo posneta televizijska serija, ki je zelo poučna in hkrati podira tabuje.

Na koncu razprave bi omenila samo še to, da bi vprašalnik verjetno zastavila malo drugače. Glede na specifiko svoje teme bi vprašanje spola ali spustila ali pa bi napisala, da naj se študentje sami definirajo, saj morda tudi vsi ne spadajo v binarno delitev spolov. Prav tako sem ugotovila, da prvi in tudi drugi letniki verjetno ne poznajo vseh metod socialnega dela, ki so bile omenjene v vprašalniku, zato bi dodala kategorijo, kjer bi lahko označili, da metode ne poznajo. Prav tako bi na začetku pri poznavanju pojmov dodala, da v primeru, če pojma sploh ne poznajo (ocena 1), ni potrebno pisati razlage, saj že ocena ena pomeni, da pojma ne poznajo.

6 Sklepi

- Študentke in študenti so se pri oceni o poznavanju pojma biološki spol precenili, saj so ocene višje, kot pa je dejansko poznavanje pojma.
- Tako pojem biološki spol kot pojem družbeni spol bolje poznajo študentje višjih letnikov, torej je znanje teh dveh pojmov boljše pri študentih v višjih kot v nižjih letnikih.
- Študentke in študenti vseh letnikov poznajo podobno enakovredno pojem spolne usmerjenosti, znanje o tem pojmu se ne izboljšuje z višjim letnikom.
- Študentke in študenti pojma razkritje ne poznajo tako dobro, kot so ocenili njegovo poznavanje.
- Študentke in študenti pojmov disforija spola in motnja spolne identitete zelo slabo poznajo ali pa ju sploh ne poznajo.
- Študentke in študenti so pri pojmu transseksualec/ka precenili lastno poznavanje spola, saj jih je 54 % odgovorilo, da pojem poznajo povprečno dobro, dejansko pa ga pravilno pozna samo 37 % študentk in študentov.
- Poznavanje pojma transseksualec/ka pojma upada z višjimi letniki, saj prvi in drugi letniki bolje poznajo pojem kot tretji in četrti letniki.
- Študentke in študenti so velikokrat zamenjali pojem transvestit s pojmom transseksualec/ka in obratno.
- Študentke in študenti prav tako pojem kralj/ica preobleke zamenjujejo s pojmom transvestit.
- Študentke in študenti zelo slabo poznajo ali pa ne poznajo pojmov *queer* (kvir), androgina identiteta, *butch* identiteta in nebinarna identiteta.
- Študentke in študenti tretjega in četrtega letnika nekoliko bolje poznajo pojme v primerjavi s prvim in drugim letnikom, saj so podali največ pravih in delno pravih odgovorov.
- Poznavanje pojmov v tretjem in četrtem letniku se razlikuje glede na module, ki ga študentke in študenti obiskujejo, ni pa večjega odstopanja pri poznavanju pojmov med študenti tretjih in četrtih letnikov, ki obiskujejo isti modul.
- Poznavanje možnosti operativne spremembe spola se z višjimi letniki ne izboljšuje.
- 57 % študentk in študentov pozna možnost operativne spremembe spola v Sloveniji, medtem ko 43 % študentk in študentov te možnosti ne pozna.

- Študentke in študenti večinoma slabo poznajo postopek operativne spremembe spola ali pa ga sploh ne poznajo.
- Študentke in študenti nižjih letnikov so večkrat slišali za pojem transfobija kot pa tisti v višjih letnikih.
- Študentke in študenti nižjih letnikov tudi bolje poznajo pomen pojma kot študentje višjih letnikov.
- Študentke in študenti menijo, da so transspolne osebe najmanj diskriminirane na področju zdravstva in pristopa medicinske pomoči.
- Študentke in študenti menijo, da so transspolne osebe na vseh področjih diskriminirane, saj je povprečna ocena diskriminacije na različnih področjih nad oceno 2.
- Velika večina (97 %) študentk in študentov meni, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami.
- Študentke in študenti so primernost vseh metod socialnega dela pri delu s transspolnimi osebami povprečno ocenili nad 3,8. Študentke in študenti menijo, da je za delo s transspolnimi osebami najbolj primerna metoda *krepitve moči*, sledijo ji metode *vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*, *izvirni delovni projekt pomoči in socialno delo s posameznikom*.
- Študentke in študenti so primernost vseh kompetenc za delo s transspolnimi osebami ocenili nad oceno 4, kar pomeni, da mislijo, da so vse te kompetence pomembne za delo s transspolnimi osebami.
- 97 % študentk in študentov meni, da tema transspolnosti spada na področje socialnega dela, hkrati pa kar 96 % študentk in študentov meni, da so v času študija premalo izvedeli o transspolnosti.
- 63 % študentk in študentov meni, da bi profesorji v svoja študijska predavanja morali vključiti tudi temo transspolnosti.

7 Predlogi

V raziskavi mi je ostalo še nekaj neodgovorjenih vprašanj, kot npr: ali študentje menijo, da bi znali sodelovati s transspolnimi osebami; ali menijo, da bi bili dovolj kompetentni za delo s transspolnimi osebami.

V izobraževalnem procesu o socialnem delu bi moralo biti več poudarka na temi transspolnosti, spolnih identitet, operativne spremembe spola. Menim, da bi na fakulteti morali o temi transspolnosti predavati v sklopu različnih predmetov ali pa bi morali na fakulteti imeti predmet na to temo.

Menim, da bi študentje in študentke z znanjem o transspolnosti, ki bi jim bilo ponujeno v sklopu študijskega izobraževanja, lahko pripomogli k večji ozaveščenosti javnosti o tej tematiki tako v času študija kot tudi potem, ko bi bili diplomirani socialni delavci. Z ozaveščanjem javnosti bi prišlo do detabuizacije tako transspolnosti kot tudi same seksualnosti. Menim, da bi ozaveščanje moralo potekati tako v osnovnih in srednjih šolah v okviru delavnic kot tudi preko medijev, kar se je v prejšnjem letu že dogajalo.

Raziskav s tega področja ni veliko, zato bi bile nadaljnje raziskave dobrodošle. Predlagala bi raziskavo o odnosu socialnih delavcev do transspolnosti in vključitvi transspolnosti v samo področje dela v socialnem varstvu. Predlagam tudi raziskavo o pomoči, ki je ponujena transpolnim osebam, in vrstah te pomoči.

8 Uporabljena literatura

- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Đurković, S. (2012), Transrodnost. V: *Transrodnost, transeksualnost in rodna nenormativnost: pot v prostranstvo*. Rijeka: Lezbijska organizacija Rijeka »LORI«. 14-16.
- Ekins, R., King, D. (2006), *The Transgender Phenomenon*. London: Sage Publications Ltd..
- Fausto-Sterling, A. (2000), *Sexing the body: gender politics and the construction of sexuality*. New York: Basic Books.
- Fausto-Sterling, A. (2014), *Biološki/družbeni spol: biologija v družbi*. Ljubljana: Krtina.
- Flaker, V., Grebenc, V. (2011), *Analiza tveganja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (interno gradivo).
- Fridl, S. (2009), *Moč in pomen seksualnosti: Celostna obravnava človeka in njegove seksualnosti v socialnem delu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
- Humljan Urh, Š. (2013), *Kulturno kompetentno socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Koletnik, A., Grm, A., Gramc, M. (2016), *Vsi spoli so resnični: transspolnost, transeksualnost in cispolna nenormativnost*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- Koletnik, A., Grm, E. A., Gračanin, E. (2016), *Pravno priznanje spola v Sloveniji: Smernice za uresničevanje spoštovanja človekovih pravic transspolnih in cispolno nenormativnih oseb*. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra.
- LORI (2012). *Transrodnost, transeksualnost in rodna nenormativnost: pot v prostranstvo*. Rijeka: Lezbijska organizacija Rijeka »LORI«.
- Mallon, P. G. (2009), *Social work practice with Transgender and gender variant youth*. United Kingdom: Routledge.
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Monro, S. (2005), *Gender politics: Citizenship, Activism and Sexual Diversity*. London: Pluto Press.

Videmšek, P. (2008). Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47, 3 – 6 : 209-217.

Župevc, K. (2013), *Spol kot ideologija: transseksualnost na Slovenskem*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (doktorska disertacija).

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentka založba.

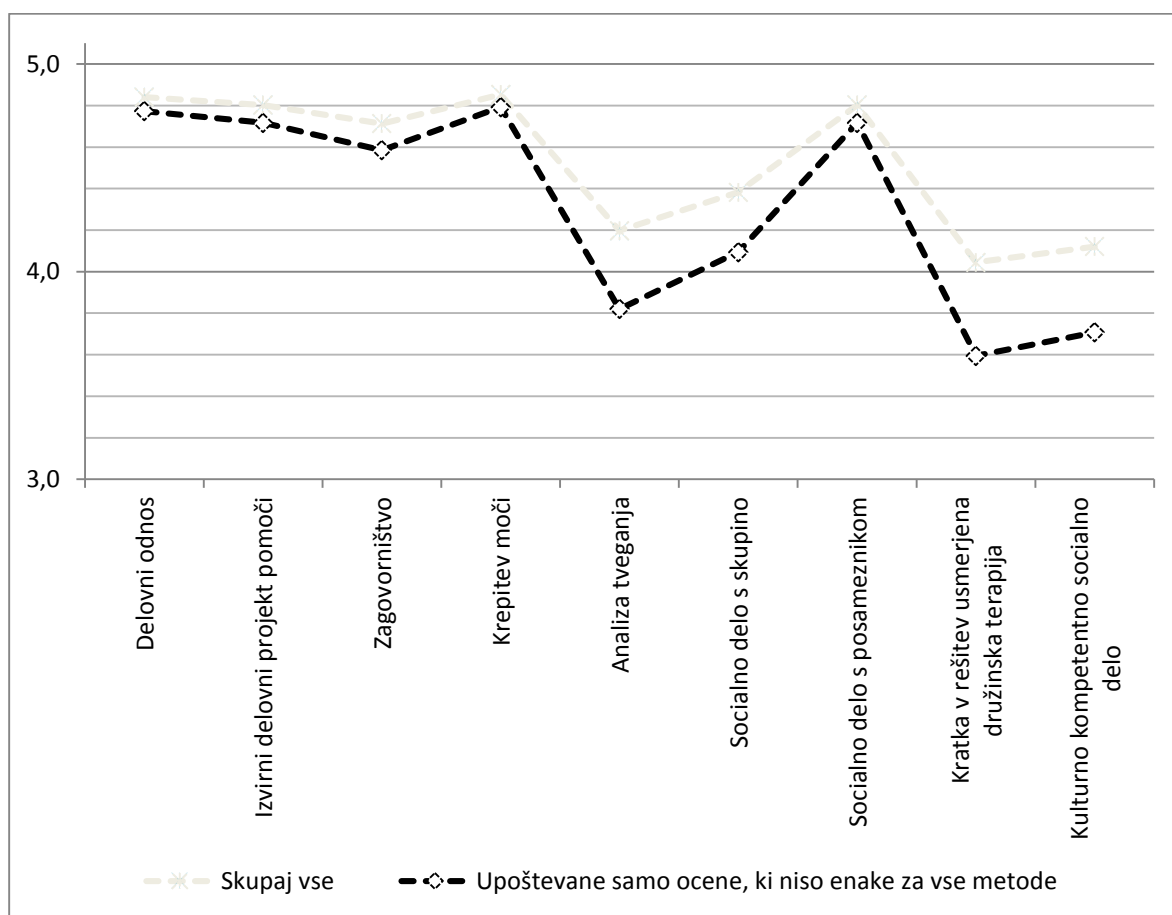
8.1 Internetni viri

- Ameriško psihiatrično združenje: disforija spola. Dostopno na: <https://www.psychiatry.org/patients-families/gender-dysphoria/what-is-gender-dysphoria> (Ogledano: 30. 5. 2016)
- DSM-V: disforija spola. Dostopno na: <http://www.dsm5.org/Documents/Gender%20Dysphoria%20Fact%20Sheet.pdf> (Ogledano: 30. 5. 2016)
- Kodeks etike socialnih delavk in delavcev Slovenije in Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu. Dostopno na: <http://www.fsd.uni-lj.si/mma/Kodeksa-etike-SV-in-SD/2008061613431167/> (Ogledano: 1. 6. 2016).
- Legebitra 2016: LGBTQ slovar. Dostopno na: <http://www.legebitra.si/lgbtq-slovar/> (Ogledano: 27. 5. 2016)

9 Priloge

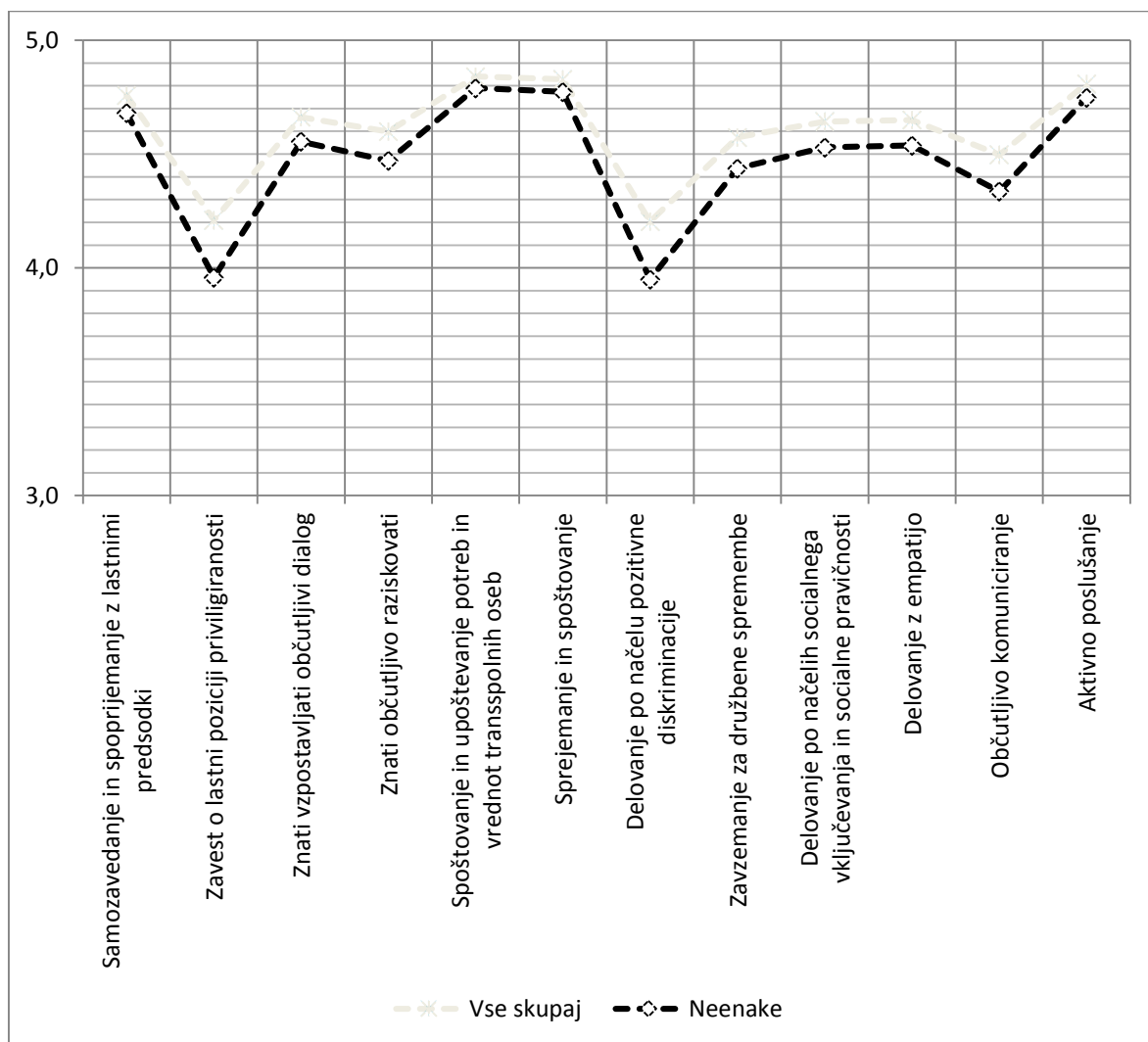
Priloga A: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti metod SD in samo tistimi, ki niso bile za vse metode enake

Grafikon 9.1: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti metod SD in samo tistimi, ki niso bile za vse metode enake

Priloga B: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti kompetenc in samo tistimi, ki niso bile za vse kompetence enake

Grafikon 9.2: Primerjava med upoštevanimi vsemi ocenami primernosti kompetenc in samo tistimi, ki niso bile za vse kompetence enake

Priloga C: Anketni vprašalnik

Pozdravljeni,

Sem Nastja Babnik, študentka dodatnega leta na Fakulteti za socialno delo, in pripravljam diplomsko delo na temo transspolnosti in socialnega dela. Prosim, da izpolnite ta vprašalnik, ki je anonimen, zanj boste potrebovali približno 10 minut časa. Za morebitna vprašanja me lahko kontaktirate po elektronski pošti na naslov babnik.nastja@gmail.com.

1. **Spol (obkrožite):** m ž
2. **Letnik (obkrožite):** 1. 2. 3. 4.
3. **Smer (označite z X):**

	Psihosocialna podpora in pomoč		Socialno delo v delovnem okolju
	Socialno delo s starimi		Duševno zdravje v skupnosti
	Socialno delo z mladimi		Socialna pravičnost in vključevanje

4. **Z ocenami 1 (ne poznam) do 5 (zelo dobro poznam) kako dobro mislite, da poznate naslednje pojme, ki so pomembni pri delu s transspolnimi osebami.**

Biološki spol	1	2	3	4	5
Družbeni spol	1	2	3	4	5
Spolna usmerjenost	1	2	3	4	5
Spolna identiteta	1	2	3	4	5
Razkritje	1	2	3	4	5
Disforija spola	1	2	3	4	5
Motnja spolne identitete (GID)	1	2	3	4	5

5. **Kaj po vašem mnenju pomenijo naslednji pojmi?**

- **Biološki spol:** _____
- **Družbeni spol:** _____
- **Spolna usmerjenost:** _____
- **Spolna identiteta:** _____
- **Razkritje?** _____
- **Disforija spola?** _____
- **Motnja spolne identitete (GID)?** _____

6. **Z oceno 1 (ne vem, kaj pojem pomeni) do 5 (pojem zelo dobro poznam) označite koliko mislite, da poznate naslednje pojme:**

Transseksualec/ka	1	2	3	4	5
FTM (female to male) – transmoški	1	2	3	4	5
MTF (male to female) – transženska	1	2	3	4	5
Transvestit	1	2	3	4	5

Queer	1	2	3	4	5
Androgina identiteta	1	2	3	4	5
Kralj/ica preobleke	1	2	3	4	5
Butch identiteta	1	2	3	4	5
Nebinarna identiteta	1	2	3	4	5

7. Kaj po vašem mnenju pomenijo naslednji pojmi?

- Transeksualec/ka: _____
- FTM (female to male) – transmoški: _____
- MTF (male to female) – transženska: _____
- Transvestit: _____
- Queer: _____
- Androgina identiteta: _____
- Kralj/-ica preobleke: _____
- Butch identiteta: _____
- Nebinarna identiteta: _____

8. Ali veste, ali je pri nas mogoča operativna sprememba spola?

DA NE

9. Kako dobro poznate postopek, v katerem oseba vstopi v spol, ki ga občuti kot svojega (označite z X)?

☐	Postopka sploh ne poznam	☐	Postopek dobro poznam
☐	Postopek zelo slabo poznam	☐	Postopek zelo dobro poznam
☐	Postopek slabo poznam	☐	Drugo _____

10. Ste že kdaj slišali za pojem transfobija? DA NE

11. Kaj po vašem pomeni pojem transfobija? _____

12. Z ocenami 1 (menim, da na tem področju transspolne osebe niso diskriminirane) do 3 (menim, da so na tem področju transspolne osebe diskriminirane) označite naslednja področja diskriminacije.

V zdravstvu in pristopu medicinske pomoči	1	2	3	Na pravnem položaju v zvezi z družinskim življenjem	1	2	3
Na pravnem položaju na več področjih življenja	1	2	3	V zaposlovanju in na delovnem mestu	1	2	3
Na pravnem položaju v zvezi z zakonsko zvezo	1	2	3	V javnem prostoru	1	2	3

13. Ali menite, da bi morali znati socialnodelovno sodelovati s transspolnimi osebami?

DA NE

14. Z ocenami 1 (te metode ne morem uporabiti) do 5 (to metodo lahko vedno uporabim) označite metode socialnega dela, za katere menite, da jih lahko uporabite pri delu s transspolnimi osebami?

Delovni odnos	1	2	3	4	5
Izvirni delovni projekt pomoči	1	2	3	4	5
Zagovorništvo	1	2	3	4	5
Krepitev moči	1	2	3	4	5
Analiza tveganja	1	2	3	4	5
Socialno delo s skupino	1	2	3	4	5
Socialno delo z posameznikom	1	2	3	4	5
Kratka v rešitev usmerjena družinska terapija	1	2	3	4	5
Kulturno kompetentno socialno delo	1	2	3	4	5

15. Od 1 (ta kompetenca mi ne bi pomagala) do 5 (ta kompetenca bi mi zelo pomagala) označite, katere kompetence bi vam koristile pri delu s transspolnimi osebami.

Samozavedanje in spoprijemanje z lastnimi predsodki	1	2	3	4	5
Zavest o lastni poziciji privilegiranosti	1	2	3	4	5
Znati vzpostavljati občutljivi dialog	1	2	3	4	5
Znati občutljivo raziskovati	1	2	3	4	5
Spoštovanje in upoštevanje potreb in vrednot transspolnih oseb	1	2	3	4	5
Sprejemanje in spoštovanje	1	2	3	4	5
Delovanje po načelu pozitivne diskriminacije	1	2	3	4	5
Zavzemanje za družbene spremembe	1	2	3	4	5
Delovanje po načelih socialnega vključevanja in socialne pravičnosti	1	2	3	4	5
Delovanje z empatijo	1	2	3	4	5
Občutljivo komuniciranje	1	2	3	4	5
Aktivno poslušanje	1	2	3	4	5

16. Ali menite, da področje transspolnosti spada v socialno delo?

DA NE

17. Ali menite, da ste med študijem dovolj izvedeli o transspolnosti?

DA NE

18. Ali menite, da bi morali profesorji v času študija vključiti tudi izobraževanje na področju transspolnosti?

- **Da**
- **Mogoče**
- **Ne**

19. Želite še kaj dodati?

Priloga D: Kvantitativni rezultati veljavni

[illegible]

[illegible]

[illegible]